

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Srpski dijalektološki zbornik

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
XXXII

РАСПРАВЕ И ГРАЂА
Raspriave i građa

Уређивачки одбор

Др Павле Ивић, др Асим Пецо и др Мишар Пешикан

Главни уредник
ПАВЛЕ ИВИЋ

PG
1387
.A2
S77
v.32

БЕОГРАД
1986

СЛОБОДАН РЕМЕТИЋ

ДИЈАЛЕКАТСКИ ТЕКСТОВИ
ИЗ ЖАБАРА КОД ТОПОЛЕ

У јесен 1984. године сакупио сам у шумадијском селу Жабару код Тополе дијалекатску грађу за *Српскохрватски дијалектолошки атлас* и народну лексику за *Речник српскохрватској књижевној и народној језика*. За двадесетак дана теренског рада снимео сам и око двадесет пет сати говора старијих становника села. Разговарало се на теме из некадашњег и садашњег живота мештана, као и о доживљајима у ратовима. Овде доносим део текстова скинутих са магнетофонских трака, о основним фонолошким карактеристикама жабарског говора већ сам писао,¹ а обраду преосталих језичких особина остављам за другу прилику. Читаоце подсећам на то да Жабаре припада подручју смедеревско-вршачког дијалекта.² При преношењу садржаја магнетофонских трака на папир из техничких разлога се прибегло неким транскрипционим упрошћавањима. Тако је сонант *j*, чија се реална вредност креће од *i* до *j*, обележаван знаком *j*. Исто тако, није посебно обележаван нешто отворенији изговор кратких, првенствено акценгованих, вокала *e* и *o*. С друге стране, по правилу је чуван интегритет снимљеног текста, те су навођене успутне дигресије, обраћање информатора другим лицима (давано у угластим заградама) и сл. До скраћивања је долазило врло ретко: код већих и неукусних псовки и других неприкладних израза, као и код екстремнијих случајева понављања.

*

Имам лѣкове, на дијети да се живи. Не смѣ, не смѣ јака рана, јел од јаке ранѣ добйја-се крв доста и дбвије-се притисак. Удѣри прво у главу, удѣри у-главу ако јѣдеш, на-пример, пасуљ, кѣпус, говѣћину и такѣ даље нешто. А кад јѣдеш пилѣтину, чорбѣцу, сѣпицу, кромпирѣћа, сутлѣје, тѣ неће . . .

¹ Уп. Slobodan Remetić, *Fonološki sistem govora šumadijskog sela Žabara*. Logarjev zbornik, ob sedemdesetletnici, Ljubljana, (у штампи).

² *Дијалектолошка карта шипокавској наречја* на крају књиге: Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватској језика. Увод и шипокавско наречје, Друго издање*. — Нови Сад (Матица српска), 1985, стр. 216 + карта.

Трѣба да презида па трѣба да крѣчи. Ја-са-му ономад рѣкла ка-ти то мислиц да радиш? Је-л сад за Бѣжић кад буде топлије? . . . Па мало оделѣње, ја зовѣм колиба, мали бурдѣл, мало сѡпче, такѡ свѣ. Вѣлика ђаја, вѣлика сѡба нѣко такѡ каже. Ево, тамо има у овѣ бѣбе за три овѣ оделѣња, за три. Али овѡ је била кѡјница, а тамо је била вѣлика сѡба, тамо су били три крѣвѣта, спѡва-ло-се. А зими кад буде, ми им мѣтемо шпѡрет тамо и ђнак ложѣ-се исто такѡ. Овдѣ-су била врата, евѣ тѡ су била врата гдѣ овѡ. Па ми ка-смо се подѣлили, ми смо тѡ затворили пѡсле. Е, сѡ-тѡ оделѣње тамо није мѡје. Тѡ је њино оделѣње и овѡ је сѡмо мѡје. Ја сам казѡла: „Мѣн више не трѣба, него трѣба сѡмо да се прерѣди, ал нѣма кѡ. Е, ономад ми овѡ, кад је бијѡ вѣлики снѣг, напаѡо ми снѣг па ми одлѡми сѣјалицу и, овѡј, и тѣле овѣ дѡске да ми испѡдају да ми онај крѡв падне, те дѡђу двѡ чо'ѣка. Вѣче били дѡшли пѡслов. Ја-и замѡлим те ѡни тѡ скѣну, иначе би нѣкога убѣло. Тѡ би, тај би крѡв пѡо и убѣло би дѣцу, убѣло би мѣне, ма-кѡга било, јѣс етѣ такѡ. Сѡд ѣма да се тѡ ради, ал трѣба сѡ-да се плаћа . . .

Тѡ чѡдо јѣдно сломѣло и упропѡстило, поломѣло шѣйве, поломѣло вишње, поломѣло јѡбуке, поломѣло, п-овѣм чо'ѣку поломѣло двѣ јѡбуке. Ђн је мѡраѡ сѡ-да-и извади, свѡ грање поломѣло. Ова жѣна, сѡ-што је дѡшла, она ѣма три вѡтѡака. Двѡја кѡла грања поломѣло у вѡтѡаку, двѡја кѡла — тѡ је толико бијѡ вѣлики снѣг. А код нас видѣш (!) — ми сѡт-прођемо са лопѡтом те направимо јѣдну ѡску стѡзицу, путѣш. Ма, не постоји сѡт, ѡно затрпало, тѡ је толико страшно било зимѡс. Нијкад — ја сам дѡшла ѡвде шѣсет гѡдина — није било као овѣ гѡдине. Бивѡло је снѣга, падало је, падне данѡс мало и кад буде вѣче, буде мрѡз прѣко-ноћи, сѡтра дан пѡчне ђпет да пада и такѡ тѡ. Али није вакѡ било. А овѡ сад, овѡ кад је пѡчело да пада, за три дѡна није престѡјало, такѡ док је нападало. Ал кад је пѡчело да се топѣ, ѡн је пѡсле брзо ишѡо. Угрѣјало сунце и зѣмља сѡва — она га појѣла, ѣто такѡ. Такѡ-ти је било, она је збрѣсала ђдма. Тамо су биле јарѡге вѣлике, овѡј, вѣлика вода тамо је ишѣла, јѡрила вода, мутљѡк. Гѡра вода па, овѡј, топѣ-се снѣг па мутљѡк сѡмо гѡра. Ђ, па кака је била Јасеница, сѡмо што није излѣла, па сѡмо ваља, сѡмо ваља онѡ мѡље. Она тѣра и грање, и блѡто, и свѣ из њивѡ, јѡри па свѣ пѡток, у корѣто тѡ што се зовѣ Јасеница. Јасеница је мѡла рѣка. Она сѡмо је слѡжила: имѡле-су тѡ поточѡре водѣнице што-је-се млѣло нѣкад брѡшно. А сѡ-тѡ не ради нијко. Нијко не ради, сѡмо смо ми слѡтко лѣба јѣли кат-смо млѣли у водѣници. Ђко је тѡ било и прѡја, ѡко је тѡ било и жѣто — кад умѣсиш лѣба од жѣта, не мѡж-да се најѣдеш, а сѡт струја изгорѣ и лѣбац лѣп за двѡ дѡна, пѡсле се осѡши, не мѡж да га јѣдеш . . . Ракија не ваља, такѡ дѡђе кѣсѣла, кѣсѣла. Јѣл ѡћеду да је шѣйва зрѣла дѡбро па да буде ракија дѡбра — да је зрѣла . . . Па тѡ се не купу шѣйве прѣ Мѡле Госпојинѣ. Тѡ сѡт кад је била Госпојина, тад-би-се нагло кѡпили шѣйве, па кѡпи народ; мо'ѣ овѣ снѡје мајка кѡпи шѣйве. Јучѣ кѡпила, номѡд кѡпила гѡре. Тѣрају на сушѡру, тѡ исто у Чѡланима, навѣше тѣм пѡтом дѡкле ѣма сѣла. Тѡ се зовѣ Чѡлане, тѡ је тамо њѣна мајка. Ђни су тѣрали номѡд и у Беѡград, тридѣсет ѣлада кѣло било шѣйва у Беѡградѡу. А знаш штѡ-се тѡ купѡ'ѣ.

Кӯвају се цѣмови, кӯва се слатко от-шљива. А шљива овѣ гѣдине — тѣ није било. Евѣ моја снаја, она има три вѣтњака, зѣмљишта три вѣтњака има. Није имала д-убѣре шљиву за слатко. Ништа остало није, свѣ је убијо мрѣз. Даклем, ђвде нѣма шљива код нас, тѣ у сѣлу гѣр на вр сѣла, тѣ Драганина мајка и има нѣки Мика, Раде Марић у брду једно десетину ари — зовѣмо као зѣмљишта десетину ари — тѣ су родиле шљиве. И овај ђвде на ђѣшцу, овај Митар што има онѣ клупицу, нѣд седѣ код нѣга — Ѣн има ђвде у Јасеници једно десетину ари. Њѣгѣве шљиве родиле и ђвде нѣма више ниѣде, ниѣде. У Сремчевићим нѣ-знам има-л виш гѣр, дѣ-л има нег у Чѣланима. Тѣ је имало гѣр на вр сѣла. Нѣ-знам дѣ-л има у Вѣсићим, нѣ-знам дѣ-л они имају . . . Јѣ сам из Јѣнковца от Стојадиновићи. И она је исто из Јѣнковца дѣл до Наталинаца, од Матићи. А ова мала — она-је од Митровићи иш-Чѣлана. А снаја за синѣвцом и она-је иш-Чѣлана, од Вѣсићи; тѣ ми је снаја за синѣвцом, дѣлна фамѣлија, није тѣ рођена фамѣлија . . . Она што је долазила јучѣ — она има унѣка, девѣта му година и Ѣн идѣ у шкѣлу, трѣћи рѣзред. И тѣ ономад, нѣки дан, чѣла њѣгѣва мајка, њѣна ѣрка, да Ѣн пѣши цигѣре. И она га увѣти: Ѣн метѣо рѣку за лѣфа. „Штѣ-ти-је — кѣже — тѣ“? „Па, цигѣре“. „Па, кѣ-ти-је рѣко да пѣшиш“? „Па, свѣ пѣше“ — кѣже. Она ѣзела штѣп, па била, па била, па била, па убѣла га лѣпо. Идѣш у шкѣлу, јѣш ниси ни оснѣвну шкѣлу завршијо — да пѣшиш цигѣре. Кѣже: млѣго дѣца не ваљаду, тѣк трѣћи рѣзред, и оно пѣши цигѣре. Затѣ ти прѣчам. Јѣ кѣжем: они су мали, јѣш не знају ништа, али, бѣгами, Аца док одрѣстѣ — него-ѣе они да га дѣдѣ у забавиште. Њѣму је сад — Ѣн је сад напѣнијо пѣд година. Ал нѣѣе до сѣдне у шкѣлу, да прѣѣе шѣста, па у сѣдној да пѣѣе. И Ѣндак, овај, сѣмо мѣра да пѣзи тѣ година дана д-идѣ гѣре пѣсле, пѣсле ѣе овѣ ђвдѣ. Али слѣбо се ђвде учѣ. Има тѣ и учѣтеља и учѣтељке, али пропѣстају тѣ дѣцу кроз рѣке нека сѣмо идѣ, па пѣсе идѣ у Топѣлу. Е, сад у Топѣли Ѣни идѣ, овѣ тѣмо нѣѣе да-и-бијѣ, наравна стѣра: јѣл знаш ти — знаш, нѣ-знаш. Кад бѣде полугѣѣе, имаш слѣбе Ѣцене. Кад бѣде до рѣспѣста, до врѣмена: јѣсѣ-л попрѣвијо Ѣцене? Кѣже — нѣсам. Па штѣ нѣси попрѣвијо? Можѣш-ли да попрѣвиш за врѣме фѣрија? Па, кѣже нѣко: мѣгу, а нѣко — не мѣже. Истѣрау га и-шкѣле.

Јѣ-ли, дѣ ти је сѣка? Дѣ ти је сѣка? Ма, пѣтам ја нѣга дѣ му је сѣка. Па, штѣ си је оставијо? Штѣ си јѣ прѣо рѣке лѣдном водѣм кат-сам имѣла јѣ мѣлаке водѣ? Јѣ л Ѣѣш да ти се смрзне сѣка па да иде код лекѣра, да јѣ огнѣдну прѣсти? Јѣ л ти пѣло дѣте, убѣѣ-те мајка! Јѣо, и она штѣ је га оставила у ѣвѣји, ѣх, дабѣгда цѣкла! Штѣ је га родѣла кад му не водѣ рѣчуна. ѣх, и онај мѣј ѣнук, о-ниѣад кот кѣѣе није. Ёво, штѣ није. Ѣн мѣра д-идѣ да рѣди. И да дѣѣѣ у три сѣта четѣри и штѣ Ѣн зна штѣ су Ѣни до три сѣта, пѣсе мѣте дѣте да спѣва. Не рѣди она ништа гѣр. Зна-штѣ се рѣди. Реновира се рѣдња, удѣра се пѣтос нѣв, удѣрау-се рѣфови нѣви, крѣчи-се. А Ѣне стојѣ, чѣвају рѣбу. Штѣ има од рѣбе, има да накупѣ два цѣка, више нѣма ништа.

Од врѣнѣг лѣба боли стомѣк. Тѣ мал да се пролѣди па да се јѣде. Није здравѣо да се јѣде врѣћ, тѣзе лѣба. Трѣба да се јѣде лѣдан лѣба, па да ти бѣде здрав стомѣк.

Евѣ како. Печѣ-се казан, па до пѣла онѣ бѹце идѣ лѣпа ракија, јака, јача, лѹта, лѹта, а от-половине оно — блага: нѣма ништа, не мирише на ракију. Ё, сад видиш, ал они пѹсте те се напѹни тѣ буца пѹна, па ђнда дрѹги казан ѹзму, мѣту шљива и не напѹне казан, изрѹче онѹ ракију. Ё, дрѹга је пѹсле ракија добра. Тѹ се зовѣ препеченица, а ова мекѣ — изрѹчили у казан да се препечѣ. Кат-се препечѣ, она је лѹтѣ ракија, лѹтѣ . . . Комѹвица је ѣво како. Она се печѣ од грѹжѣа. Којѣ грѹжѣе није лѣпо, трѹло — сѣ-се тѹ остави у нѣку качицу мѣлу па се тѹ испечѣ. Али нѣ от првога казанѣ што ти кажем; идѣ донѣкле лѹта, пѹсе блага. Она се напѹни пѹна буца, пѹна па се пѹсле мѣте дрѹги казан и у тај дрѹги казан тѣ се ракија испечѣ.

Нагојили се ка-вепрѹви. Није добро ка-се нагѹји, тѹ није здраво. Прво дѹбије се притисак. Ёно она мѹа ћерка, виш какѣ-је. Она је била ка вретѣно, а пошто је се дѣте родило, тѹ што сад има тѹга унѹка, она је пѹчала да се гојѹ. Ал трѣбало је д-идѣ лекарѹ. Она није мѹгла, чѹвѣла тѹ дѣте; ћеркѣ-јѹ ишчла те рѣдѣла. Ћерка јѹ рѣди једанѣс гѹдина, двѣ-наѣс. И ђндак она није мѹгла д-иде код лекарѣа, она дѹбије реѹму и дѹбије слабо срце и затѹ се нагѹји. А не рѣди ништа.

А да је бѹије стѣри капѹт, не-п-тѹ прокисло. Па, носѣли смо, шѣли смо капѹте нѣке, от чега бѣло кѹповало-се тѹ. Кѹповало-се кѹ је мѹгѹћан, ѹн је кѹпѣијѹ. Бѣло је нѣка чѹјица: прѹсто чѹјица па су тѹ кѹпѣили, па се сашије. Па јѣ знам кат сам јѣ дѹшла, па нѣсам имѣла, ђнда се није тѹ имѣло, ђнда је бѣло рѣтно врѣме кат-сам јѣ дѹшла, па пѹсле-ми кѹпѣили ѹни. Они ми кѹпѣили такѹ нѣшто и сашѣли, такѹ дѹтле, на прѣмер, нѣсмо дугѣчко шѣли него нѣк имѣ горе на лѣђа . . . Кабѣница, тѹ је бѣло, на прѣмер, бѣла нѣка капа у којѹ су чѹвѣли чѹбѣни ѹвце, па звѣли кабѣница. И тѹ није ништа, није тѹ ништа . . . Не пѣтај штѣ је лѣпо, пѣтај штѣ је скупо — дабомѣ . . . Ако је јѹш јефтинѣје, прѹсто, јефтинѣје и није за ништа, брѣо пропѣдне, е такѹ. Ако нѣ-знаш материјѣл какѣв-је, тѣ пѣтај којѣ је (ѣво га овај материјѣл), пѹшто је. Па ђндак ѹзмеш дрѹги, ѹн је скупѣи. ѹзмеш трѣћи, ѹн је јѹж-бѹљи. И затѹ се каже: Ако нѣ-знаш штѣ је лѣпо, тѣ пѣтај штѣ је скупо . . .

Мѹраш тѣ да завирѹјеш, да видиш свѣ дѣ је штѣ. Не трѣба тѣб нѣшто, онѹ што се не јѣде, јѣс. Етѣ ти жѣца, жѣца, мѣн не трѣба . . . Него, штѣ је! Жѣца увѹчѣна, нѣ-знам јѣ штѣ је. Нѣћу јѣ те бијем, метѣш у-зѹбе тѹ. Ђѹо, да седѣш, миран. Штѹ нѣси ко-тѹѹје мѣјке да види она штѣ тѣ рѣдиш. Него она тѹ нијѣкад није, није тѹ ко-тѣб.

По правѣлу се сади кѹпус од врѣстѣ овакѹ. Ёто, тѹ је врѣста, овѹ је врѣста, а ѹвде се, на прѣмер, тѹм једнѹм врѣстѹм садиш кѹпус. Мѣ кажемо стѹпа, нѹга јѣдна и прѣка. Тѹ овакѹ, мѣтеш нѹгу прѣко, мѣтеш јѣдну на дѹж. Мѣтеш јѣдну нѹгу и јѣдну прѣку; тѹ ти је даљѣна јѣдно ѹ-дрѹго. Јел, нѣјбоље је такѹ, а кѹм је мѣло нѹга, ѹн пѹсти двѣ ногѣ. Јели трѣба, ѹн рѣсте, рѣсте, рѣстѣ и пѹсле трѣба да се завѣје главѣца. Она ће да довѣти јѣдна до дрѹге па ће кад бѹде вакѹ овѹ врѣме кѣшѣа, ѹно се умѹла, истрѹли. Мѣ зовѣмо умѹла се, до земѣ истрѹли и не вѣла . . . Садѣљѣа је дрѹво. ѹзмеш па побѹдѣш тѹ дрѹво, па мѣтеш стрѹк па утврѣдиш ѹтуд. Тѹ зовѣш садѣљѣа. Мѣ мѣтемо — такѹ се сади и лѹка, онај прѣзи, такѹ да сади

күпус. Направи се мала рупа, тако толика, само колико да доле направиш место да спустиш тај струк. А тај струк — он колико је бијо у земљи посещан, он се не спушта више него докле онé жйле да се оне покрију.

А што се зовé дачица дуга и дугачка, то, то мање-више мђжеш да зовеш како дђеш. Оно мђжда не мђже да ти довати, кратка млдого. А она дугачка (!) — ти њу измериш колко ти треба и посе оно осечеш, откратиш; ми зовемо откратимо. Откратимо тестером. Мала тестера, то знаш да има мала тестера. Јеси л виђао у радњи ако нигде ниси видо? Има још мања, то се зовé тестера са разбђјом, тестера са разбђјом. Има и она дугачка, то је прека тестера, велика.

Нé-знам, има, овај, шћрани, ови плъовки, има једна врста, само ја нé-знам како се зовé. Онé-су обично, те рибе по виру. Ал кад удари мутна вода, буде кйша ко-во сад (сад је мђжда била кйша гор, ми зовемо на Руднику) и оно почне мутна вода озго сјурује блато, крш којекѝки, знаш. Ё, онда наши иду те вѝтају рибу. Имају прѝћу. Па тако йма, исплетé се нѝка прѝћа, како да ти кажем. Јѝ сад нѝмам овде да ти покажем ништа. Четвртасто (!) то дође, нѝко тако па посе мѝте там дрво па овѝм дрво, па овде па дтуд, па то завѝже, то дрво гор па то се завѝже добро да не би се то откйнуло. А гор се удари мѝтка, мѝтка дугачка и он ўзме и ону мѝтку спусти у воду. Ал овде је метуо глисте, метуо нѝшто за јѝло, шта било за јѝло (јѝ нисам никад вѝтала, људи иду). И онда спусти у воду. Оно стојй, стојй, стојй ту у тој води, а он подйгне ту прѝћу. Ако је тѝшка прѝћа, ондаг знаѝи да има пуно риба ту. Или једна или двѝ, или три — како кад. И ондак кад йма, он овѝм изнѝсе, овѝм на ледину, на зѝмљу где је овај — на суво, да није она прѝћа над водѝм. Ако је над водѝм, риба ће да побѝгне ў-воду. И он је изнѝсе онамо и тамо је увѝти и мѝте је у нѝку торбицу. Риба се ўзме и очйсти се она њѝна краљуш. Све се оно очйсти, сѝине се. Нѝма оно нигде, па ондак ўзме се па се риба распѝри, нѝжом распѝри се, извѝди се она њѝна ўтроба. То нису велике рибе код нас. И ондак ка-се та ўтроба извѝди, оно се испѝре па и малко усѝли. Исцѝди се та вода па се малко усѝли. Овамо се мѝте или мас или зејитин па се то угрѝје, а риба се малко посѝли па се увѝла у прѝјино брашно, у прѝјино брашно — от кукурўза. Увѝла се и то прѝјино брашно па се на ону врућу мас мѝте та-риба, а нѝ да је јака вѝтра, велика него да је тија вѝтра, слабија, тија, слабија вѝтра. И онда кад је та вѝтра блага, ондак риба се ужўтила с једнѝ странѝ. Полако ўзмеш виљушку и преврнѝ са дрўге странѝ. И дпет мѝтеш на вѝтру, она се испрѝжила па се бѝли ка снѝг . . . Па тако онѝ њѝне перѝје што она идѝ по води. Јел она не би мѝгла да идѝ по води да она нѝма онѝ њѝне перѝје. Јѝ знам, чўла сам, да су вѝтали овѝ, те сйтне рибе, па су бацѝли ў-воду да расту и да су забрањйвѝли људма да навѝтају тѝ рибе. Кажњавали су људе, нису дали да вѝтају рибе. То сам чўла, нисам видла, тако сам чўла од људй. Каже: кога увѝти — плѝтиће казну. Не смѝду да вѝтају рибе. Пустили су, каже, онѝ рибе мале да постѝну велике.

Сад јѝш није, овај, ловци да иду да вѝтају зѝчеве. Зна се откѝт-се почиње то. Тамо они, ваљда, објѝве кѝт почну да се то ради и онда се они скупе и спрему тамо рўчак ти ловци и данѝс иду у лѝв. Има ту дваес-

тину људи који иду у лов. Овај убијо зџца, онај убијо фазана, овај убијо два зџца, онај убијо три фазана. Ал не брани им се са-то. И то се тако лови, лови, зна се до пролѣћа до којѣга месеца и после прекрине. Не сме нико д-идѣ у лов, ко год увати . . . Оно су зџчеви, а њини мали, оно су зџићи малуцки, малуцки, мали малуцки — како кò ðе. Ма то није ништа, то је једна рѣч . . . Оне се пату тамо по брду, де су јаруге. Има дѣ прòдрла вода па се направила јаруга. А ту де она направила, де је та јаруга она укопала рупчагу тамо велику па је нанела ту шуму, то се зовѣ њена јазбина. И она-се ту окотила. Оне се ту пату и оне порасту. Чим порасту, оне после иду по пољу . . . Ма, глѣдала сам, ал нисам га видла сад ово скòро. Он-је као мачка, приближан као мачка, тако. Нисам га видла одавно, јѣс . . . А и то нисам видла са-да има, само сам чула да има. Оно има, то је донела држава и башила ту у шуму да се пату. Она-је као теле, толика је велика, скаче као, скòчи одавно дòвде, до онòга канана. А знаш што знам. Там дѣ је наще имање, па сам ја преко једне њиве ишла, па трѣба да прѣђем преко јаруге па да уђем у моју њиву. А она испред мѣн искочи па скòчи чак онам на онај брег на моју њиву — óде, óде у-ђавола. Знаш колика је? Ко теле — срна, шарѣна кò-детлић, шарѣна. А јѣс ту детѣлина, ма кака детѣлина. А гóре, а гóре је узбрдо шума. А она мене викала неколико пути, ја ниса-могла д-идѣм да видим. Ниса-могла д-идѣм да видим. Каже: „Радо, дођи да видиш, енѣ је у Лукићком детѣлини пасу.“ У Лукићој детѣлини, тако се зовѣ то имање — у Лукиће да дођеш — енѣ у Лукићем имању пасу детѣлину. Па ако би неко најшо случајно одиòкуд, јел јавила нека пушка, мометално оне у шуму побегну. А сишле и-шуму те пасу по тој детѣлини.

Једно йсто: ладна вода, студена. Тò-само што се није заледила кад је ладна. Нѣко каже ладна вода — студена. Тò само кад је велико изјутра виш ко-во јутроскане ова моја снаја: „Ја сам мислила — каже — да је јутрос слана.“ Било ладно, знаш, а она изашла напоље, а оно ладно било. Мòжда је било то њòј ладно, ал оно, њòј се то учинило тако . . . Да му озѣбу руке. Па мало, нема снагѣ, а вода ладна. И кад му озѣбе глава, оно кија и кашѣе. Кашѣао затò што је изишо напоље рано, неће да лежи и спава, да седи у топлој сòби докле се одјутри док прође, док дође осам-дѣвет сати, дѣсет. Кат прође дан, бòде мало топлије. Ал он чим се устане, он излѣти напоље, излѣти напоље да озѣбе, тако, тако свако дѣте. Није сам то он. [òнеш напоље, ај да те пусти она, пусти га . . . Ё, ако нећеш, ти седи ту.]

Направимо од млѣка. Мѣтемо пиринач и онда сунемо мало водѣ те се кòва. Кат саври та-вода, ми-онда сунемо млѣка и оно рѣсто докòва се са млѣком и пòсе мѣтемо шећѣра кòлко ðхемо да бòде слатко. Тò је сутлија, сутлијаш, сутлија, како кò ðе да зовѣ. Кòвамо са млѣком, ал само прво сунемо мало водѣ, прво мало водѣ па после доливамо млѣко дòкле се скòва и пòсе мѣтемо шећѣра кòлко кò вòли да му је слатко. [Ма немò да ми излòмиш столицу! Можѣш ти да бòднец миран кат се разговара? Немò да узем и набијем на-главу ту столицу. Немòј да си такй. Мòш ти да седиш миран?]

Кѹку, да ли ми је стао сат? Бијо је стао, није тео да ради. Она-га однесе горе, овај га очисти — има неки мајстор горе, јебе-му дете у дупе, [Немој да излѡмишц столицу, седи миран . . . Па узми-је, узми, те је поједи, узми је, једи је] и љзме јој двајес пѣт љљада те га очисти. И она-га донесе ѡвде. Он ради, ал никакo не ради тачно. Тако то било: ја поглѣди нѡћу: некад дванаес сати, некад једанаес, нека-три сата. Никако ја не могу да му свѣтим. Ја кажем њѡј: „Слушај, овај сат не ради тачно.” Она га однесе ѡпет горе код њѣга и каже њѣму: „Баба кѹка, не ради јој сат тачно.” [Аѡо, седи миран, немој столицу да ми излѡмишц, да те бијем . . . Да се попѣнеш. Мѣти је на-главу.] Кад, овај, он бијо неколико дана код њѣга. Каже: браће, ради сат тачно. Само га баба није дотеривала. И он га навѣјо, а јучѣ моа ћерка, она каже: „Мајка, узмиче ти сат, пѡла сата напрѣд.” Ја га врѣтим.

Шта ради да ми излѡми столицу! Ако је не би излѡмијо, ја смѣм главу да дам. Он има да извади онѡ дрво онам да излѡми и вод да љзме да полѡми свѣ. Па ти јѡш не-знаш шта он ради. Седи кад говорим, ѡћу те удѣрим па те залѣпим. Безобразан је, јѡш како безобразан. Само му никак ѡтац није кот кѹће да чѹје шта он говори. Што му причам, он не вѣрује — то свѣ није љстина.

Причѣли су причу о првѣним врапцу. Нѣма врапца црвѣног, ма нѣма него, то је така приповетка. Тако су само причѣли. Каже: полетѣла ласта тица, љико кукурѣк, бѣру бабе нѡво цвеће, трѣбаће за лѣк. Из љикнула озимѣца, трава мирѣше, славѹ сања иза грања, зѹмбул мирѣше. То је прѡлеће. Пѡсле се каже кат прѡђе лѣто. Прѡшцла сѣтва (то сѣјање, него се тако каже сѣтва, љико то бащ не каже онѡ тачно што се говори него то, овај, прескѡчи се или скрати се). Прѡшла, каже, сѣтва, стигла жѣтва, кукурузно брање, сѹтра ћемо, акобѡгда, зорѡм на орање. Ја сам то и заборѣвила. Ђут, како су мѣн мѹке јѣле, код мѣн како је било.

Немој пѣпео да ми прѡспеш! Папѣр узми, ал немој пѣпео да ми прѡспеш. Узми папѣр, нѡси-га. Били сте га метѹли, сѣка-га уквѣсила, па сте га бацѣли онам код лѣтава. Ја љзела те га дѡнела, те га осѹшила. Пѣта ме чѣ је папѣр. Ка-да ја-знам чѣ је. [Ма, седи. Је л не мѡж да сѣдиш миран . . .] Има, етѣ-и. Нѣка га. Да л стојѹ пѣре? Има л тѹ пѣра? Он мѣсли тѹ пѣре стојѹ ако . . . [Нѡж остави, немо да се убодеш, јал да се посѣчѣш! Остави нѡж.] То се дѣци не дајѣ, поготѡву којѣ има врѣ. Д-удѣри ѹ-око, истѣра ѡчи и да убоде нѡс, направѣ неко злѡ, па кѡ је крѣв. Као овѡ мѣло отѡйч дѡшло и ћупило ми сапѹн ѡдма и нѡси ми га овѣмо. Што ће мѣне сапѹн? Ја знам дѣ сам га оставѣла да опѣрем рѹке. Не мѡже да стојѣ од њѣга. А и овај тако љсто. Он дѡђе тѹ у кѹћу, он пѡчне по асталу да прѣтѹра, па пѡчне по орману. Онда отѡри дѡле да види шта има, да л има нешто њѣгово тѹ.

Није то сваки тако, не мѡже да бѹде вѣсео кад му нешто фѣли . . . И она жѣна вѣсела, распѡдѡжена али њѡј свѣ идѣ како трѣба. И добро, на примѣр, и слѡга у кѹћи и мир у кѹћи, слаже се са својѣма у кѹћи чѣљадѣма. Ал има неко не мѡже да се слѡжи, свађају се. Нѣкад је се пѡштовало старѣје и цѣнѣли се старѣ. Сат се не цѣне, сат старѣ као да не постѡје. Па она има снају, онѹ мѣлу, ма не види ме: ни мѣн ни њѣну

свекрву, нити мѡж да глѣда у кући. Ако је она дошла — сѣће шѣз година како је дошла. Она апсолутно, па са свекрвом не говѡри два мѣсеца, два мѣсеца, и то за ништа. А и сѡ-мном сѡд не говѡри. И затѡ је она сѡд одвѣла дѣте. Она неће да каже да неко чува дѣте и ондак одвѣла дѣте гѡр. . . . Она је нерасполѡжена, мѡжда онај није дѡбро нешто па није вѣсела.

Па не стоји јѡрган беш-чѡршѡва, Бѡже сачувај. Па он би се сѡв исцѣпаѡ кад не би имаѡ чѡршов, него има чѡрцов . . . Куповали материјале и шили, а сѡд има постельна гѡтѡва да се купи. Сѡмо кошта постельна, чѡрцов крѣвѣски овакѡ и јѡргански чѡршов и јастуѡница стѡ йљада. Тѡ је моја снаја сѡт купиља, гѡтѡво тѡ свѣ купиља, дала стѡ йљада . . . Прѣ је тѡ слабо било, били губѣри, биле поњаѡве, ћилими. Тѡ раније није било, тѡ је от пѡсле рата овамо изашло, тај мѡдус, што реко јѣдан чѡек; та моѡа изашла. Да живи наѡрод гѡспѡски, да не раѡи ништа. Ми тѡ зовемо неѡрадан наѡрод. Не ткѣје, не купи па да изѡтке. Тѡ се куповало памук па се ткѡло, па се прѣло, па се сѣјала тежина, па се сѣјаѡ лѡн. Сѡд нико тѡ не раѡи, нигде рѡзбоја нема. У нашим сѣлу сѡ-дѡе куће сѡмо ймају рѡзбѡј, што су ткѡле зимус. Оѡе моје снаје, њѣна сѣстра клѣчала је јѣдан ћилим зимус њѣним унѡку. И јѡш јѣдна гѡр де си бијѡ код Бранкове куће — Аѡѡка јѣдно што ткѣје, она ткѣје за пѡре наѡроду. И више нема рѡзбѡј ту нигде. Йма рѡзбѡј него не ткѣје нико ништа, лѣњ, лѣњ наѡрод.

Видрајѡца, неко зѡвѣ зѡвѣсица кратка, јѣс, а зна-штѡ. Јѡ тѡ, овај, да се не вѡди спѡља у кући кѡ йма па се тѡ затѡ мѣте тамо. А ймам ја и вѣлику зѡвѣсу йсту накѡ као овѡ на вѡратима него нема гдѣ да стоји вѡдиш . . . Тѡ су се зѡвале вирѡнге. Вирѡнге сѡщијемо, а раније се ткѡло. Сѡ-се тѡ не ткѣје. Јѡ сам дѡнела ткѡне зѡвѣсе. Ми смо зѡвали зѡвѣсе. Ни смо зѡвали вирѡнге, неко зѡвѣ вирѡнге.

Нема-је да дѡђе да јѡј кажем да ми вѡди неку маѡаму да купи. Ако нѣ од вакѡ гѡтѡву маѡаму, мѡже да се купи делина, материјал делин. Овѡ је цѡпц, ал има делин, па се овакѡ узме та ширѡина лица па се овакѡ колико овѡ пѣре, толико и овѡ д-изаје пѣре. Ё, тѡ ти је маѡама и сѡд осѣчи дѡтле и поруби и ете ти маѡама. Вѡдиш, прѣчѡански тамо маѡаме йма; ја знам раније мѡј мѡж — он-је бијѡ, овај, у Бѡграѡу, продаѡо грѡжђе пѡ-материјал бијѡ, на примѡр, црвѣна бѡја затѡрѣна вунѣна, од вѡне. Сѡмо тѡ два дѡна трѡ па се изгѡжѡа ѡдма кад је од вѡне. А, овај, а кад је о-дѡругѡ материјала, кад је от памѡчнога — неће. Овѡ је памѡчни материјал. Сѡмо сѡд нема маѡама уѡпште, нема да се купи ѡвде. Такѡ, свѡи ми кажу да нема, ја нѡсам йшла, ја има трѡ гѡдине-чѣтири у Тѡпѡлу нѡсам отишла. Како ме пѡчеле нѡге да болѡу, ја-не идѣм, али ја да идѣм, ја би трајѡила, ја-би купиља. Кажу да нема, ја не мѡгу да вѣрујѣм кад нѡсам вѡдла . . . Ёто тѡ црвѣно, сѡмо има блѣђе црвѣно, мѡло отѡореније . . . Мѡло је црѡенкастије. Овѡ је црвѣно, а овѡ је отѡореније . . . Ма не-како неѡгодно тѡ да се каже, а ја кажем: тѡ-дѡђе блѣђе, отѡореније. Има жуто, а има жуто, блѣдо жуто.

Узме столѡцу па навѡчѣ, ма бѣжи, не мѡгу. Он и не сѣди код мѣн у кући. Јѡ-тѡ истѣрам напѡље. Акѡ-ћу да сѣдим, сѣдим, акѡ-ћу да лѣгнем,

ја закључам врата. Он од јутрос није дошб код мѣн. Ја закључам врата и не дам да он дође. Кад је он отишо там код онѣ моје снаје да је отојич била. Ја кажем што је било отојич код мѣн, а нѣко каже, па нѣ: ми тако то разговарамо знаш, па код на-се каже — ма̀лопре.

Каже се: мој му̀ж живи код нѣки људи. А кот кога живи? Кот којега то живи, у којим је то мѣсту? Је л у сѣлу то? Није ништа што ти пишеш од овѣга сад нѣвога. Сѣ то није ништа. А онѣ стѣро дѣбо црно и бѣло, а овѣ ти није ништа . . . Бѣље је од ладног лѣба, од ладног. Оѣеш о-та̀зѣга или од ладнога?

Да доѣеш по недељи, у понедељак или утѣрак. Док ја бѣдем док ми ма̀ло бѣде бѣље и, овај, док видим да овај брај омлатим. Треба да пречистим и треба нѣки љук има́м да пречистим ал то ја ако мо́гу. Ал ја ако не мо́гу, ја ћу да лежим . . . А ѣво штѣ. У субѣту је лѣв. Је л би́жо први сад, који је датум? Није би́жо први да је овѣ субѣта, није. Па то ти кажем. Имам каленѣар, етѣ га ту, него, овај, не видим ја, не видим ситна слѣва . . . У, што је то данас ва́шар у Паланки, то ѣпасан ва́шар ту, ма бѣжи, у срѣзу га нѣма. Ту је мој син најбоље волѣо д-идѣ . . . Па дѣле кад би дошб, он би то свѣ повѣди́жо и изнео одатле. Одно негѣвој кући и растури́жо; ѣпасан је он. Ја сам ти исприча́ла. Ја појѣдине рѣчи што ме питаш, ја се, пра́во да ти кажем, ја се ми́слим да те рѣчи код нас нѣма. Затѣ кажем да би ми па́ло на-па́мет да се сѣтим пѣсле нѣки дан. А ина́че сад не мо́гу. Не мо́гу уѣшгте сѣтим. Ко̀лко је са́ти? Је л има пѣла двѣнес?

Реко, овај, нѣма-те, а нѣ-знам да л ћете да ра́дите, да л нѣћете. Слу́шај, је л пѣчала ки́ша? Нѣка-и врата. Ни́су-се они пѣпели гѣр да зна́ју . . . Ка́ко кат-се наобла́чи — јесам ти прича́ла? Кат сѣкне мѣсец, свѣ га ма́ње, свѣ. Или кат пѣчне да се пѣни, свѣ ви́ше, свѣ ви́ше дог дође петна́ез дана́. Кад бѣде петна́ез дана, мѣсец се напѣни́жо. Он пѣсле бѣде уштап, то се зовѣ уштап, тако. И ондак, сад он свѣ ма́ње, свѣ ма́ње, свѣ ма́ње, кад бѣде уштап, бѣде ки́ше. Пѣсле петна́ез дана́ — мѣна мѣсеца. Ёво, номѣд је била мѣна мѣсеца, утѣрак, ѣто ти. И пѣчала ки́ша. И сад она мѣже да па́да свѣ до недеље. Јел она — њѣј је те́шко да пѣчне. Кат пѣчне, она пѣсе па́да . . . Онда су били агро́номи, астро́номи да ка́жу: данаш-ће биде ле́по вре́ме, овај, у Словѣнији ки́ша, нѣ-знам овѣ, нѣ-знам онѣ. Није и́стина то. Они нѣ-знају, они прича́ју ко-год онѣ што ба́бе, ка́же, га́тају. Кад нѣка ба́ба при́ча нѣке при́че, ти ми́сиш она је оно свѣ потрѣвила што ка́же. Није! Тако и́сто и они. Дѣ су они били да зна́ју? Ја то не ве́рујем. Не ве́рујем затѣ што они; не мѣжду они да зна́ју. Ни́су они гѣр били. Па је л није тако? Ајде сад рѣци́-ми је л није тако. Јавили да ће да бѣде ле́по вре́ме, а оно цѣо дан ѣблочно, цѣо дан ѣблочно. И ѣто, погѣтѣву, пѣчала је и ки́ша. Дѣбро, она није ве́лика, није она мло́го са́т па́ла. Ал она мѣже, дѣбро, она је пѣчала сад ма́л, а мѣже да бѣде дѣвече, па мѣже да бѣде сутра цѣо дан. И затѣ ти ја ка́жем: ѣткуд они мѣже да зна́ју? Ја то не ве́рујем, не ве́рујем, ѣто.

Мој крѣвет па ми бли́зу шпѣрет. Зна-шта́ је то било. Уви́ђе ми јѣдан ми́ш, а та́-јѣрган би́жо ѣвде порѣд прѣзѣра и ја са то-мојѣм снајѣм дѣг-нем та́-јѣрган па повѣчѣм овај крѣвет. Па, ѣто, уви́шо ми́ш на крѣвет би́жо. Има там ра́на у овѣј сѣби, бра́шно, и они долѣзе ѣтуд. Ёно и́скопали

мишци, де она рукунйца, йскопали рупу нод, па оту-долазе. Иначе, ја немам овде мишцију, они се пату у рупи, у земњи. Ма, бежи, то су скотџви, то су изелице у рупи.

Са-се ўзму ораји па се посѣју. А знаш, како се посѣју. Ископа се рупа не велика, као да се сѣје кукуруз; ми такѡ зовемо — сѣјемо кукуруз, ископамо оцак, мѣтемо један орај овде, по један мѣтемо код ове цименте, а један мѣтемо онам на крају. И у то-мѣсту стоју они, у то-мѣсту стоју ту четири године. Кад никне, он четири године ту стоји, туј, док он одрастѣ њ, њ. Е пѡсе га вадиш одатле ис тог мѣста па садиш дѣ дѡеш, дѣ дѡеш да га посадиш . . . То је једно исто дрво, ал дуњац, он дође на дуж, као мало дуж дође. А дуња дође округла као ова јабука. Дуња округла, само већа мало, она дође округла, а дуњац дође као та крушка, само није толико, тај репел горѣ нема толико. Као репел тај нема, етѣ крушка, дај овам крушку да ти покажем. Овако мал овдга нема, то је дуњац, а ово је дуња. А расте дрво йсто ко-год и оно. Вако је, ово дуњац, вако је ово дуња и то растѣ једно дрво . . . Оно се очисту парчићи, колко дѡеш парчића да сѣчѣш. Очисту се парчићи, овамо се ушпињује шећер. Ал ако су дуње тврде, оне се у други суд мѣту те се кѡвају, знаш. Па кад видиш да су мѣке (овако ўзмеш парче, оно мѣко), ѣ, са-ти ону воду повадиш онѣ-дуње па у онај шећер тамо што је ушпинован ти мѣтеш онде. И оно се скѡва ту, прѡбаш софт, он дође као мед. Кад буде он такѡ, овам дуње скѡваш, и овај и оно пѡсле то лепо . . . Ўзму се, мѡже и да се наредјају.

Штѡ си ону шину доно нод? Штѡ сте ми растѡрили кукуруз овај бѣли што сам оставила да се сѡци за проју? Па ја нѣ-знам кѡ-ћу да се дѣвам од вас и шта ћу да радим. Свѣ ми ўпропасти, свѣ ми растѡри . . . Па ово мѣте горѣ да сѡци. Неће да јѣду овако сѡрово, неће, знаду, они паметни него и ти и ја. Чекају они да се то осуши па да јѣду. Нѣ да јѣду вако зелѣно. Он је паметни нег ми, они су паметнији од нас. Нѣ да окуси то сад, да јѣде неће такѡ. Три им јѣла скѡвала јучѣ. Имам јѣла, каже, нећу да кѡвам. Она питала ако ти дѡеш да јѣдеш, она тѣб, она збок тѣб да кѡва. А они имају, кѡвали јучѣ.

Кад извекча нѣшто овако, старо пропало, то је йзвекчало — каже. Йвекчало и пропало — каже се. Йзвекчало и нема ништа. Йвекчало, истрошило па не мѡже више да носи, да траје више . . . Моја снаја каже: свѣ ово старѡдија. Па штѡ, реко, види се ново. Ма, каже, изгорѣло от сѡнца, йспрало се, то није ништа. Знаш ти раније како је грѣјало сѡнце и како грѣје сад? Сад грѣје да те испечѣ и не мѡже да издржиш лако до краја. А раније, а раније два одѣла слѡжу те толико. А чѡк са-да те слѡжи две године одѣло. Сад јако грѣје и свѣ погорѣще стѡри на тѣб кад радиш лѣти. Свѣ йзгоре, а раније јок. Раније дрѡкче, мање грѣјало, није овако, ово препали да те испечѣ сад. Свѣ се променило, са-дрѡго. Са-ће раније и зима да биде, нѣ да буде ка-раније што је било. (У Америци није падало снега до прѡшле године. А прѡшле године, каже, бијо паѡ снег у Америци. То се свѣ живо чѡдило: откако је свѣта и века није падао снег никад.) Ниси мѡго ис-кѡће да изиђеш, то је било волико. Ја кат-сам изишла ис-кѡће, ка-да идем крос тунѣл, тачно крос тунѣл.

Ниса-могла четйри дана да ђдем нѣгде ни да изйђем из авлйје. Само до у кўћу, само дрва да донѣсеш и тѣ ти је и водѣ да завѣтиш.

Није ко-во сад. Оцѣк се уносила слама па разѣстреш сламу по зѣмљи (тѣ знаѣла моја баба) и мѣте на тѣ сламу, прѣстремо, на пример, тѣ је бијо цѣк мѣтут, мѣтули цѣк па се тѣ постави вечѣра. Тѣ ђндак спрѣмѣли мѣљан пасуљ, сѣрма (вако густй пасуљ, па помѣљаш пасуљ ил ѣшц, ил да прѣвиш пребрѣнац па које дѣеш) . . . Сѣднемо тѣуенака, и ораницу умѣсимо, и ораницу свй љземо, ораница се зовѣ — лѣба. И сѣче се нѣжом, па пѣсе тѣ свй излѣмимо тѣнѣ и свй по пѣрче љземо и јемо и сѣднемо тѣ и вечѣрамо. Спрѣмијо се пасуљ, нѣко сѣвијо сѣрму, нѣко — направѣ се гибѣница од ораја, са орајима. Тѣ се зовѣ орашница. Лѣпо рѣзвијемо кѣре па рѣд мѣтемо кѣре и мѣтемо ђраја, па ђпет мѣтемо кѣру, па ђпет ораје, зајитйна мѣтеш, шећѣра . . . Тй пѣсиш сламу. Унесѣ је и кѣже: „Крйсто-се рѣди.“ Онај ис кўће: „Ваистйну се рѣди,“ гађа са кукуруђзом, зрнѣвљом, пѣсе унесѣ бѣдњак.

Кафа се не кўва, тај дан се не пйје кафа. Нѣко кўва и сѣт кўвају, сѣт кўвају . . . Па поклѣдујемо, знаѣле-се Поклѣде, ка-су Поклѣде, спрѣмиш Поклѣде и поклѣдујеш и пѣсе цѣо пѣс пѣстиш. А овѣ сѣ-дѣ је пѣс? Сѣд не пѣсти га нйко . . . Изѣђеш нѣ-игре, на играње коједе, бйло игрѣ. Сѣ-дѣ йгра, сѣд нйшта, сѣт-по пўту само идѣ. Па такѣ мѣж да жйвиш и у авлйји.

Дѣ се сѣћам кат сам мѣла бйла. Јѣ ниса-могла ни йшла овѣко са децѣм за овѣама, са децѣм нисам ти јѣ толикѣ дрѣжйла. Тѣ се зовѣ пйљци. Йграмо се пйљака, знаѣ се кѣко то йграш се. Сѣд нйко тѣ не йгра. Йзму пйљке, пѣт пйљѣка направимо од цйгли, од цйгѣла(!) рѣзбијемо па онѣ љземо па трљамо док не начинемо пйљке, па сѣднемо па се сйграмо, љземо вако рукѣм, бацѣмо навйше па се сйграмо.

Он је дошѣ и, овај, јѣ сам се пожѣдйла да нѣмам шећѣра, ђн ми је дѣно двѣ кйла шећѣра. Јѣ кѣжем кўпйла сам зајитин. И она јучѣ дѣшла и она ми дѣнела шећѣра . . .

Јѣ га бйјѣм и не врѣдй нйшта. Чйм се свѣне, дйгне се ђно, етѣ га дѣђе код мѣн ђп-дѣђе, ѣко га јѣ изгѣдим, псѣјѣм и бијѣм — нйшта не врѣди, нйшта. А нѣмиран је, дѣщу ми пѣједе.

Осамнѣз гѣдина бйло ми па мѣн бйла љмрла мѣјка, па ме тѣ пѣсле мѣћа дѣла. А ђтац-ми погйнуо бѣгарског рѣта. Тѣ је ђнда бйло: йшла девојка и мѣјка свѣ зајѣдно, знаш, и родйтељи, а ђна кѣже: „Јѣ вйше не мѣгу.“ ђнда ме дѣла ђвдѣ. А тѣ је, с нѣма мѣсто, тѣ је црква јунковачкѣ и Гѣрович и Загѣрица. Јѣдна црква, четйри сѣла. Јѣдан пѣп сѣт слѣжи тѣ у тй четйри сѣла . . .

Учйјо шкѣлу па је бйјо судйја, па је бйјо прѣсѣдник сѣда, па је љмро прѣ трй гѣдине, а јѣ сам старйја од нѣга двѣ гѣдине. Јѣл тѣ ми је пѣсле мѣјка као рѣйла, дрѣга мѣјка, а моја мѣјка је љмрла. ђна је мѣне оставйла о-двѣ мѣсеца. Толйцѣка сам бйла мѣла. ђтац ме дѣо у сѣло тѣ ме чѣвали дрѣги, а ђн је бйјо на вѣцби у Крагѣјевцу. Па бйло прѣво ка овѣ што је сѣт прѣдвојничко, тѣ је ђнда бйло прѣво вѣцба па су пѣсле йшли у рѣт кад је трѣбало. Пѣсле отйшо тѣрског рѣта па ђнда је пѣсле стѣпйјо на

бугарски и на Требевнику он је погинуо. Сећам се кад је војска прошла кроз наше двориште и у нашу кућу купила ствари. И купила овд, кад је купила дрво и врата и којешта, правили ћуприје тамо. (Ја сам ослабила сад млого, ндге ме болу па сам слаба.) Седам година ми је било и сећам се кад је бијо тај рат и кат су ми оца дотерали, ал на Паланку возом. Ишао мој дѣда, моѣ мајке отац и још једнога фамилија. Ми платили те они су ишли и дотерали мѣгега ујака, моје мајке брата и мѣг оца. Ндћу-и дотерали. Ёто, тако се сећам како је то било, јѣс. Ё, сад, овај, пдсле смо ми стигли, а отац кад ми је бијо тамо на рату, он пише — маћи ми је имѣло Совија — он каже: „Совија, немѣј д-оставиш дѣцу слѣпе код очију.“ Па ондак је дала пдсле једнок сина па другог и они: овај ми бијо судија, а онај ми бијо у Београду ко-дѣде. Где су Теразије зване, нѣка-то је било наше нѣкад, то је било наше. Стојадиновићи то је нѣкад било, али су то Немци растурили. Мѣн су стричеве побили. Имала сам два стрица и имам три овѣ тетке. Само је жива Љубица сад и Дана, свѣ пропало. Онда није била црква завршена, они кот куће крстили ме. Та жена држала ме и она казала да ми е то име, на радос, забѣга. Брату ми имѣло Радоје, а мѣн Радѣјка.

Згодније не мало него млого. И овде кат сам доцла у Жабаре и ту је се изменило, али тамо код мѣне ѣво како је било. Ми смо имали ѣсам ѣктара земље. Мѣја је та мајка давала то земљиште напола те се радило, а ми смо били кући: имали смо винѣграда три, тридѣсет ари. Ту смо радили, она је и рѣзала тај винѣград и поливала. Онда је била оскудација за људе, људи су били по рату. И ондак, овај, само ѣво како. Билѣ-је жита, кукуруза, па и грѣжја и шљива. Паре се узму кад стигне жито јал кад стигне ракија, тако то, знаш, свѣ се то имало, али није овако се живело. Није ни у једном кући имало цак него се купи килѣ-два. Није кафа била, није било овд ље него је се то, је л, купило сад нѣка-да има, него се клала свиња била. Била свиња, истѣпи се мас и-сланине и тако дље. Сушило се, имали смо оцак. Оцак се ту имало и ту се сушило, ложй се дѣле ватра, била црепуља. Овако дође, ѣво да вам покажем: исто као овд, исто, само дође велико — исто тако црепуља. От саме земње па је то испечѣно и онда овд се мѣте, ложй се ватра па се мѣте на ватру и то се угрѣје. А има тамо овако лопар, лопар, па се умѣси у — звале се наћиви. То је корито, обично корито, само се то одвѣји — оно умѣси се лѣба, ма какй лѣба или погача или проја. А овд се угрѣје на ватри, наметѣ се, овај, наметѣ се дрва дѣста и то се угрѣје. Кад угори она ватра, оно се, има тамо овако као сада ашѣв, али то је направљено, зваѣ се ватраљ, а имло кукач тако толико дугачко, па онда овде кукица. Мѣте се оздѣл жара онѣга и пѣпела дѣ ће она рупа да бѣде, има ту рупа на средини па се то спусти ту и онда се мѣте ту лѣбац. А ако је лѣбац, укисело се звало као сад што је лѣбац, оно се пѣкрије дренѣвим лишћом или орајевим лишћом, орајевим лишћом, јѣсте. Ако је погача, она се мѣте па се узме овй трица што је се сѣјало брашно, а овај се кукач угрѣје у ватру па се онда то пдсле мало и оно се ту ожари погача да се острѣже да не бѣде изгорѣла. Ожари се, јѣсте. Проја кад исто тако кат се мѣсила проја или кѣ је мѣсија проје о-тѣга. Није имало, на примѣр, стрѣга лѣба, није

имало жита, је ли. Оскућевали су људи. Било је и тако и тако. Они мету, ту црепуљу, мету ту проју. Исто тако с лопара скине. А овд је лопар вако округло знаш, и то се спусти, та проја, па се она покрије лишћом или орајевим или дренџивим па се после тај жар мете озго. То се испече проја, то не може да се наједеш оте проје. То је тако било, старински се тако живело. Е после изашло фуруна па се умесу проје у плёкове па се налџи овим или шащом или грањом па да се то потакне доле и горе има шћна вако и ти се плёкови мету. Ако је лебац, за сат он је готџв, ако је проја — она мако више стоји. Ја сам, кат смо ми ову кћу правили после Немца, ја сам тако месила те проје, па буде ми по два-три дана, а по девет радника рађило . . . Садамџи (?) неки радили. То смо добили као материјал о-државе нешто мако, јел онда није имало материјала, није имало цимета, није имало гвџжа(!). А нама кћа разрушена од Немца и онда смо ми тако то добили те смо то мал направили да се склџнимо. За то време бијо ми је син стигџо, он је копаџо темел и урађио је и нешто су били измазали па је после отишо у војску љ-јесен. То је било, сад ја н-умем да кажем које то године, нисам то пазила, јес тако је било. Ђ, сад разумеш, сад знаш, то сам ти испричала како је се то рађило и шта је се то рађило, то што знам, а што не-знам ја не могу да вам кажем. Ви упитајте ме ма от чега било, ма свџ ја разумем, ма ја разумем свџ. Ме-не треба адвокат, ја знам бџље од њега. Ако они кажу да сам ја остарџила и да сам ја излапила има ко то каже. Уху, па ја сам сџта доџден.

Свџкар и свџкрва радили у кафани, где овд продавница, и онда су они сејали неку науту. Звџла-се наута, кава, сеје се и то се млати и веје се. Али кат сам ја дошла, они су јечам прџили па тукли, па просџјали кро-сито и то су пили, џто тако. Наута, зрџце ко-год у виду кафџе, сџмо нема онџ преко средџне овако шупљџо него округласто. То је било некад, сџ-то нема нијде да се нађе џвдџ. Нико то не сеје сад. Имџли смо долџпче овако, зовџ се долџпче, овако џбло ко-ова шџља, сџмо је повеће па има шџпка гвозденџ, па има вратџнца ту. Па ми смо имџли, до скоро то смо прџили и ову кафу. Стаџимо и метемо на вџтру, на цџгле тамо и окрџећемо и вџтра горџи и кад џће да се промџша, џно се тај — има ту затварџч — он се отџври па се онда учџни вако, виђи се да л је прџена. Ако је прџена, онда изрџчи се, на пример, на стџ па се разрџди. Ал ако није дџбро прџена, џна се изрџчи на стџ, али се ускџпи на гомџлчицу. Она се озџђи да дџђе да се, сџма џна после дџђе како треба . . . Није имџла са чџм него имџли смо ми, звџло се стџпа гвозденџа, имџли смо гвозденџи тџчак па се то звџџ џван. То је било до сџт скоро код нас. Ми смо имџли за кафџану, и-ситџнцета се то просџје, џто тако је било . . . Гвозденџо, џбло, сџмо тешко као од неке брџнзе, као тако нешто. Пно неће да се разџије и тџче се са тџм тџчком и после, овај, усџтни се та-кафа и ми после џто тако, ма то бијо јечам, ма то бџла та наута, ма то бџла ова кафа садања. Па кад изишла и ова кафа, није имџло машинџца. Ђ, сад има свџд. Мџждџ је било негде у вџроши.

И њеџџва је мајка прџла на рџке. Има корџто толџко и ту се сџне, на пример, или мџлака вџда или се тамо, ја имам овај бџнар па наспем тамо кџщџицу, па метем пџпела па то мешам неки дан. Одагџле џземем

тѣ, то се зовѣ цѣђ. А имамо сапун што кувамо кат кољемо свињу па мѣ-
темо содѣ. Нѣко мѣте пѣт кила, да кילו соде па се то скува, па се то
исѣчѣ, укалупи па имаш кйшнице: то се пѣре, то скида, како — ова
машина! Кад опѣре се вѣш, то само цакли по авлијама ка ово ваше.
Цакли се, нѣма ту, ако је то бијо ту цѣђ и ако је то бијо сапун сељачки.
Такѣ се то рађило . . . Како смо правили? Имамо, на примѣр, нѣко
зовѣ, има бакрач, нѣко зовѣ, има казан: пресѣчено буре на пола па ондак,
па се то мѣте ту, овај, вода. На кילו мрса мѣте се по три кила водѣ, а
кילו мрса. Мѣте се пѣт кила мрса, а кילו содѣ, содѣ — знате шта је сода.
Нѣма-је сад, имало у бусикама у летирићима (вакѣ свѣ као летирићи,
такѣ танко; лептирић је ово што летѣ, ми га зовѣмо летирић). Овако,
видиш, има као исѣчено такѣ, јеси виђао ти, Миле, у кутѣјама? У кутѣ-
јама парчићи овѣ. Па дошла, каже, сода у лептирићима, свѣ исѣцкана,
свѣ такѣ то исѣчено као, на примѣр, да ти узеш, ти овѣ артију да исѣцкаш,
такѣ је то исѣцкано. Али то нѣ-смеж да узмеш у руке, то ти свѣ однесе
руке, то је опасно, сода, да ти појѣде руке. То не смѣ да се пипне у-руке,
ми кад мѣримо, ми мѣтемо артију или мѣтемо крпу па на кантар да се
то измѣри па се одма тамо сипа у казан или у бакрач и сипа се вода. Ё,
такѣ смо рађили, ѣто-ти.

И ова ђвѣнака, она-је и мој мѣж јѣш — само се скида с ватре и
сипају они и пѣју. Ёлка и мој мѣж, Ёлка моја јѣтрва што је . . . па
њѣн мѣж и мој мѣж браћа, ја . . . Каже се, то сам видла да се зовѣ вѣчије,
то су доносили озгѣ, шта ти ја знам: Ужичани, Мачвани и такѣ даље,
такѣ толико бурѣнце. Шта они носе у тим, а дошло право, то сам ја видла
али нисам са тим употребљивала ништа нити знам то шта је. Ми га
зовѣмо бурѣнце, они га зовѣ вѣчије.

Ви питате јесмо-л ми то откували. Ё, то. Па то није морало да
се у толики суд него ѣво и сад, енѣ га лонац онај, видиш. Ё, то се, опѣре
се, на примѣр, прљавашина, па се мѣте у то, па се, јѣ л, па се сипа пращка,
а онде се метѣ сапун и то се мѣте на ватру; на шцѣрет — де имаш — и
то се откува. Ёто, то је то, то је то. И то је било, звало се парѣјоница,
ал то је чабар, ми зовѣмо чабар, знаш. То је имало овамо, она је, има
нѣка, има кот Павловићи парѣјоница. И ондак, оне, жѣне (!) ту покуселу
тај-вѣш, нѣмају корѣто, покуселу ту и одатле то ваде и пѣру, јѣсте, а
заливају врѣћим. Тамо се грѣје на ватри или у бакрачу или у канти или
у лонцу-или у лончићу. У лонцу, на примѣр, онако, йли ма шта било.
Ёто такѣ тај суд и оно се прѣлива, кад она буде повадила то, она узме
сваку ону, на примѣр онај, ону крпу или кощѣу или шта било — тим
сапуном сељачким и прѣлије тим врѣлим. То пѣ-стоји док се олади
мало па се то пѣсле, то трља, вади се . . .

Ја сам одѣвде, Миле зна, од моје кѣхе до Жике Радосѣвљевића
чѣвека познавала, или ђсобу, жѣну или, а сад видим, али не познајем
кѣ је. Само могу да видим вакѣ ка-дође па онда проговѣри, по гѣвору
пѣсле разумѣм. То је ове гѣдине пѣчело. А досѣ-сам видла. Ја и сад
видим кад је сунце. Изѣђем нѣшто да шѣјем или да плетѣм, а само надалѣ.
Ё, такѣ ти је.

Ово је сикѝра, једно и друго. Ово је горе ушник, а ово што сече — острѝк, ово се зове острѝк. Ми зовемо бурѝнце, а ово подпреко зовемо шиѝна. Ово, видиш, шиѝна зовемо, ево овај дбруч, други дбруч, трѝни, четврти, пѝти, а ово зовемо данце, доле — данце. Ми га некад зовемо срѝћ, некад зовемо данце, то је то. То су кола, точкови, а ово сврачѝне, а после кат се мѝту два точка вам, точка — овде се завуче па овамо у ово друго и тамо напред два точка — то се зове руда. Ово се зове, видиш, паоци, а један се зове паоц. Ово се зове наплаци, а један је наплатак, јѝда-наплатак, један паоц, а кад ѝма више, зову се целокупно паоци, ако ѝма — наплаци, држу точкак. Осовѝна прво па се после мѝте туненака овај јастук, па се мѝте оплен. Оплен, видиш, овако, он се мѝте повр тѝга. Има једно јастуче ту као мало толико па ондак после тај оплен, ту се мѝте један ступац и овде ступац, то се зове ступци те се вуче дрво, вуче се сѝно, вуче се слама и тако даље. Ово ти је главѝина, а нема ништа у њој. Она-је на овој осовѝни и овде — како се зове ово овде — тулајка. Тулајка — тако гвожђе умѝтуто унутра да није до дрвета оно што затвори озго како се зове . . . Ыма скѝла, направи се скѝла о-дрвета. Мѝту се две греде прво, па после крајне, па прѝке, то се зове скѝла. Свега два дрвета, једно отуд, друго отуд и на средини ове две греде па после метају овако прѝке и то се зове скѝла. А, на пример, ово, овај, кад је без скѝле кола, то се мѝту две мѝтке па се мѝту ти шиѝци што сам ти казала на оплење, ове оплење (што сам ти рекла да ѝма јастуче па оплен) па се отуд задѝне шиѝак и отуд се задѝне шиѝак, тако и на другом делу. Е, тако се вуче дрва, вуче се и сѝно, вуче трава. Обично се скѝла мета кат се вуче жѝто, е то се затѝ прави . . . То се зѝми прави, иду по снегу. То је дрво право и мало савијено и то је сѝник, сѝник се зове. Два ти се мѝту па после дрво те се увати за те сѝнице, ушрафи се, процеп се ушрафи, па се то пусти дугачко те се зове руда (ти знаш, Миле, то је руда). И ондак и оздо неко узме па поткује шиѝном оздо да му се дрво оно не појѝде. А неко тѝра и онако док му се полѝми. Е, то су сѝнице. Кује се гвожђом па ѝма шраф. Узме овако гвожђе волико па се урѝже, знаш, па се мѝте шраф ту и то се зашрафи да се не-би поломило, е тако. Ту се мѝте за овај сѝник и за овај сѝник, за дбадва сѝника зашрафу се. Тај се процеп, а то је дрво рацеѝљено те је уватило за сѝнике, а после се мѝте руда горе, што зовемо руда. Ту се увати стока, после горе, а горе се направи дпет овако . . . Исто се мѝте дрво, направи се као оплен и пробуши се отуд и отуд за то . . . Па пробуши се, ѝма тамо оволико се пробуши колико ће да се мѝте онај ступац, толико се пробуши на тим. То је толико дугачко преко цѝли сѝница, јѝсте, дабогмѝ. И оно отуд и отуд, на пример, мѝте се ступац и после преко ти ступаца то дпет мѝтеш мѝтке, ма ѝаво си ти. Да лѝнеш да нађеш јѝш неку жѝну да би разумѝла тако? Преко сѝница бијо је оплен и онда пробушено за ступце. То разумѝш, ваљда. А процеп (!) се зове от сѝника оно што је вакѝ криво, оно се увати ту, а процеп се заврти за сѝник, процеп да се увати, а от процѝпа (!) после се мѝте тамо руда. Ма, како се оно мало зове озго де се мета онај клин, вакѝ мало — само не могу да се сѝтим . . . Па ево и јарам да ти покажем. Јарам је бијо овако. Оздѝ је било једно дрво,

то је се звало дојна поличица, а озго је јарам па је овако изрџан дѣ ће, на пример, врат. Јармењача има, држи ђвде веће ово де се ово урџало. И овамо на средњи је клин и овам-је палица с краја, ѣто ти. Двѣ јармењаче, двѣ палице.

Даклем, то има највише де су брда. Ёво, ја сам ишла у Рековац, мѣн је ћерка била у Рѣковцу три-четири гѣдине. Тамо је брдо, да они и лѣти са соницама свлаче сѣно и дрво, свѣ са сонницама. То они са кѣлима не мѣжду. Јел они кад би уватили кѣла, то би изгинуло, јѣс, јел тако им је мѣсто. Не могу ти кажем оно што нѣ-знам. Могу оно што знам и што сам видла.

Лан што зовѣ се, ђн се баџи љ-јесен. Поѣре се и подрља се и ђн се баџи и кад бѣде лѣто стигло, ђн је сазрѣо. И ђн се обѣре. И оно се сѣме скине, исѣчѣ и мѣте те се искисели па пѣсле се тамо направѣ овако. Овако се направѣ што зовѣ се трљѣца: двѣ дрвета оздо, а трѣће озго . . . Ё, па ја не йментујем њѣга, ја разумѣм да се зовѣ трљѣца целокупно. Сѣме се отрљѣје и ђнда се то љзме те се то ђбије и скине се оно, кѣрица она са свѣког стручића и истрѣсе се, па се после грѣбена. Има ту мѣке пуно. Изгрѣбена се то пѣсле; има грѣбени, зовѣмо: мале грѣбене. Мѣтемо двѣ грѣбена и то се скине, остане повѣсмо. Зовѣмо повѣсмо пѣсле оно што је остало чѣсто. А оно дрѣго пѣсле се прѣгрѣбенава. Од оне повѣсма (!) прѣдѣ се основа, зовѣ се основа што се највије на рѣзѣј. Прѣдѣмо на рѣке, ймамо кудѣљу — ја и сад, еве је стоји у кѣни — па ђнда вретѣно и тако смо прѣли. Ё, от повѣсма смо то прѣли, основа зовѣ се од оне што пѣсле рѣди се; то се зовѣ пѣтка. Изѣтке се то . . . Имѣли смо сновѣлку. То је сновѣлка, овако йма четѣри дрвета, то ђндак йма гѣре јѣдно па дѣле јѣдно да се прѣбира, јели мора да се то овако прѣбѣре као дѣле и гѣре ка-стане да се мѣте на вратило да оно — нот се учѣни овако, згѣзи се — да зѣне, да прѣђе чѣнак. Йсто се тако и тежѣна ради ко-гѣд то овам што се ради. Само је тежѣну лакше радѣти него лан, а лан је мѣкши . . . Йма на двѣ кѣта, бѣре се — зовѣ се белѣјка. Она бе-сѣмена, она стѣгне и то се прѣво обѣре, она, па се исѣче ђтуд и ђтуд и мѣте се тамо у вѣду, те се искисели. Йсто се пѣсе тако обѣје и тако дѣље се ради. А она се дрѣга пѣсе, црнѣјка са сѣменом, она мора да се после бѣре па ђнда се мѣте, спакује се да се угорѣ. Спакује се оно на гомѣлу вако да се угорѣ (такѣ се зовѣ), па пѣсле то сѣме отрља о кѣрпу, те се то сѣме извѣје, те се оставѣ сѣме за догѣдине . . .

Ово ти нѣшто умрѣшено, не могу да видим. Кѣ йма рѣзѣј на пример . . . Овде и ђвде, је л тако, видо си рѣзѣј. Ђндак ђвдѣ-је вратило, ово прѣдње, а ђвде је задње вратило, оно што се највије платно на њѣга, задње — да престѣвимо, знаш. Не видим то ја добро, затѣ ти и причам то. И то пѣсле се овамо увѣдѣ у нѣте, а зна-штѣ су нѣти, видо си нѣте? Па, направѣ се нѣти от кѣнца. Мѣте се јѣдан штѣп гѣр, јѣдан дол и то се нанѣти (зовѣ се те се нанѣти то такѣ, тако и дрѣги). Штѣпац осѣчѣш, осѣчѣш штѣпац, двѣ штѣпац и мѣтеш и, овај, кад бѣдѣш — то нанѣтило се, ђнда се тамо — вѣжеш нѣте за гѣре, за скокчиће (скокчићи зовѣ се на рѣзѣју, дрво овако јѣдно мѣтуто па пѣсле ту йма двѣ точкића мали па тѣн идѣ). И ђнда, овај, увѣдѣ се пѣсле овамо и пѣсле чѣнком ми радѣмо,

ткѐмо. Тò је овàко чўнак, толико дужинѐ, òнда у њѐму је јѐдно дрвце, срдàчка. И мѐте се тў цѐвка, намòта се отѐ тежине . . . Ймамо зовѐ се трава чешљига. Она волика растѐ па бодѐ. Она од земљѐ до вра, она бодѐ, има ђубурке свѐ, бодў. А мй осѐчѐмо тò вакò, осѐчѐмо па òнда ўзмемо тò, па очйстимо . . . Ймамо чѐкрк, зовѐ се чѐкрк, ѐво кàко. Йма тóчак па вѐже се ўзица, а òвдѐ-је шйпка. Ё, òвдѐ-се мѐте цѐв на овў шйпку, а òвдѐ-се окрѐше онај тóчак, ѐто такò. А тò је лѐчаник, да ти кàжем штà је. Йма овàко од вўне прѐдў жѐне што се зовѐ — ткѐју сўкно, одѐло за лўде. И òндак йма нѐка, нѐки точкйћ, нѐко дрво тў на тйм и òно чинй вакò: мòта онò, мòта онò, мòта, мòта. Тò се зовѐ лѐчаник, ѐто. А йма витлић, овò што мй мѐтемо кàнуру на, те мòтамо на чѐкрк тѐ цѐви, а йма вйто овакò прекрщѐно вѐлико и òнда мѐте се кàнура тўна на њѐга па се òвде мѐте дрвце . . . Тò је мотовйло, дрво, а òвде йма вакò рàкљйца, а гòр се мѐте — полйчица зовѐ се. Тò се мòта из овòг рàзлòга — да се знà колико йма — пребрòји се — брòјеница, а бројенице се зовў да се, овàј, оснўје сўкно Сўкно-је-се снòвало у òсам, а тò је ў-осам, тò је овò, да ти кàжем, вакò на тры онѐ на брду, знàш, по тры онò бројй се — чйсàнице. Чйсàница тà, такò се зовѐ дрвце на овйм брду, тры тà дрвцѐта зовѐ се јѐдна чйсàница, до двàдес. Ако йма двàдѐсет жйца такò по тры на мотовйлу да се слòжи са овйм, òнд-ѐе да се наснўје. Ал ако нѐма тàмо, мòра да се додà, ѐто тò је тò. Чйсàница йма на овйм брду, а чйсàница и на мотовйлу. Чйсàница на мотовйлу: тры жйце, вакò жйце ўзмеш — тò је јѐдна чйсàница. Ако ймаш такò на двàдѐсет мѐста òвде, такò мòраж да ймаш и на брду двàдѐсет чйсàница — такò да се слòжи, да се напўни брдо кат стàне да се ткѐје и кат се буде тò йзаткало, тò се нòси у ваљарйцу па се ваља сўкно . . . Али сўкно тò ка-се ткѐје, тò се увòди по тры жйце, дабогмѐ . . . Нѐко мòта цѐви, нѐко ткѐје . . . Пòдношкѐ су дòле, а овàм су нйти, онй што се увòди — онѐ жйце. Нйти су от кòнца, о-тежйне, от памўка. Што ти јà кàжем да је јѐдан штàпац òвде, јѐдан òвде, па се овò дòле вѐже за онѐ подòшкѐ. Онѐ се пòдношкѐ гàзу, те овò скòчи па се овò ткѐје. Кад је — ткѐје се сўкно четвòрно; тò се зовѐ четвòрно, тò са четйри пòдношкѐ. Ако се ткѐје плàтно, тò је у двѐ пòдношкѐ, тò се зовѐ у двà нйта . . . Првòм дѐсну, јѐсте, јѐдну нòгу згàзиш на дѐсну пòдношкѐ, па дрўгу до њѐ, па пòсле òпет онамо прву (!), па задњу, па òпе-такò от краја. Такò се ткѐје. Тò се нѐка-ткàли губѐри, поњàве, сўкно. Јà сам дòнела јѐдну поњàву, маћа ме научйла да се ткѐје, а кат сам дòшла òвде, ткàла сам сўкно: двà чоѐка бйло . . . Овàко дòшло (не мòгу да ти покажем) јѐдно пàрче, јѐдно жўто, јѐдно бѐло — плàтно. Па òндак жйце, на прймер, овàке, па дòше, јел дођу тры жйце онò де се вѐзѐ, на прймер. Акò-ѐещ покфстигу, удѐнеш вакò, задѐнеш òвде па пòсе прѐко — тò се зовѐ покфстица, јѐс. Акò-ѐещ сàмо на јѐдну стрàну, тò такò йде. Тò је шпòгод, плàтно, па такò је изрàђено тò плàтно. Шпòгод је урађен да се вѐзе на њѐга. Йма сàд и гòлѐм, ал гòлѐм је тò чѐсто па свѐ, ал овò је рѐђе сàд, рѐђе је тò бйло . . .

Е, па ѐто ти, вйдиш, свѐ ти и сврачйне позàди, свѐ ти је рўда, свѐ су ти точкòви, главчйне, на прймер, овà осовйна. Овò су мѐтуте нѐке као, у йме кàната метўли нѐке лòтре гòре. Лòтре, па ѐто такò вйдиш,

у виду као ми, ми смо метали, на пример, вако канате, а онò разрèђено па дошло као лóтра . . . Евè ти колèчке па цртак, па пòсле рòнник, овај, и овò — како се каже . . . Тикòмир Пáвловић прáвијо гóре његòвим шураку онè, како се зову — рáлица. Тò је за брдо да се ðре. Билò-је, исто такò, у виду плуга, сáмо идèш на јèдну страну да рáдиш, не мòжеш са ðбадве стране. Тò се зовè рáлица, а ови су нáши плугови, знáш кáки су. Ма разумèш ти пуно штá, видим-ја! Слушáјте, да вам кáжем. Сà-тò нèма. Тò је било. А èво штò. Сад рáду трáктори, сад је другò свè, свè је другò сад . . .

Обèремо кукóруз(!), извучемо шáшу и ðнда — кò је имáо кòње, ðн је с коњима (!) — данáс мòж-да поðре педèсет áри и више — седам-дèсет, а кò йма, овај, крáве, волòве, тò идè спорије. Ђн скóпи двá-три плуга и поðре и пòсле посèје. Имáли су дрљáче, а мòј óтац — јá сам запáнтила — ðн је имáо, звáлá-се брána, вако дугáчка. Дрво дугáчко овакò, èво, па óвде су клинови гвоздèни. Тò је ðн ми наоштријо, тè клинове направијо йсте као на-нòм дрљáчи. Па ðнда óвде направијо клинове, па óвде наметáо трèње, па ўзо конòпац па тò увèзáо, мá тò биле крáве, мá тò било кòњи, ðн је тò поравнò тóде. Ми смо имáли èктар й-по више кўће. Онò што је кóпијо Жўћа сад. Жўћа ўмро и ðн — онò је његòво енè ðнде дè-òграда. Ёто, јá сам тò запáнтила од мојèг óца. Мòа мáјка ка-дòшла и-Зáгорице (навèла је тèтка, њèног óца сèстра тў) па прòђе јој тá тèтка, идè гóр у њйву, а она се звáла Живáна. Кáко је, Жйко, пítала брáтичину. „Не пítај, тèто, не мóгу сáмо овè грóде д-истўцам и да поравњáм да ми бóде рáвна њйва”. А тò èктар й-по тў, а она зáшла и тўче грóде, ал такò је било ðнда. Мòа мáјка јòш (а тò дòбо йма осамдèсет гòдина, деведесèт); ðнда је такò било. Презимй такò, кад бóде у пролèће, нèка кйшица ðће, ðни лўди бáцу хўбре, а кò йма хўбре се-лáчко от стòке ðн то ў-јесен, на пример, заðре тò. На пример, ð-не мòже свè тò да нахўбри сад. Сад је нахўбријо мòж бити двáјес áри, догòдине нахўбријо ðне-такò и такò дáље. [Мйтар бèре јáбуке у Јасеници]. И ðндак на прòлеће кò ймá хўбре се-лáчко, нáјбоље, а кò нèма о-нèма ништа. Ё, сад изáшло овò вештáчко хўбре, ðни ў-пролеће бáцу то-хўбре: свй смо се поòровали, свй смо се поразболевáли, свй немо да поцрkáмо од овòг отрòва, èво штò. Његòв — је л ти Стèва пáда стрйц, мèн пáда брáт о-стрица — и ðн, ðн је имáо бáшту, сáдијо парадáјис тáм у Гају, дè му је било, јá не мóгу да се сèтим дè је бáш. Ђн је имáо бáшту што није имáо нйко у сèлу, његòв парадáјис нáјбољи, а ðн — пáдне вако кйшица — ðн отйде па лèгне ðнде у онў његòву бáшту. Ђн се нагутао онòг ðтрова, бòлово чòек нèко врèме, не мòже леkáри да пронађу штá је и ðн црче. Ёто ти, од хўбрета овòга сáмòг, овè шпèције сáт што се полива вòћка што се овè којештá рáди свè тò нáрод ðтрова се (Мй тò зовèмо шпèција, којекáке мешáвине, јèс, ёто ти). Полива се вòће и полива се којештá, ёто о-тòга је тò. Кат су били ти прáшкòви, јè ли, кат су били прáшкòви, кат се полива винòград? Је л се поливо винòград са кáменом плáвим и са крèчом? Тò је се поливáло и тò ништа фáлило није се-лáку. Није се-лáку, није нйком уòште. Јèдна је жèна óвде — има винòград такò лèп винòград и поливáла свè са тйм нèким прáшком, са мèшаним прáш-

ком (ја ћу ти кажем која је) и њен син отёро грóжђе у Беóград. Грóжђе, каже, на очи — нумера један. Онда неки господин дође и кúпи и отиде кúћи, пóчне да једе, је-ти су сви у кúћи. Оно, каже, пóсле њи свё постёзало за грло. Сутрадан се он дигне опет, овај, опет на пијачу са грóжђом. Каже: „Младићу, прáво да ми кажеш — каже — са чим сте поливали овај винóград.” Каже: „Не-знам ја — каже — са чиме, тó је моá мајка.” „Вáла, дете — каже — свака ти час — каже — ја ти га више кúпит нећу. Ово је óтров, нас је свё постёзало.” Ёто ти. Лёпо ти је грóжђе, сáмо ја ти га нећу, свё нас је пóтровало.

Паламйда, трава нека, па бóцка, паламйда кúкољ. Имáли смо овё, неко зове косириће, као српићи, а неко зове — има вако па дршца овáмо и тó се зовё прљáни. Трње се сёкло са њима, а кò дñс он тó чупá рукама, е такò је се тó рáдйло.

Раније се жњёло кò је, овај, док није тó — лúди су вёћ пóсле олакшáвали сёбе. Жњёло се са српом. Тó је срп, овáко срп, такò, па óвде има дрво такò толйко и тó је се жњёло са тйм. Лёвом рукòм се вáта, држй се жйто, а овòм се сёчё. Ё, чупá се те се исплетё úже овáко. Овáко ўвије се и распрòстре се и тó се мёте жйто и вёже се. Снопòви се зову и кат се тó здёне на гомйлу, мáло се слёгне, лúди вучу кúћи . . . Рúковећи се кúпе и метáу се на ўже. Онда се вёже снòп и здёне се — неко седмáк, неко деветáк, неко трйнаес . . . Седмáк — сёдам снòпа мётеш вако, ёво ти такò, па óвде мётеш, овај, ёто такò. Овај влáт једно-друго, а овò тáмо у пòље, такò. Нáпоље идё огузина . . . Свё је тó крстйна, неко зовё седмáк, неко зовё деветáк, кáко кò здёне више снòпá. Седмáк сёдам снòпа, а деветáк — девет . . . Лúди га вучу кúћи, де дñе да здёну негде у њйву; имáла је вршáлица, његов стриц имáо и мòј, Мйлош тá Лáкић, имáли су машину, дрёш и тó се дотёра и врши се, оврши се жйто. Оврши се, има цáкòви, овáмо се у сáндук кúпи . . . Тó сам ја чула да се вршило. Овај, óвде бйјо неки чóвек, па се смёјали, знáш, као он здёнуо тó гóвно па са кòњима вршијо. Он је здёнуо овако жйто, такò је здёнуо тó-жйто свúд укрúг ондак и сáд тó доведё кóње и гáзи тó-жйто, гáзи, гáзи, оно се крúни, крúни, суво жйто па се тó свё окрúни, па се тó пòсле кúпи: па на ветрењáчу тáмо неку тó се вёје. Али, овај, ми се смёјали тйм чóвеку, здёнуто бйло такò жйто и он трёба да врши. Пошò да врши, оно удáри вёлика кйша па му пòла жйта óднесе — Никòдије Бркић покòјни. Жйто однесё вóда, а он да виш кáко је бйјо располòжен. Знá-штá каже: „Алá-је овò за мòј кúпус,” а вóда óднесе жйто . . . Ложй се са слáмом (!?) да се загрёје машина и она тёра пóсле дрёш тáмо и онда се оврши жйто, жйто пáда овáмо у сáндук, знá се . . . да се подмёту цáкòви. Кò йма, којй су лúди на цáкòвима и пóсле напуне те цáкòве па онда йду те мёру на вагу да знáду кòлко је се вршило, па дáдý ўјам и такò дáље. Слáма се пóсле дёне кáко кò дñе. Неко дёне кò йма више, дёне у камáру. Зовёмó — камáру, тó се напрáви овáко дугáчко, знáш — камáру. А неко, кò йма мáње, он здёне, пòбије кóлац па уз кóлац здёне . . . Којём не мðже да дође вршáлица дýго па лúди пò-здёну у стòг. Они овако метáју тó жйто, тó је вйдо Влáста, знá он штá је стòг. Такò, тó се здёне, здёне

у-висину, ал здене се високо па после, овај, доврши се то и то стоји па кад буде дошла вршалица, они после овршиу, е тако.

Имали смо, еве је воденица испот кућа, није то једна, него ёво доле биле две, па била још једна. То се зовѣ воденица поточара . . . Има камен горњи и дојни. Горе направљено вакѡ као сандук тамо де се сипа жито, де се сипа жито, кукуруз, шта буде било. И оно овамо се направило свѣ дѣ излази то брашно. Није камен, то има овако сандуче као зовѣ се мучњак. И оно се ту — изађе то брашно, а људи, а овамо има сандук. Ако нису људи тун, оно излази у сандук; они после купе и покупе. Само да ти кажем: док смо ми то брашно млели, ми смо се слатко леба најели. Ако је то била и проја, ако је то било и стрнј леба, то је било нешто најопасније и најслађе . . . У тим сандуку горе што је сунуто овако оно има овде дрво. Не-знам како се зовѣ . . . Чекетало је доле, кад падне на камен, оно покаже да нема више у сандуку. То је чекетало, а ово показује колико испадне: оно учини таке-таке и оно испадне редом доле зрно, ма то била проја, ма то било и оно мѣље, ёто то је . . . Вода идѣ лепо, она не идѣ тако високо горе. Тамо су људи направили као баван, дрво да се пролази, и овде-се направу уставе. Уставе се направу свѣ о-дрвета даске па рукунице горе па се то држи. То се три-четири наређа да држу воду. Излази вода негде, али то држи. Саѡ ако ёне да мѣље проју, он је пустију ово воду, ако ёне да мѣље, он је пустију ову воду, ако ёне да мѣље, да мѣље жито, он је пустију ову воду. А тамо има даље, далеко горе брана зовѣ се, да не идѣ на другу страну вода него зајазују људи, обрћу овамо на њину воденицу. Ё, тако се то зовѣ. Оно њено корито дол направљено, има буква, а има и корито, па вода идѣ право — буква, тако се зовѣ. То идѣ вода, она идѣ право на онај озгѡ што окрѣне точак. Има дол точак и вода па она вода окрѣне онај точак, а онѡ се после окрѣне гѡр, па се мѣље. Свѣ то људи направили о-дрвета је направљена буква, на пример, мѡже да се направѣ она овако, овај. Она-се направѣ, има једна која је прокопана, шуља, ал она није мѡгла да се прокопа тако него је се она пресѣкла пѡла па је се она то ископала. Ово јој корито, а озгѡр друго поклопѣло, па се то ѡковало шином, ё тако. А има неко само корито и то-идѣ дол на вѣто. Вѣто, што га тѣра вода, на вѣтлу, како се зовѣ онај — оно што се на кѡлима зовѣ — пѡоц. Ал само он је, видиш ти, ал они су вакѡ, нису они вакѡ прави пѡоци него мѡло накривљени, накривљен вакѡ да на једну страну то идѣ вода, да тѣра то.

Направљено овакѡ: звале се лѣсе као овај астал, тако дугачко па је то ѡтуд и ѡту-даска, ѡтуд и ѡту-даска — разумѣш. Лѣса се то целокупно зовѣ. Овде-су ово свѣ расцѣпљено прѣће и заковано. Оздѡ је мѡло јаче дрво да се на ту даску заковало ѡдуд и ѡтуд да кат се мѣту шѣйве, да оне не-би-пропале и тамо се мѣту — има доле фуруна направљена, а има горе вишње де се мѣту тѣ лѣсе . . . Рајњеви су — мѣтуто дрвѣне да се држи лѣсе на тим, дрвиште дебѣло: ёво да ти покажем саѡ. Ене га онам има једно; тако јако па се мѣте ту лѣса. Ё, то се сѣши. Зна се ако си мѣту јѣтрос, вечерѡс окрѣну се тѣ лѣсе, вечерѡс пред мѡк, ёво штѡ. Она је била овакѡ, да преставимо: ово је до фуруне вод, овде

је до фуруне. Е, сад ово мало се окрене овако и зна се колико сати то стоји. Пробају се те шљиве, дол су суре, пробају се ал ево како. Ако се оне лепу за прсте, ондак оне нису суре. Ако су чвршће, оне се тамо изручују на гомилу па кат се буду оладиле, е сат се пребирју. Све се то пребира, пребира: која је ситна, која је прсла, она се одваја на-страну . . . Пурак је изгорела шљива. Она-се надула, сва изгорела, испуркала се лѣса, изгореле шљиве. Ми смо сущили то једно две године, али нема рачуна и мој свекар батали после. Растурили пушницу уха, има више о-двајез-година растурили. Ма како двајес, има више о-тријес . . . Има двањес на једној фуруни. И на другој двањес — то је дваје-четири. Све је исто како је доле, тако горе. Што се каже да мора да се окрену и да се промену јели да не би изгореле до фуруне. Мењају се и окрећу се. Оно стоји овако, видиш. Ово је шупљина, ово је дрво ту, ово је овде. Е, сад, овде две лѣсе на тај ражањ . . . Оне се зову парњаче па се после, кад буде завршено све, вуруна слади, оне се мѣгу на једну лѣсу, па се досуше. Оне су најлепше и најдрије. Били две године кат сам ја дошла, имала сам ја јетрву, дѣвера и мѣжа, и свѣкра и свѣкрву, и онда ми смо то онда радили. Они су куповали, ми нисмо имали; имали смо наш вѣтњак, само то није могло, ту треба шљива млого. Куповали све од овог Лазе, знаш да је умро Лазе, чуо си. Каже, ономад умро тај човек што је нама дотериво шљива, Лазе Жикић. Имао доста вѣтњака, доста шљива (вѣтњак, то се зове дрво вѣтњак), па имао волѣве неке тѣчке, па с тим волѣвима дотериво нама шљиве, ма шта није било, ма шта није било! То је се променило, ма бежи. Ја што реко, ја ту историју не могу више да причам, то ми је изишло из вѣље . . . Ја овако што пантим од мојој овој овде, ја сам дошла, било ми је осамњес година, осамњес ми било кат сам дошла овде у ову кућу. Ал то није у ову кућу, дол ми је кућа била и, овај, кат су Немци дошли, они су нама ту кућу ударили и растурили. Пѣд гранати било, пѣд гранати ударило у кућу, са Опленца . . . То је код нас-било две врсте шљива: црвѣначе и мацарке. Црвѣначе, рѣнке; то су раније, ситне, а приближна као мацарка. Имала белѣшљива, бѣла шљива. Имала пандара, крупна шљива, велика жућа, није се сущила. Није ни слатка толико. То је код мојој дол имало пуно. Расте она ко и свако дрво, исто, само, овај, како је ко вѣли да једе, ко вѣли да има. Ал ја сам, ми смо имали дол де ми је кућа, дол у Јунковцу. Па моја кућа до Жабара, до крај Жабара дол . . . Умро ми брат, него имам ја снају и братичину о-другога брата. Не-знаш, ниси ишао горенака. То је код нас било. Сад има неке крупне, црне шљиве велика, а не-знам како се зову.

Имали смо крушке зимкуље, оне су мале, тврде, а то се метá у-воду, у-јесен па преко зимѣ се оне укиселу, те дођу мѣке. И крушке топчидерке и караманке. Топчидерке, све-и ове што су у мојом авлији (у мојом авлији, па дабогме, ја тако зовем, а сад наше је целокупно). Еве је, видећете у авлији овам. Ове караманке, оне су крупне, велике. Има ове водењаје и то је обична крушка, није тако велика Како су се звале ове наше кат стигне жито — воденајка, водењча, јесте. Има и жутице, и петрѣваче. Жутице, оне мале — стигну најпре, мале, нису велике, јес

дабоме. А петрѠваче — ка-дѠђе ПетрѠвдан, прет ПетрѠвдан, Ѡне стѣжу, Ѡне су маѠо крупније, лепе су . . . Онѣ што су рѠзе, знаш, Ѡне се звале лубеничарке, онѣ-су овако крупне па кро-средѣну имају плаво, имају рѠзе, јѣс. ТѠ су тѣ крушке. МлѠго тѠ имаѠи тѣ вѠшке тѣ. Јел ми смо Ѡвде као у варошици близу. Власта йма пѠље гѠре . . .

Очѣстѣли шљѣве и ѣрендали Ѡвѣ, јабукѣ очѣстѣли и ѣрендали крушке и скували смо — мѣтули смо шећер и скували . . . Нѣ, нѣ, Ѡће Ѡн ѠнѠ што се скида, тѠ је кѠрица, скинемо кѠрицу, онѣ ѣушѣтку. Уушѣтка се зѠвѣ кѠра са шљѣва . . . Па, ѣво како: ми рацѣпѣмо шљѣву па извѣ-димѠ кѠчицу, па мѣтемо тѣмо на дачѣцу (МаѠо сам се умѠриѣла. Није ми бѠш бѣло најлепше о-ТрѠјица, па маѠо се више самѠрим, знаш. А инаѣе јѠ раније док је бѣло, јѠ се нѣсам бѠш тѠ такѠ морѣла. А сѠд ме болѣ нѠге, па ми, знаш како. ЈѠ седѣм, а нѣкако свѠ сам убијѣна као да је ме нѣко убијѠ) . . . Па, йма и сѠ-тѣ јабукѣ, Ѡвај, није тѠ бѠгна штѠ. ЗвѠлѣ-се, нѣке код мојѣг Миѣе имаѠе Ѡвѣ ѣрске бездрѣке. Ѡне су млѠго лепе, тѣ јабукѣ, слѠтке. Е, да ти кажем Ѡвѣ делишѣс, бездрѣке наше сѣлѠчке, Ѡбѣчно кисѣле јабукѣ, колачѠре. КолачѠре нѣсу бѠш најслађе. Е сѠд мѠј Мѣливоје йма нѣке крупне, али сѠмо јѠ, Ѡвај, нѣ-знам како-су, дѠ л су слѠтке и такѠ . . .

Вѣрујем, јѠ те разумѣм свѣ, али сѠмо ти кажем: мѣне није најбоље од Ѡвѣ гѠдине. ЈѠ са-маѠо прѠшле гѠдине нѣшто се сиѣираѣла па су по-пѣстили жѣвци, па сам толиѣ нѣки пѣт нѣрвозна. БѠже ѠпрѠсти, убиѣла би ѠнѠга кѠ ме родијѠ. Али штѠ ѣу да раѣим, јѣли жѣво се у зѣмѣу не мѠже, од нѣчега мѠра да се ѣмре, Ѡвако не мѠже. Свѣ јѠ тѠ разумѣм и знам. МѠ-је Ѡтац погѣнуѠ, мајку нѣсам запѠнтиѣла. БрѠт ми јѣдан, друѣи погѣнуѠ и-јѠн у рѠту кад је јѠдан Свѣта мѠј брѠт млѠђи, Ѡн је казѠо: „Зар нијѣдан да ми не идѣ да ѠслобѠди ЈугослѠвију.” Старѣ ми брѠт бѣјѠ судѣја па није ни слѣжијѠ војску. И Ѡн како је стѣпијѠ у бѠрбу Ѡн је погѣнуѠ, дѠтерѠли га тѠмо у Јѣнковац. И тѠ кажем, али сѠмо ѣто такѠ пролѠзу и нѣсмо више за Ѡвај свѣт. Ёво, јѠ, Ѡвај пѣт што глѣдѠте гѠре идѣ, тѠмо сам јѠ — пѠчнем од мѠрта мѣсеца. Ми смо имаѠи грѠдан винѠград тѠмо, ми смо имаѠи тѠмо нѣкад и коње, имаѠи смо и говѣда, али јѠ ѣвек нѣшто да понѣсем, да понѣсем Ѡдавде. И кат пѠђем Ѡтуд из Гаја да понесѣм и Ѡтуд. СѠд имаѠо тѠ стѠке, али јѠ да понесѣм. ТакѠ сам нѣшто вѣриѣла, носѣла, нѣшто вѣриѣла, ѣто такѠ дабомѣ.

ТѠ раније да ти кажем како је бѣло. МѠји такѠ, тѠ су ми приѣѣли. Пошто сам јѠ пѠсле дѠшла Ѡвде, Ѡно је тѣ имаѠо више пѠсла. Раније Ѡсѣчѣш лѠзу и закѠпаш и Ѡна раѣтѣ. И стѣгне тѠ на рѠд и Ѡндак ѣзме се тѠ: поливѠло се са чѠђом, са пѣпелом и маѠо, каже, грѠжђа. И нѣсу се тѠ млѠго мѣчили. А кат сам јѠ дѠшла Ѡвде, ми смо поливѠли винѠград по трѣ-чѣтири пѣта. Тѣ се залама, тѣ се чѣсте заперци, тѣ се праши . . . Ёво како, ми смо калѣмили винѠград. ТѠ се ѣзме дивѣѠа лѠза и питѠма, па се накалѣми. ТѠ се ваѣо јѣдно ѣ-друго, јѣсте, па Ѡндак се ѣзме сѠндук, па се тѣ напѠкује и мѣте се тѣ ѠвѠга ѣгѣја, мѣте се Ѡвѣ струѠтѣине и штѠ ти јѠ знам — жѣти пѣсак и тѠ се свѣ мѣте и мѣте се у тѠплу сѠбу да тѠ изрѠстѣ. Ка-тѠ изрѠстѣ, изрѠстѣ младѠри воѣики (ѠнѠ ѣгѣѠво, младѠр) и тѠ се Ѡнѣсе тѠмо дѣ ѣеш да сѠдиш, ѣзмеш ѠшѠв, искѠпаш му јѠму и

мѣтеж га тѹ, посадиж-га и заклопаш онѡ дѡкле је она његова де овѡ састаљено да он пѡсле пѡново избјаја. Ђ, тако се тѡ подигне и кат се буде подигло, ондак пѡсле рѣжеш рѣдом и ондак се . . . Рѣже се лѡза, мѡј син — он је бјао ѹ-преко, он зна како се рѣже. У прѣку је рѡдијо нѣколико гѡдина. Он, видиш, на прѣмер, нѣко зовѣ чѡкот, а нѣко зовѣ гѡца. Он овако орѣже тѡј, видиш, овако орѣже тѡ и постави комдѣр (?), овѡ од лѡзице остави се чланак да то йма д-йзбије да рѡстѣ и остави тѹ, а овѣ штѹца и оно йзбије. Кад йзбије тѡ лѡза, тѡ се пѡсле, овај, полива, па се тѡ пѡсле плѣви, па се тѹ, тѹ се мѹчи млѡго. Тѡ је велика мѹка . . . Лѣпо смо брали: у корпе и у сѹдове па у кѡла, па дотѣрамо кѹћи, па йма муљач па се измѹла, па се мѣте тѡмо сѣто, па се отѡчи вино. На прѣмер, ако ћемо — зовѣ се бѣло — тѡ се ѡдма отѡче. Ако ћемо црно, мѣ, овај, оставимо са свѣ онѡм кѡмином да преврѣ, ѣ тако . . . Правимо йсто кѡ-гѡд и от-шљйва. Па, йма казан и мѣтемо тѡ у казан. Кат прѣври тѡ свѣ и истѡчимо тѡ вино, мѣ йземо тѣ кѡмине и мѣтемо и ако нѣма тѹ вина, сѹне се водѣ. И онда се налѡжи вѡтра и ракија изѡђе. Кад изѡђе тѡ ракија, ако није лѹта, она се пѡсле поврѡти, дрѹги пѹт — ѡпет. Она се препечѣ да бѹде лѣпша, јѡча, и онда, овѡј, тако, она бѹде пѡсле јѡча и лѡжи се. Овамо йма лѹла, йма табѡрка, де стојѣ водѡ (!), де идѣ ракија и тако дѡље. Она прва ракија зовѣ се првенац и на крају — пѡтока. И пѡтока ѡпе-дѡђе лѣпа, ухѹ, да видиш тѣ како она дѡђе. Мѡ-јѣдан тѣтак за улицом овамо оставијо тако пѡсле по десетѣну кѣла па четѣри гѡдине стајало, па кад је бјао да видиш како је ракија! . . . Имѡли смо мѣ више врѣста. Мѣ смо имѡли бѣлу смедерѣвку, па смо имѡли ризлѣнгу, па смо имѡли каменичарку (тѡ дѡђе окрѹгло, црно), па смо имѡли дѣнку (дѣнка — црвена, дѹгачко воликѡ), па смо имѡли дрѣнак црвени. Дрѣнак, и тѡ је јѡш вѣће, воликѡ крѹпно, црвѣно, па смо имѡли црни дрѣнак, окрѹгли вакѡ што смо брали у вино. Нисмо мѣ имѡли сѡмо јѣдну врѣсту, мѣ смо имѡли пуно врѣста грѡжђа. Имѡли смо хѡмбур, па — да ти кажем — ѹ, Мѣка йма афусѡлију, па има онѹ (афусѡлија, тѡ је грѡжђе воликѡ, дѹгачко, бѣло грѡжђе). Разне сортѣ код нас имѡло грѡжђе, свакојѡке. Гѡне, тѡ је најпростѣје грѡжђе и тѡ је сѣтно овако, гѡне . . . Реѹла, грѡжђе обично и на њѡм има мѡло пуцадѣи, крѹпни, оно сѣтно. Јѡ сам вѡма испрѣчала свѣ што сам знала. Да би ме питѡли сѡд от-почѣтка, више ви не би рѣкла нијѣдну рѣч, јели јѡ сам ви казѡла што сам знала, што сте ми питѡли и гѡтѡво, је л тако?

Нисам тѣла ни да се удајем, право да ти кажем. Јел мѣн је било тѣк напуњено — бјао Мѣтров дан — осамнаѣз гѡдина. А тѡ мања, као мајка ми, она каже: „Има лѣпа прилика тѹ и тѹ, кот цркви“ . . . и каже: „Јѡ ћу тѣб да дам, да те удам. Јѡ д-идѣм више с тѡбом не мѡгу.“ Онда је било девојка да је са мајком: идѣ на йгру и на комишање и тако дѡље. И она мѣне да тѹ. Кат сам дошла тѹ, имѡла сам дѣвера, јѣтрву, свѣкру и свѣкрву и мѹж ми бјао и бјао ми јѣдна Мѣлица, наша синовица мѡла. Бјао јѡј двѣ гѡдине и трѣћа (Мѣлица што је Мѣлошева мајка и Дрѡгина), а мѡја свѣкрва каже: „Е, Мѣцо, што ниси — каже — мѹшко да бѹдеш стрѣни наконче.“ А Лѣпѡсавѡ покѡјна, тѡ ми је снаја за Мѣлошом. Она-ми је шйла, шйла кошѹље, шйла Вѣлипу, мојѣм свѣкру Вѣлипу, и свѣкрви и

такò даље. Ми смо онда ткали платно бeљано (такò се звало). Купи се платно памука па се ткè. И ондак, овај, она, она кад је дошла да кроји те кошуље, она сашије и Милице кошуљу. А Микајло покòјни, Миланов брaт, бијо ми је нaкòнче. И такò, овај, такò је тò било. Тò смо седели ту двè-три гòдине и пòсле ми се та јèтрва и дèвер оделили. Седели су тун у двòришту; они су пòсле преместили качару па преместили ту њину кùху. Била кùница са два оделèња: двè сòбе биле и једна кùјна и такò тò. Радило се имање, било далèко, пòсле деца била мала, тò је свè пòсле било рaтно врèме.

Да ти причам свè како је било. Ђво кaкò. Дошли они — срèда дан — дошò мòј свèкар и Милош Срèмчèвић, а ми-ткали, тò знаш. А та мòја Совија кaже: „Радòјка“! „Чујем.“ „Срèди мaло овде — кaже — у овòј сòби — а ми ймамо три сòбе, кaже: „Дòће двà човèка да те виду.“ Кò ће да дòђе: дошò мòј свèкар и дошò Милош тај Срèмчèвић. Ништа, дошли они. Ту ја послужим ракију, кaфу и такò даље и ондак они одòше. У другу, други четвртaк они — етè-ти-и дошли. Дошò ми тај муж и дошла ми сèстра њèгòва и дошò ми свèкар и свèкрва и ðпе-тај чòвек дошò. И они ти урèдише, чaс пòсла. Оћèш-ме дрòњò, оћу-те рито и — гòтòво. Ја сaма извòдим, ја у шaли (!). И ту бијò пòз-Драгòмир кот поп-Алèксине кùће. Митров дан бијò, ðма он дòће тунака, они га позвaше, испитaли се, па те идуће недèље — недèља била — па срèда, друге недèље Млaђа и Тика ишли у Натaлинце, кùповали, зaбога, нèке шешире. Онда мòда — зимске шешире — да кùпе и свaдба Живки у недèљу и Млaђи. Дошли они, зaбога, да питају Совију да она мèн пусти да дòђем ја на свaдбу. Кaже Совија: „Сaмо мòш кад будè дошла код вaс, такò мòже, а инaче сaд никaкò.“ Отишла ја да накùпим дрвaца да скùвам кaфу (дрвa са дрвљаникa, такò се зовè), грањица, а мòј муж дошò код мèн. Енè, што не питаш да ти дa двà крèвета — он видò да йма крèвета пуно у кùћи — јèс, очију ми. Кaжем, реко: „Слушај ти, онò што ти рèкне она ће онò да ти дa; а инaчè нèшто другò, тò немò да се нaдаш.“ Је л такò? Реко — такò је. Е, такò је било. И пòсле није она дaла да дòђем ја ту на свaдбу. Они ишли ðтуд преко Гаја па кот Тикòмира Циганина кùће. Тила бијò на папучи, они га гурну, били пијани (штa йма ту, ја не кријем, ја нисам видла, сaмо отприлике). Они га гурну, он излòми нòгу, мòј младожèња, излòми нòгу. Они пòсле код Блaгоја Блaгојића: Блaгоје му намèсти ту нòгу и није мòго да мрдне до идуће недèље. Ђ, у идућу недèљу нaша свaдба била. Врèме било, мaгла — гaдно. Они ми ништа нису кùпили: ни капут, ни мaнтил, ни костим, ни ништа, сaмо aљину, aљину нèку от штòфа. И тò били испросили у Вишевцима нèку, тa поквaри. И такò тò било, бијò ми дèвер из Натaлинца (!) нèки Драги и тò било. Ми смо, што рèко онaј нaш, нèколико: била нèка тèтка Вемија и којештa: били у кùћи, ручaли. Ручак бијò нaпољу, гòсти, они су други ручaли нaпољу. Чудa сам пòсле: од моји није никò бијò, сaмо ми бијò један брaт о-тèтке и-Зaгорице, Милован, и нè-знам да л је бијò Велмир Јèфтић — више никò. Никога није она мòје звaла, нит је мòј нèко бијò; били њèни. Ништа ја нисам говорила и такò је тò било . . .

Сѣдне свѣкрви у крила, а они љзму па пљўсну воде, пљўсну воде свѣкрви у крила, јѣс. Тѣ нѣки дбичај такав бѣјо. Е, тако је тѣ бѣло . . . Па, тѣ ти ја причам — наконче. Они ми дадѣ дѣте љ-руке, ако могу ја да га подѣгнем. Ал ја ако не могу, онѣ-га подѣгну и ја му дам кошѣљу . . . Пољѣбиг дѣте и да-му кошѣљу. Мѣра да бѣде мѣшко дѣте, па тако се зовѣ. Овај, па је л ти ја причам: имала сам синовѣцу, ал свѣкрва ми каже: „Штѣ нѣси мѣшко, да бѣдеш стрѣнино наконче?! Ё, тѣ је тѣ. Ја сам бѣла као стрѣна дѣтѣгу, ал они пѣсле звали другѣ дѣте . . . Па, баѣи се на кѣћу тѣ мѣло, мѣло жѣта, мѣло кукурѣза.

Радојка Прокић, рођена 1905. год. у суседном селу Јунковцу, неписмена.

★

Осѣчем от свињѣта љши и нѣге и тѣ ставимо и кад ѣма мѣло и говѣћине нѣке: нѣга ил нѣко љво, мѣлго се бѣље стѣгне. Дѣбро искувамо, искувамо па ондак процѣдимо. Онѣ кѣске оставу у лѣнцу и мѣ пѣсле ваѣимо-но мѣсо и чѣстимо од онѣ костѣју. Овамо стављамо у шерпу, у чинѣју нѣку па пѣсле љземо онѣ машинѣцу штѣ мѣљемо мѣсо па очѣстимо бѣлог лѣка па самѣљемо тај лѣк и самѣљемо тѣ мѣсо и тѣ урендѣмо мѣло-ве зѣлени, тѣ је зовѣмо рѣмфлајш, рѣмфлајж зѣлени овѣ и усѣчемо-но након на окрѣгло па ондак ставимо у то мѣсо, тѣ кѣвамо тѣ зѣлен и тај лѣк и тѣ свѣ измѣшамо и пѣсле рѣзѣјемо у таѣѣре или сѣд разливамо у тепсѣје (Тѣ дѣје вакѣ плитко та тепсѣја, окрѣгла) и ондак пѣсле сѣчемо на кѣчке . . . Не могу свињске да се стѣгну лѣпо ко-но кад има мѣло говѣћине . . . љши и главу, и нѣге онѣ пѣклењаѣе дѣл, дѣл де онѣ, де се превѣјају нѣге, дѣл нек осѣчѣ, мѣти и од главѣ, мѣти, мѣжеш трѣ рѣда да кѣваш и мѣло говѣћине — ка-Бѣг! . . . Пѣклењаѣе, па стѣци пѣклењаѣе, а нама лѣстови . . . Сѣмо шѣпке оставѣ. Кѣ-питѣма гѣска, главѣ-јом, гѣр шѣја вѣлика . . .

Идѣ јѣдан везѣјоц за дѣсет жетѣјоца, мѣже бити дѣсет^а жѣѣду, а јѣдан налаже онѣ рѣковеѣи и везѣје. Јѣдан везѣјоц, а дѣсет нѣи жѣѣду. Двајез дана сам ја жѣѣла дан и нѣѣ. Ја сам наѣпако и жѣѣла и копѣла, и свѣ, свѣ: и везѣвала жѣто, вѣкла на камѣру, дѣнула и свѣ. Е сѣ-дѣшло вѣреме па не мѣже, не мѣже . . . Тѣ се зовѣ пѣставка, кад изажѣѣли јѣдну, па пѣсле идѣмо за другѣ . . . Идѣ сѣмо кѣ дѣбро жѣѣ. љх, алѣ је тѣ жетѣјоц, ајде да прожѣѣва он, да прожѣѣва јер којѣ је дѣбар жетѣјоц, он прожѣѣва и свѣ завѣћа и свѣ шѣре овѣ пѣставка. Тѣ штѣ смо заѣзели — пѣставка, изѣшли-смо јѣдну пѣставку, сѣ-се враѣамо за другѣ.

Дѣвојке, пѣшѣз-дѣвојака и по јѣдан басѣра — ма бѣжи! Вѣче се враѣамо из гаја тѣ-сѣмо пѣсма па да се чѣдиш. Нѣма сѣ-тѣ. А и траѣтори, вѣршѣлице вѣше; нѣма ни тѣ.

Тѣ се рѣди ето вакѣ. Окрѣшу, окрѣшу гѣмно у крѣг колико дѣе вѣлико, очѣисту траву и мѣту, почѣисту. Ја сам бѣла као дѣте ал сам тѣ

запантила — и на средњи колац један мету и највише снопове редом, редом, редом, редом и ондак један иде и води говеда наоколо или ко има коње он стане ко-тога колца и тера тога коња наоколо: гази, гази и овамо спремију пуно њи да купу. Па после испреврћу ону сламу, испреврћу па ајд бпет. Па испреврћу и трећи пут, па после скину ту сламу озго, па мету после други ред. И тако се ради. После грћи лопатом на гомилу и купи оно и тријери овам и веј на ветрњачу. Извејајеш ону плеву, извејаје ону плеву, одбацује. Мучију се народ младго. Сад живи ка-Бог. Само нек им траје овај живот дуго. Ја ти кажем — то се раније народ мучију . . . Неки пут ја кажем скупо пиво, а мој унук каже: „У, шта је скупо, сто банки, па скупо!“ Али сто банки су велике. Сад, каже, паре ништа нису.

Пролазу они стари шпобрети, стари били, црни вак: видиш оно што печеш онај лебац. Гор изашла вуруна, дол ногице а озгор брџа. И ни имало оне шмиње да ти уредиш тај шпобрет него преврнем ринглу па крпину у-воду, па ону ринглу мало намажи озгор шпобрет. Нема виксе, нема масти, ове шмиње са-што чистимо.

Како пеглање, осушим на ўзици, испеглам рукама и претиснем вак, излупам, излупам или сам претиснула под неку циглу да стоји до ујутру. Ујутру ўзем и ка испеглана, све они превијуци. Ја се обучем па само перјам (превијуци, знаш оно, превије се марама) . . . Најпре вак нешто ко камен, ко цигла, тешко ко-бетон ја не-знам шта је и звало се штрџла, штрџла се звало. Нека старинска пегла и на то утрјемо то па завучемо у ту пеглу па то мало истрљамо, испегламо. Није ни било бог-зна шта. Е, после су изишле ове са ђумуrom, са ђумуrom има поклџпац онај с рукуњцом, па је заврнемо овам па наспемо ту жара, па оно поклџпимо, па ондак са тим смо пеглали дуго. Е, сад су изишле ове, задени у-дувар онамо па само терај, пеглај до миле воље. Изиђе месец дана, одреси кесу па плаћај све. А видиш за мојег унука, њи двоје и двоје деце — сваки дан пуна ўзица веша: и завесе и крпиче, и све то, мајко рођена . . .

Ја код мајке и оца три џектара земље, а вот кат сам дошла седам-осам, а ја жудна и волим што ђмам земље па ради све више, па ајде купи, па ајде да посадим багрен, па ај да ђмам. Није имало ни дрва. Е, са-се ђма све, само године прошле. Земља не може ника-да пропадне.

Плџгови дрвени, дрвени плџг, само раоник гвоздени и мотичице; оно, оно друго све дрвено. (Мотичица је на прашачу онџ две, то зовемо мотичице, а оно што напред иде, то је раоник.) И пред раоником цртџк. Гвоздени плџгови скоро изашли, гвоздени плџгови и прашачи. Баш пред овај раг сад ми смо купили па сад имали смо и брали смо са њим до скоро. Пре једно три године унук ми купио трактор. Све са плџгом или плаћали. Али то се плаћање досадило. Купи ђубре, плати, порџзи јаки, имање повелико, треба одговорити и даг порез. Па сад и струја и вода и телевизор: од њи двоје једна плата готџво ђде за то. Вода, све да платиш ка у вароши. Све је то скупо а џкстра што треба да се поједе да се купи, а сваки враг воли у варош. А што из варџши не дође ко у село да копа, него глџди да му даш, ђко није копаџ, џто то је. А

ја сам љубав волела да радим и да копам и да љубим свашта. Па кад-дође неки сиромашак, нема јадан, дечница мала — ја му пружим и жао ме. Моје дете може бит појело јаје, па сира, па пило млека, а оно нема, нема: сиротиња па нема. Сада може да буде сваки газда, само рад. Ако не радиш ко-државу, ниси запослен, немаш плату, копај — наднице су скупе. Економична плаћа добро. Леба у торбу и мети воде и иди: сто банки су наднице, сто љубави, како сто банки, сто љубави. Није то баш мало, ка ти шез-дана копај, то је шез-стотина љубави. Ја да могу само и да сам-млађа, ја би ишла, него не могу у љубаву . . .

Носила кике, детенце била и кикице сплела па после те кикице порасле: једну там, једну там, до ушију, а мој отац: „Е, са-се саставиле, са-ћемо једну преко друге.” И ту се саставиле и прекрстиле и вот стигле. Нисам осекла док се нисам удала, испросила. Е ка-сам се испросила, јетрва дошла те ми скинула. И трапир онај, имао трапир, трапира косу, све на превејутке. Она мена измила, и ондак натрапирала ме. Мала Госпојина била и ми отишла на ваптар. Испросио ме Бранко, а ми отишли на ваптар. Ја не-знам — није да се фалим — ко није погледао. У, кака, у кака, што не-осече косу пре, још-би се боље удала. А Бранко ситан, није био мена до рамена, цео се народ чуђи што ја одо за њега. Отишла због имања.

Шта ми је било? Имање црно преварило. Код мојег оца сиротиња, била три ектара земље, а на-смо две биле женске знаш, ћерке две, па нема. А они богати, па воденица меле, па точак обрће и моја баба покојна: „Иди, иди, дијете, земље пуно, а вода ниси.” А ја мислим — шта ли то ниси вода. Па реко; шта, баба? „Па, дијете, воденица на јазу обрће се и вода иде озго и точак обрће и дондси леба.” „А ко је, баба, оно зарадјо да се суне у кош? Треба ти имање да се копа.” „Иди, дијете, ти си снажна. Кад идеш вод у надницу, иди са-па копај у својом љубави” . . . Сто кила није мена било ништа. Није могао никад ка ја . . . Једне се недеље родили, били на крштењу и на венчању. Е, ако да Бог Господ-па и да умремо . . . Отишли у биле ка оно са-што иду они девојчићи. Нисмо једно по једно, па једно там, једно там, но цела гомила иде. А ја задела једно марамче лепо за-појас и сагла се убџем ђурђевак, а он изнад мој леђи извуче то моје марамче. И ја тражила, и ја тражила — не да, а ја: „Погле-дићеш ка-ћу проговорит.” Равне две године дана нисмо говорили — Ђоже сачувај. И ја ишла чак тамо у Јаревце, имала нека ајма у мојим оцу винограду, ишла пред Ђурђевдан да узмем те ајме, а он крчи неку врзину у Пољани, ти знаш де. А ја одо у Гај па путом, па шашава — газим доведе блато: нећу д-идем кроз љубаву поред њега, нећу да цакам. Одем там па се врати, а он још ту, а ја мислим. У, реко, Гајко луда, па што врдаш? Идем кроз љубаву, ваљда ме неће бит. А чак дол да заобићем, тако редом. Стоји он вако испод багрена. Ал, како ја да прђем њега — Ђоже, што сам била шашава! И бегала да ме не стигне. Ал он с оним сикирчетом прџкочи преко оног багрена па пред мена: „Шта мислиш са-да ти осечем главу?” „Ако сам ти што крива, осеци!” И ту две-три речи проговоримо и после још-годину дана разговарали и узели се.

Зато сат-кажем овим девдјкама ка-се посвађају: „Наће-те, децо, и да се помирите. Кд се воли, он мора и да се помири, не вређи то ништа.”

Дошла деца па ме вуку, па ме вуку: „Ајде, мајо, ајде мајо,” а ја све одговарам: „Не видим да сиђем, не могу да дођем, и што ме зовете”? Ма ајде, само да видиш. А мѐн и стид да видим — ту и старе живинѐ и младе и дете. Кад ја погледам: о, за то сте ме звали, па ти ја сави шипке па утеко, сави руке пред мѐн и утеко. Па ја знам шта има да гледам, а трчи народ свако вече да види Брѐну. Ајде, мајо, пѐва Брѐна. Реко — иди па гледај. Срамота ме да гледам како је гола. Ја говорим мојом Данијели: „Јаој, учи, па се увијај ка Брѐна, па даћу ти ја пѐре. Само нѐ-би мѐгла да гледам . . . Сад има то једнако да ме дира. Ја и нисам крива кад сам у осамдесѐд-гѐдина, не знам . . .

Прѐ је народ здравѐ бѐјо. Сат се, брѐте, нѐ-зна се срѐда, нѐ-зна се пѐтка, нѐ-зна се светѐ Јован Сековѐније, нѐ-зна се Крстѐвдан. Сви се ти дани не поштују. И мора онда да дѐбије и пртѐсак и стѐ чѐда. Каже: љ, има притѐсак! Па, дѐш само мѐсо, масно сваки дан! На сејитѐну скуваш па видиш какѐ је леп ручак. Ја док сам кувала . . . И сат кувам којѐ пут, они не знају. Ја не умѐм да такѐ кувам. Они пѐју — нисам посолѐла. А ја све због мѐн па то уготѐвим па није слано. Ја от солѐ морам да врѐдам млѐго. Кад је слано млѐго, морам да сѐнем мало млѐка, да разблѐжѐм . . .

Удѐру им брѐнице. Мѐ-је Мѐтар баш јѐтрос ставѐио на десѐт ѐѐ. Имѐли смо назѐмака там у Гају. Он-и догнаѐ и метѐо. Назѐмака такѐ, ту ѐе им сад нѐкако гѐдина. Па ондак рѐју, а у лѐдини, а он-и догнаѐ, те им удѐри. Угорѐ жѐцу там у шпѐрету и шѐло љзме и вѐже га за дојњу ѐѐшкѐ овѐ и онда прѐбије нѐс онај са онѐм шѐлом, шѐвајцѐгером, шѐлом, сам нек је шѐло, па све им по двѐ у нѐс. Па ондак извѐче овѐм и ондак завије онѐ клѐштѐма да не спадне. Клѐшта љзме па љвије двѐ-три да не поспѐдају тѐ брѐнице . . . Имѐ и рѐкља такѐ, а дѐл имѐ јѐдно дрѐво прѐко и ондак овѐ се мѐте гѐр, а оздѐл под гѐшу овѐ мѐте дрѐго па ондак зашѐрави вод или вѐже нѐчим ту и тѐ су све рѐкље, такѐ дође. Гѐр је рѐкља, а одавѐ до овѐг дрѐвета дрѐго је под гѐшу. Ту ѐно завѐче главу. Ми смо стављали на двѐ-три — провалѐивѐли ту — и пѐсле не мѐже. Она иде полако, а онѐ нѐге чѐпкају под вратом и ѐно мирно.

И вакѐ чанчиѐи за дѐгу, а наѐа о-земљѐ. Само Цѐгани тѐ ураѐдили тамѐ и мало заглаѐдили глазуром нѐком, онда калѐнице. Калѐница шта је? Па, такѐ окрѐгло ко сланик окрѐгло — кѐ-сат чѐрбалук. И дрѐвѐне кашѐке, и дрѐвѐне варѐјаче, и дрѐвна кѐтлача. И она кѐтлача изврѐћена. Изврѐтили ти што нѐсу по сѐлу, ти Цѐгани, и ми кѐпѐмо и с тѐм кѐтлачом завѐтамо и сѐпамо у тѐ калѐнице. И дрѐвѐне кашѐке биле. А сѐр носѐли у застругу. И тѐ је ѐсто дрѐвѐно, изврѐћено, окрѐгло оздѐ. Озгѐ прорѐзали поклѐпац. Мѐтеш сѐр и кѐјмака и тѐ прѐтегнеш добро и затѐбриш, нѐће да цѐри вѐзда . . . Они су тѐ нѐгде у планини и од нѐког дрѐвета мѐког, от којѐг мѐгу да израѐду ту. И мора да израѐди да се крѐни. Да ти за лѐб, за пасуљ, за брѐшно, за-што шта ѐмаш . . .

Штрéка — кат прédеш вакò на дрúжицу, а упрédаш вакò на вретéно. Тò је штрéка, а онò је рудйца што вакò прédеш на вретéно, а упрédаш на дрúжицу. Тò је рудйца. А бòља је рудйца, мèкша нèго штрéка. Мèкша је рудйца . . .

Радйша ми је унук, а овò је пàраунук. А йма нй — да су жйви и здрави, о-трòје мојй децè трйнàес парàунучића йма. Тò би волèла кад би мòгла једнòм да-и-скúпим свè, трйнàес. Тò би бйло баш лèпо, ал сàмо не мòгу свè да скúпим.

Од бадњака ўзме онò што је ўвече прегорèо па вйче: колйко вàрница, толико гòдиница, колйко вàрница, толико пàра, живòта, гýсака, хýрака, вòлова, кòнà — свè-то рèдом — јàгањаца, свйнà, крàва, бикòва, телàди — свè-то рèдом избрòји. Тò је полàженик . . .

Јесам глèдала и гýсле. Па тò Цйгани свйрú нèкад. Нèкат су свйрàли. Гýсле, каже, свйра гýсле. И гитàра — тò је прèблйжно једно з-дрúгим. Имà гýсле кúпују, има бàс онàј велики што је свйрано нèкад по свàдбама: врк-врк-врк. А нèкат-су бйле, ранйје — двòјнице и армуника, ка-се свàдбе прàву. Армуникаш — каже дòбар — свйра лúцки. А сàд и армуникаш и бàс и тй мàли и тàј бàс вèлики и певàлка — ма стò чýда, чýда, бèжи . . . Нèшто сам запàнтила, бàба ми прйчàла, а нèшто сам у тйм вèку мојйм толикйм па и вйдла нòвòсти пýно, а поготòву сàд у нòвйм. Тй ймаш свàшта и да вйдиш и да чýјеш, а јà тò не вòлим. А свè је лèпо. Пèвање вòлим, играње сам волèла, свйрање, музйку — свè сам тò волèла и прàтила, а сàмо тò не вòлим — прàво да тй кàжем. Сàд јà мòжда сам прòста за тò, али сàмо па штò ће онò? Пèвај, брè, пèвај, свйрај, йграј, а онò се женскийне сàд — хýти . . . Пòчело сàд онà нòшња што је се нèкад носйла па позàди сýкња рашивèна, па нèки шпицèви; кратка па ўска.

Бàба није дàла ниједан свèтац да се рàди, мòја бàба. Е вòт кат сам дòшла, нèко врème нйсмо рàдили ни-ў-руке, ни-ў-поље, ал пòсле ми вйдим: енè онàј оде, енè онàј, а и мй: Бòже Гòсподе, опрòсти, нйсам сулèдница д-идèм прва него сам вйдла о-дрúги па идèм и јà. Тò је такò мòа бàба говорйла — ако ћеш нèшто да рàдиш. Док не прòђе, дйјете, нèко у гàј, тй рèци: „Нйсам сулèдница него углèдница, вйдо о-дрúги: одòше на рàд па д-идèм и јà да рàдим.” Нйсам, каже, сулèтница, вèдла сам: одòше тй и тй да рàду — којй је отйшо, па велйм д-идèм и јà.

Имàју и онè дрењйне, оне су здраве, тò сам имàла код мојèг оца кýће. Свè на Бòжић узймају жене те шàрàју чèсницу и мèху помàло онè дренòвине и каже: овце, свйње, говèда мèхàју по нèко зрно у-нў прòју. У тў прòју умèсимо па онда онàј колàч што је за Бòжић мй мèтемо у тò. Па онàј колàч излòмимо прè пòдне и онў чèсницу излòмимо и кò нàше — пàра се мèте па се тà пàра пòсле чýва у новчанику за гòдину дàна . . . Тò, каже, за домаййна. Ўзнемо једно дрвце и задèнемо у прòју . . .

Па èто, двè даскè òтуд и òтуд и на средйни један вèлики трљач, тў у средйни и ондак трљи, лúпај, лúпај па отрèси овў ручйцу. Испàдне онàј пòздер па обрнем дрúги крај. Истрèсем, мàло истрèсем, сàмо пàда онà цйца и тàмо мèтем и пòсле гребенàм. Угребенàм, слòжим, пòкријем да се не пýни прашйне и пòс-прèдèм кад мòгу . . .

Па то имало раније, да ти сѐме-кутију, па ти је држиш на шпобрету, на млаќим. И одатле се лѐжѐ ко мравићи — најмањи они мравићи, а кутија тако дође округла, мало већа. И ти ту умећаш листић о-дута и онѐ-се данас полѐгу и ти мѐтеш тако на артицу, било неки мали вако — како ћу да кажем — дачицу. Тако два-три дана та се кутија свѐ полѐже по-ном, пуно на тим лишћу. Ћ после меташ листиће — одавде оне најћу — а ти разрећуј: мѐти тамо, па тамо, па тамо па то јѐдну пућу (посебно наглашавање, С. Р.) велику собу излѐжѐм, па после велико порѐћам те асталѐ. То су свилѐне бубе, мијурци; после добијеш мијурак. Добијеш мијурак. Ћ, каже, пѐт им недела, пѐчеле да ми се завијау. Мѐтеш ораово — не мѐш само дутѐво — јасенѐво, лис какѐ било, унаќоло лишћа. Грања пуно, а гѐр вејемо за јѐдну грању па те грање заќачимо гѐр. Оне се на тај лис пѐњу па завијау, завијау, завијау и свѐ се позавијау у мијурак. Најпре већи, па мањи, па мањи, па ѐндак тако толики мијурак. И на средини јсто мало прѐклан, мало прѐклан, није раван. И ѐндак то после ваќимо бубе или ако ѐћу да продам — то су блии скупи ти мијурци — ко је теѐ да прода. А ја сам ваќила . . . Па мѐтем канту на шпобрет па ми она вода зуји, а овамо избрѐјим сто мијурака. Мѐтем у сито ово што сѐјемо брашно, у сито на ту пару. Па ѐндак они мијурци овлаќу па ѐндак ймам дрѐги сѐд, мѐтем у канту, п-ѐндак узнем грањато вако дрво, грањату јѐдну гранчицу, вако да има два-три чапурића, па мѐшам, мѐшам, мѐшам па подигнем па јѐш нисам покупила свѐ. Ја унаќоло покућим онѐ, два-три одбаћим, после иде свила. А ја овамо астал ми стоји ту, а ѐдуд ваќи, а овамо баќај, то само иде ка-живо. Наканурам толику гомилу а после сипам брашно да не би се онѐ замрсило па ѐндак йма мотовило дрвѐно, па вако штапић а долѐ вако раќљато — дол, а гѐр у врѐ има полчица, дрвѐна па набијемо одоз-го и ѐндак мѐтам на то мотовило. Смѐтам и ѐндак упредѐм и ѐндак скѐвам и помѐтам на ќалем. Идѐм на сновалќу те оснујем и навијем на вратило, изаткем пешќире. Тќала са-мѐн аљину, плисану сѐкњу, ма шта нисам! Ймам јѐш два они ћилима што сам йзаткала на свили, то сам раќила . . . Па ѐто, клѐчани су. Шаре, свѐд је шаре, клѐчани, а чунќари су само јѐдна палта вод, јѐдна вод, јѐдна нѐд, четйри-пѐт палти и ајде . . .

Замѐсимо тѐсто, направимо колач. Ко ѐће крстѐке, ѐн распљѐска и увѐти вако, онѐ тѐсто развѐче и овако. Крстѐк — то мућкима дѐле, а женѐма осѐчѐ вако на дѐгачко па рѐдом, као поскурице, поскурице зовѐмо. Само мѐти слѐво. И на грѐбље кад ѐдемо мућкарцима тај крстѐк, а женским то поскурицу. Ким ѐћемо, ми шта смо јѐш спрѐмали овамо, знаш, за јѐло и ѐндак мѐти тај колач и на то помѐти мал торте, мал колача мал мѐса, мал тако . . .

Зовѐмо кошнице. Пчѐле йма, четйри-пѐт кошница, пчѐле, йма доста кошница — пчѐле. Кат-се тамо напуни пуно па йма ваљда мѐд — две маћице. ѐндак она маћица јѐдна иде одатле и ту који гаји те пчѐле, ѐн ће то да саќупи на јѐдно дрво. Вице — има маћица трава — у маћицу маћ-маћ-маћ, у маћицу маћ-маћ-маћ, а онај празник подмѐтуо што ће да-ји увѐти. Оне рѐдом пѐчну, та маћица напред се спушти, слѐти, па онѐ

друге редом за њом и он после носи там те остаља доле дрвено прострвено, пред оним има вратанца где оне излазу . . . .

Тò су моји имали. Па жрвањ, тò су некад млели моји сò. Узме се у крупциу, крупца се узне велика. Десет кила купиш и ондак на неким белим чаршавом истучеш ту крупциу и ондак жрвањ велики тако окрүгào и на средњи озгò бушан вако може пèсница да стàне. И тй ту мећеш, а онò окрèшеш. И сò испàда и-жрвња, овàмо има мàло прорèзано кò кад мељеш брашно — оно сàмо сèва она сò, сàмо прштй дòл. Испàда и-жрвња и тй купиш — тò је жрвањ, тò смо имали. Енè га и сàт стојй, сàмо окрèшен. Мèтемо га у кàцу те претйснемо кўпус. Па, да наћем неки кàмен велики да мèтем да претйснем ал мй нећемо кàмен него тај жрвањ чйс, опèremo га и чўвамо га за тò. А кўпус мèтемо, онда наљйемо тà-један жрвањ, пàрче мèтемо на једну кàцу, а онај другй на другу и наспемо водè и тò се укйсели . . . Рибàнац сèцамо што ситнйје, ко-за салàту вако кат ситнйш да јèдеш. И стàвимо у лòнац плàви вако велики и солимо. Рèд мèтеш и ондак посòлиш и ондак ймаш тўчак мàли па тўцај, тўцај, тўцај, па пòсле насèцај другò, па мèти и посòли, па ðпет тўцај га, озгòр нађй. Наћем ја тањйр или покòпац од овй судòва мèтем, па мèтем двà кàмена па тò стојй недèљу дàна и отпўсти ону вòду и укйсели се и пòсле јèди без водè, без водè. Тò ти је резàнац. Акò-ћеш крупнй, са водòм, мàло крупнйје овàмо, йсто тако мèтем и посòлим. Обйчно накò нагазим мàло са тйм тўчком мàло набијем. И сўнем врўћè водè накò обйчно да је крўпно и ðпет озгò претйснем да изљйе, недèљу дàна стојй и јемо . . . Тò пòсле за зйму укйселимо. Па тò помећамò главйцу: мèтемо двà кòрена нà-дну кàце и ондак стàвљај рèдом главйце и озгò ми свèкар ўвек ðбује чйсте чарàпе, стојй у кàци. Нагазàје и рèдом метà, нагазàје озгò тè главйце да-и слòжи бòље. И ондак озгò ймамо о-дасàка покòпац мèтемо и мèтемо тај жрвањ, претйснемо тèжак, а солиж-га рèдом. И онда ка-тò уради, стојй двајеш-четйри сàта па наљйе водè. И оно вода йзбије по врy оног жрвња и тàко. Стàкамо и пèremo онај крўг на врy, опèremo да не би увàтијо ону мàовину. Увàти се, знàш, прљаво по онйм даскàма, црно накò од водè. А мй тò скйнемо онај жрвањ па крўг опèremo па ðпет стàвимо. А ако нèма водè, мй дотўримо мàло . . . Кàжемо кòрен от кўпуса. Па тò остàне онò йсто кòрен: остàли ми онò корèње, кàже, у зèмљи репèљци, па репèљци — репèљак, знàш. Сàрму прàвимо сàмо од мèса. Сàмо мèсо самèлемò на машинйцу и ондак тò прàвиш сàрму. Савйјеш у лйс кўпуса и тò млевèно мèсо мећеш. Стàвиш и мàло сўви рèбара и мàло сланйнице мèти и тò је фйно. А сàрму самèлемò и црèва и цигèрицу и срце и свè и ондак тò мèтемо у шèрпу, испржимо и додàмо ту двà јајèта трй — кòлко ймаш — ако ћеш ðма да појèш. Акò-ћеш да ти стојй дўже, немò јаја метàти него кад ўзмеш да јèш — отсèчеш (тò се стèгне) п-отсèчеш. Тй угрèј на шпòрету па разбй јаје, тò је млгò лèпо. Тò је цигèр-њàча, кавўрма. Мй вйше зовèмо кавўрма. Кàже Дарйнка: да напрàвимо мàло вйше кавўрме.

Па, мèтемо у корйто велико, па угрèју вòду дòбро, па сйпају, па једнòм дачйном озгò лупàју по-нòј вòди, па ðпет сйпају, па је пòсле прèврну, па и з другè стране и ондак је за чàс ошўру, скйну онò нòжом или

кашйком ђстром. А кад ђне да дѣру, ђни одѣру кѡжу која је матѡра свиња. Умѣду да дѣру лѣпо: јѣдан ђгуд, јѣдан ђдонуц и одѣру свѣ. ђнда пѡсле обѣсу и сѣчу онѣ ѡдове сланине. Сѣчѣ, метѡ тѡмо на стѡ и јѣдан скѡда сланину, остѡје такѡ двѡ прѣста и онѡ имѡ зарѣзано дѡкле је сланина, а онѡ је гѡр пѡсле сѡло. Онѡ сѡло скѡда и тѡмо за мѡс. Сѣца на сѡтне чвѡрке накѡ обѡчно па тѡ пѡсле топѡмо у казѡну и мѡс имѡмо . . . Па имѡ овѡ којѡ међѡју нѣку саламѡру, а мѡ тѡ не метѡмо. Тѡ прѣчѡни тѡмо метѡју. А мѡ у чѡс сѡд, шѣрпу сѣчѣмо на шѡмке такѡ толикѣ такѡ, па такѡ, такѡ мѡл сѣцнемо нѡжом п-ѡндак усѡламо и тѡмо пѡкујемо. Ка тѡ бѡдемо спѡковали тѡм, ѡно стојѡ неделѡу дѡна и пѡсле везѡјемо за крај и дѡвжемо гѡре, јѣдну дѡл, јѣдну гѡре. Двѣ вѣжемо па такѡ јѣдна вѡси вѡше, јѣдна нѡже. А такѡ ѡсто и сланину онѡ што је остѡла каѡ сланина. А с кѡжом је лѣпша сланина. Потрбѡшина је озгѡ, а око вѡрата грѡник . . . А пршѡтке су вѡд, крчѡна (кичменица, С. Р.) вѡд. А удѡићи су пѡсле од бѡта ка и мѡло с рѣбара и овѣ плѣћке и тѡ . . . Тѡ су шѡмке, кѡже, крѡина. А овѡ су пршѡте на лѣђѡма. Тѡ нѣмѡ ни мѡл жѡлице ни мас-ноћѣ. Тѡ су мѡдго лѣпе шѡмке.

Кѡвала мѡа свѣкрва у лѡнцу земљанѡм па поред вѡтре и шпѡрета, дѡброг нѡсмо имѡли. Јѣдан мѡли шпѡретѡћ па се накрѡвѡјѡ и ђн пѡши . . . Па кѡвали такѡ: мѡло грѡнчица, мѡл иверѡна, мѡл дрва насѣчѣш па мѡл накѡпиш, шѡку поднѣси, па — нѣма . . . Свѣ сам запѡнтила. Па, ранијѣ вѡтриште тѡ бѡло кат сам јѡ-дѡшла у овѡ кѡћу, тѡ бѡло вѡтриште. Оѡѡк и тѡ ложѡ дѡле, кѡва се пѡпара — пѡно нѡз бѡло — у шѣрпи земљанѡм, на онѣ трѡ ножѡце — онѡ гвоздѣно се направѡло. Тѡ се зовѣ сѡцак, тѡ што кѡвамо дѡле, а тѡ што ме пѡташ земљано мѣтемо на тѡ. Е, тѡ, е пѡсле, пошто су пѡчели мѡло да стѡжу овѡ сѡдови земљани што се по пијѡцу купѡју, по грѡду, лѡнац, шѣрна, крчѡг (донѡсимо водѣ у крчѡгу). Крчѡг — водѣ донесѣмо, а бардѡк — сѡпају лѡди стѡри, пѡју ракијѡ . . . Па такѡ, кѡко кѡ ѡма. Угрѣјеш вѡду и кѡко ђнеш: от прѡје мѣтеш, кѡва се и у тѡ пѡпару мѣти мѡсти, мѡло и кајмѡка и свѣ по мѡло. Кѡ ѡма кајмѡка, кѡ нѣма — ђн мѡло и на мѡсти. Мојѡ-је кѡћа, де сам се јѡ родѡла, вѣлика, али је бѡла празна. Нѣма, нѣма — ѡћеш у кѡћу: јѣдан долѡп вакѡ, што узѡдан тѡмо у зѡду и тѡ мѡло зѡдова стојѡ. Нѣка клѡпа вѣлика, дрвѣна, јѣдна столица мѡла поред вѡтре. Тѡ дѣца сѣднемо вѣче па се грѣјемо, озѣбли — чѡвали стѡку. Тѡ ни мѡјка мѣси колачиће нѣкад, нѣкад погѡчу, нѣкад^г прѡју — кѡко кѡд^г штѡ ѡма. А свѣ бѡло слѡтко: прѡја па сѡмо пѡца . . . Ёто дѣ смо. Сскопано корѡто код нѡс, ако си запѡнтијѡ онѡ дрвѣна корѡта, па тѡ зѡвемо нѡвши. ђгуд и ђгуд ручѡје и озгѡ ѡма дрвѣни покѡпац па онѡј покѡпац отѡрѡмо па тѡ просѣјемо бѡшно па умѣсимо, па овѡм пѡсе нѣкад у шпѡрет, нѣкад у тѣ црепѡље. Прѡју: угрѣјемо дѡбро црепѡљу па мѣтемо с онѡм лѡпѡром — окрѡго лѡпѡр па тѡ жѣне испљѣскау па нѡоколо онѡ, знѡш, направѡ лѣпо, па рукѡм гѡрну тѡ црепѡљу, па пѡсле с онѡм жѡром тѡ пѡкрију. Нѣкат се испечѣ, а нѣкад не мѡже, ѡна кукачѡм промѣша, промѣша, озгѡ дѡспе мѡло жѡра . . . Гвоздѣни вѡтрѡљ, тѡ кот Цѡгана кѡ-ѡшѡв сѡд, кѡ-лѡпѡта, па тѡм лѡпѡтом — на дрѡшки дрвѣном — и ђндак са тѡм плѣска, плѣска, па подвѡчѣ под онѡј жѡр, те ѡзме па онѡ црепѡљу јѡш мѡло

испечѐ, п-извади, па проја само се пуши, ма ка шеѐер, слатка . . . Па такò: нѐкад у земљаним лончићу, а нѐкад земљани лончић има па и òвди исто ка нòви лонци. Има и рукунѝцу и свѐ па на шпòрет — земљани лонци. Верѝге тѹ, ватриште, и тѐ верѝге ðле. Тѹ се грѐје вода за брава, зà што ðѐеш, вода врѝ тѹ на верѝгама. Млѐко вѝрили у кантѝцама, нѝ имàло ко-но-сàд шѐрпа вѐлика па на шпòрету. Кантѝца, па озгò поклòпац дрвѐни завѹчѐмо да се нѐ-би потрѹнило млѐко.

Како смо рãдѝли? Онò сѝриште што закòлемо брава мѝ осѹшимо па тò сѹшимо; нãпре пòчнемо са водòм па пòсле досѝпамо сѹрутку па тã сѝришта-ни недѐљу дãна стојѹ па опѐремо, па сѹшимо, па мѐтемо дрѹга, па пòсе онã пѐремо, онã мѐтемо и такò . . . Бѝла дѐте, запãнтила сам штã је мòа бãба рãдила. Видрица дрвѐна кò-чабрићи сãт што су. Мãло, окрѹгло, десетѝну кѝла па ðуду има јѐдна дрѹшка гòр — вѐлика, дрвѐна исто у тѝм, у тòм чабрици. За тò дрвѐно мѝ нòсимо тѹ чабрицу . . . Па узвãримо, па сѝинемо кајмака, са тѝм сѝриштом што смо кѝселили мѝ пòдлијемо па ðобијемо сѝра и кајмака, кò има, кò нѐма — ðн трѝпѝ. А сѝр смо такò правили: сѝинемо онãј кајмак па мãло угрѐјемо онò млѐко на шпòрету па ðнда пòсле у онò млѐко пѝпнемо дã ли је сãмо накò млãко кò ис кра̀ве, из овцѐ. Па ðндак у тò сѹнемо пòсе онãј подливòтак, јѐз брãте, па ðнда тò се стѐгне, па исѐчѐмо такò рѐдом, онò се оцѐди — сѹрутка. Òдлијемо па ðнда ѹ-шта имаш: кãрлицу нѐку дрвѐну, онѹ што мѹзѐш ал обѝчно за тò има кãрлица, тò што млѐко сѹнемо, те се увãти кајмак. А исто такò имамо за грѹду па ðндак . . . Па, тò је сѝр, грѹда, па ðнда сѹнемо, мѐтемо: цедѝло, кр̀па бѐла вѐлика вакò, чѐста, четвѝтка, па ðндак сãвијемо, па дачѝцу озðò подмѐтемо дрвѐну, па тѹ мѐтемо да се исцѐди у тѹ кãрлицу ðòл. Пòсе рãзлијемо, оладѝ се и стãвимо тãмо у дрвѐне чабриће, ðпет чабрићи о-дрвѐта. И тѹ пòсе нãлијемо млѐко и такò нѝје млѐко негò сѹрутку. Сѝпамо сòк у сѹрутку што претѐкне. И сѝр такò пòсе мѐнамо. Кат п̀но дãна сѝр стојѝ, ðн се укисѐли у тѝм, а мѝ пòсе извãдимо па дòспемо дрѹгò . . . Уквãрило се, ѹгрумуљало се, јѐз брãте, ка-ти стојѝ, пренòѝи, не превãриш вечерãс, ðно јутрòшње за ујѹтру, ðно се уквãри. Тѝ ујѹтру ѹзмеш да га мòж-бит пѝјѐш или нѐшто, ðно се — тò ти је — угрѹдãло се, провѹрдãло се, поквãрило се и тѝ просѝпаш у сплãчивãру, у сплãчине свињãма. Па, сплãчине мãло дãље тãмо стојѹ, нѝсу тѹ негò тãмо по-трѐмом ил у нѐком шѹпи.

Прѐ смо развѝјãли јѹвке, онѐ ðвге, зовѐмо ðвге. Рãзвѝјемо па на шпоретѝћу овãм печѐмо или на црепѹљи. Сãмо бãци на црепѹљу и превр̀ни-је и ðма дѝжи. Òно сãмо изићу онѝ клòбуци, испечѐ се. И тãмо се слãди, овãмо састãвимо сѝра и јãјѝ и мãсти, па у тепсѝју (бѝле тепсѝје, ðндак п̀вом су изãшле овѐ кот Цѝгана ко-нò овѝ бакрãчи, тепсѝја вакò окрѹгла, бакãрна). Па ðндак испечѐмо, у шпòрету печѐмо, па се мãло излãди, па испечѐмо, па јѐмо . . . Дулѐк ољѹшtimo, лѐп дулѐк којѝ је вакò кад, овãј, оглѐднемо којѝ је слãдак лѐп, зрѐо, жѹт, па га ðнда изрен-дãмо и мãло обãримо, па се тò слãди, па пошећѐримо па н-онѹ жѝву ðвгу. Мѝ онò изрендãно метãмо, метãмо, сãвијемо окрѹгло па з-онòм, па з-овòм, па з-онòм и нап̀нимо и такò грãдимо дулѐчницу . . . Па, сãт кãко ћу да објашњѹјем тò свѐ. Убѐремо зѐља па обãримо, обãримо зѐље п-исѐ-

цкамо, вамо просејемо пројиног брашна, па ту метемо сира и кајмака у то брашно, и то зѣље и то пројино брашно, па кд ѿма он млеко, кд нѣма — он и водом замеси, мете у ту чинију, у ту — као што су овѝ — у ту тепсију, испечемо и ка дѹша, тако нарасте — зѣљаница.

Тѝ је свѣ без рѣда. Ако рѣкнеш, ти нѣ-знаш ништа. Шта има да ти причам даље? Прѣтијо им и псѣво, и ја сам већ и била — што рѣко онај љуцки — ћути. Свѣ девојке идѹ, није баш кѝ-сад, ал идѹ мѣло кратки рукавићи, мѣло кѝсу подигне, мѣло нѣку шийску извади, знаж, да биду лѣпше. А мѣн мѝј ѝтац није даѝ. Каке шийшке, каку пѹнђу (онѝ чешљају пѹнђу), онѣ ми кѝке сплетѹ, а кѝса велика па сѣмо завије око главе. И тѝ високо, не да ми ниско да пѹстим. Ал на-игру — нигде. Каки, онѣм на брегу ѝгра, свѣра музика, пѣвау, играју, а ја и мѝја јѣдна другарица, гѝр сѣстра от стрица, мѝ седѝмо у мѝјом кѹћи овѣм на брегу, а тѣмо тѣ играњка, ал мѝј ѝтац не да нама. Каку црну, дан па ти не да, дан, а сад! Оде вѣче па јѹтру дође. Са-да ме чѹје овѣ омладина, злѝ би бѝло . . . Пѹшу више него љѹди, јебѣм јѝј и цигару и ѹста, Бѝже опрѝсти, жѣна па запѣли цигару. Идѣ и пѹши. Нѣко ѹђе са цигаром — ѹх, ту ми дѣте, он ушаѝ па пѹши. А она рѣни дѣте и пѹши . . .

Чѣтири дрѣвета вакѝ, знаш, а чѣтири укѣштене, двѣ дѝл, двѣ гѝр, па онѝ дугѣчки ѝвде, и ѝвде на чѣтири мѣста. Овѣмо лотрица пробѹшена вакѝ, трѝ шийшке, дрѣвене, што избѹшене тѣм и овѣм на равно па увѹчени калѣми тѣмо и тѣмо, а овѣм дачица, овѣј, па избѹшена па онѣ жѣце рѣдом увѹци па снѹј. Дѝле двѣ ракља у овѝм сновѣлки па се ту направу, тѝ су чѣни: јѣдну жѣцу дѝл, јѣдну гѝр. Тѝ звѣли мѝ чѣни: онѣ жѣце што ти идѹ одозгѝ кроз онѹ дачицу што прорѣзана, мѝж-бѝт ѿма по педесѣт жѣца, а ти онѝ пребѣраш вакѝ. Јѣдно дѝл, јѣдно гѝр, јѣдно дѝл, јѣдно гѝр, па између двѣ колца клинчиће ти набијеш, идѣж гѝр, снѹјеш, снѹјеш. Оно се обрће док изиђеш до вра. Па гѝр јѣдан колац, кѝчић ти замѣкне па се подвѹчеш под онѝ па се вратиш па назад, па тако пѝсле ѝпет одозгѝ пребѣраш де су тѝ чѣни и завијем за онај кѝчић и ѝпет ѣј навише. Па тѝ пѝсле двѣ сојѣ (гѝр се ѹзме код лѣтава, ту сам ја грађѣла), па ѝндак навијамо. Прѹжимо тѝ па дѝл ѿма дрѣвна јѣдна ракља — вѝза, па на тѝ метемо пѣмук или за ћѣлим или за-што, озгѝ камѣња, притѣс-немо а гѝр двѣ нѣ. Јѣдна намѣшта на вратиљу онѣ жѣце, свѣ равња и тѣм и вѣм, и тѣмо, и тѣмо, и тѣмо, и јѣдна обрће. И онѣ штѣпце гѹра дѝл, морале су да се увѹкѹ у тѣ чѣне дѝл. И ѝндак пѝсле на рѣзбѝ, и ѝндак навијем и пѝсле намѣстим рѣзбѝ и метем, доведѣм жѣну јѣдну или, ако нѣма у кѹћи, ако ѿмам у кѹћи — ја уведѣм. Гѝре метѹли онѝ вратиљу, а дѝл у нѣте увѣди у овѣј па у онај, овѣј, па у онај. Па дѝле пѝсле ѿмам вратиљу дрѹго, завѣжем па јѣдну шийску увѹчем у онѝ па онѣ жѣце озгѝ повѣжем за-нѹ шийску па ѝида чѹнак па запѝчни, па сѣмо хѣјде, хѣјде . . . Тѝ су пѝдношци: кад је у двѣ нѣта — двѣ, кад је у чѣтири, ѿма чѣтири пѝдножњика. Згѣзим у овѣј па згѣзим у овѣј. Од овѝ пѝдножњика гѝр повѣзане ѹзице за нѣте. И ѝнда вакѝ рѣдиш рукама, чѹнак овѣм, чѹнак овѣм, а она брѣдила озгѝ лѹпају. Чѹнак је што се мѣће она цѣвка, тако ѿсто толики и ѝнда прорѣдим вакѝ на сређину и ѝндак тѹ метѣш цѣв, јѣдно дрѣвце мѣло и ѝно се кобрља. Ти гѹрнеш, ѝно се ѝдвѣје колико

треба. Ти гурнеш овѣм овѣм рукѣм, оно се ђдвије, а дѣле рѣдиш ногѣма. Није то лако, ма сад овѣ оmlадина нек пѣва, нек не прѣча.

Знам само шта је мѣн моја баба прѣчала. Каже баба: „Е, дијете, треба сваки да поштује светѣк Саѣу.” А ми — што, баба? Е, тако, то је бијо учитељ нарѣда, то је сваког човѣка који је теѣо да слѣша он је га научијо. Орало се раније, каже, па са једне стране. А светѣ Саѣа прошѣо па казо: „Бѣк ти помѣго,” ал тај, ваљда, одговорѣијо. Шта то рѣдиш? Каже: „Јѣ ђрем.” „Па — каже — не Ѣре се тако.” „Него како?” „Ајде навѣше, па обрѣни плѣг, па ајде нанѣже. Штѣ д-идѣш прѣзан кад Ѣреш?” То ми она јѣдна прѣчала, а јѣ сам то утѣвила. И тако кад нѣко, нѣшто н-умѣм да пѣчем, а рѣдила сам рѣдѣва пуно, а она мѣн велѣи: „Узми јѣтру на Светѣк Саѣу, па се прекрѣсти па рѣци: „Бѣже гѣспѣде и светѣ Саѣо, помѣзи.” И јѣ тако рѣдила. И у школу кад идѣм и кад Ѣу нѣшто да рѣдим па тај почѣтак н-умѣм да пѣчем. И, фѣла Бѣгу, свѣ са-могла . . . Жѣна, велѣи, ткѣла па кѣдала онѣ, знаш. Каже: „Немѣј тако, прѣвиш крајеве, него тѣрај овѣм рукѣм овѣм, овѣм одѣд.” Е, жѣна пѣчала пѣсле па се прекрѣтила: фѣла Бѣгу и светѣм Саѣви. Питѣле је жѣне: „Кѣ је то научи?” „Јѣ сама.” Е, шта је било пѣсе, нѣшто не могу да се сѣтим . . . Рѣко-јом светѣ Саѣа: „Штѣ за гѣдину смѣчила, свѣ пот пѣзу згѣчила.”

Тѣ сам и овѣга мојѣк сѣна чѣвала: дѣ нађу мѣшку дѣцу, Ѣни кѣпу. А и било је то — свѣ ти белѣжи у кѣйгу, да знаш кут се дѣо, и кѣлко чѣга ѣмаш и толико крање да ти остаѣу, а онѣ ти дрѣго узѣмају: и вѣну и свѣ. Нѣки се нађе дѣбар, пѣта те вакѣ — моју бабу, бабу сам имѣла стѣру — ѣмаш, мајко, пѣћа, можѣш да даш? Она им да кад ѣма. Евѣ, дѣцо, евѣ и испечѣ лѣба, проју — Ѣни тражу: „ѣмаш лѣба?” Она осѣче пѣрче па да: евѣ, дѣцо . . . Одѣше пѣсле, одѣше, кад — нѣ-знам, нѣка сѣла дошла. Шта-јѣ знам, то сам заборѣвила који — Ѣвде, сат сам овѣј рѣт дѣбро запѣнтила, тај нѣсам. Само билѣ-сам тако девојчица, ал ѣпак сѣћам. Овѣга се рѣга свѣга сѣћам. Уф, гѣдно је било што је војске било пуно, па нѣ-знаш која је и нѣ-знаш кѣ-нѣш. А и Ѣни-су бѣли, сад нѣ-би трѣбало да говѣрим, ал кажем. Тражѣли Ѣни да им се нѣси како која дѣже — Ѣни образују дѣ кѣћа вѣлика и дѣ мѣгу да станѣју и Ѣндак и кѣ је могућан, Ѣн га одрѣди: данѣз да закѣљѣш пѣле, спреми рѣчак — или јѣја или гѣбѣнишу или штѣ било да нѣсиш тѣ да рѣчају. Па, билѣ-су гѣдни па су и мѣрѣли. Њѣма није ѣшла за ѣјма кѣвар па им кѣва, него дѣ су штѣ довѣтили и кѣ им штѣ дѣо то су и пѣјели. Е, пѣсле, у последње време дѣца моја стѣгла, а бѣли мѣли. Чѣек ми бијо у рѣпсту, а јѣ остѣла са ѣр-кѣм, ѣсто толика бѣла, учѣла оснѣвну школу, само нѣ-знам бѣш колико гѣдина. Јѣ са ѣѣм и са свѣкром, а свѣкрѣва ми ѣмрла, а чѣек у рѣпсту, а двѣ сѣна кот кѣће. Одвѣдѣше једнога, а једнога — бијо мѣд — и Ѣе и нѣе. Ал кад наѣје јѣдна војска, ѣзе и ѣѣга. И јѣ се жѣлим. И свѣ ме лѣуди брану и кажу: немѣј да јѣј дѣраш тога трѣнега — мѣшко ѣво ис кѣће, јѣл она остѣје само са дѣдом. То је на сам дан Прѣбражење. Нѣки, чѣка-Пѣра се звѣо, јѣбо га Ѣтац, Бѣже опрѣсти (Бѣг да га прѣсти, Ѣн, мѣже бѣт и није жѣв, нѣ-знам), ал јѣ се жѣлила код ѣѣга и плѣчем, а Ѣн ми велѣи: „Дѣји, снаѣ, сѣтра у Страгѣре (а она-јѣдан је у војски доле: Кѣлка и Церѣвац и нѣ-знам ни гѣде је Мѣтар) па ѣмо ти — каже — јѣд-

нога пустит.” Ја одем гóр и нађем тог млађега у једним вòтњаку седй, пуно се јдш њй скупило. Пуно тог његòвог друшта је изгинуло, али óни, фала Бòгу, нèкако су се извукли. И ја мòлим: ð-да пустите — ðе́мо, ðе́мо, сáмо дођи тй у Страга́ре. Ја óдо: ни чика-Пе́ре, ни Јáнка ни Ма́рка, нéма нйкога. А нèко ми рече: „Етè га Нèгованов óтац.” А у Нèговановим ðдреду бй́о ми овај старйји Мйтар. А мй идéмо вако́ на пу́т да и вй́димо, зня́ш, кат прòђу. А óни свè два и два кò во́јска: кèбе на ра́мену, пушка, дрòњав је, дрòњав, два црни мéсеца га нйсам вй́дла. Дебелá кошу́ља на њйм, цуруле црне ицèпане, свè прсти поиспа́дали. Тò је бй́ло рёт кат сам га вй́дла и Бòгу пла́кат. Али ја сам то́га дána ðдржала. Óдо ја гóр: óни затворише-и у један вòтњак, вели́ду мён. Ја испрй́чам да ймам óвде јдш једнòк сйна, ўзели су и њéга да и пу́сту да се и њй двојйца састáну, а мé-не даду тáм да ўђем. Чèкај тй — ка́же — снаò ту, мй хемо га пу́стит. И óни га пу́сту и ја ðдем дòл кот Шу́ла, ова́ј сáт што ми је гóр у Врèлу, отйшо у кўћу. Јаòј, кўку мён, óни се лўбу. А такò сам бй́ла тврда да нйсам тèла да пла́чем да вй́ду óни. Излўбй́ше се ту и ја кўћи се вратим, óдо; и један и дру́ги. Кат сам дошла кўћи, свèкар лежй бòлесан и велй: „Јéсу ти пу́стили Шу́ла?” Реко — нйсу. А он: „Йх. Штá хемо сáд мй да радимо?” А хèрка-ми толикá бй́ла па мўзла кра́ве. А Данийца покòјна — нéма-је јòж гòдина дána, тò ми нèка сна́ја ис фамйлије — дошла и óна седй и тò ме и óна пй́та, а ја пла́чем. А тá мóа хèрка велй: „Ајде, ма́ма, ја нйсам јèла лèба вáздан, а свè помўзла сам кра́ву и утрошйла мáло млéка па а́ј да јéмо.” А ја јој велйм: „Не мóгу, једи тй.” „А кат — ка́же — тй не мòжеш, ни ја не мóгу.” И такò тò бй́ло, дéте óде да спа́ва, ја сркну пé-шес пу́ти онòга млéка, па ка́жем Данийци: „Е, Данийца — Данийца се звáла тá сна́ мóа, реко — ја мòрам да но́ћас — реко — до свану́ћа нèко чўдо да ура́дим.” А ту де смо ту кўћу поста́вили један óрај раклáти. А ту ми свè дéца вèшала вако́ улáре, ја́рам. Реко: „Óћу д-идём за ова́ј óрај да се обéсим. Зар ја — реко — трй човèка и дошло да нéма нйједно́га.” А óна мён велй вако́: „Немòј — ка́же — ако ме слўшаш, немòј тò д-ура́диш. Мучи се кáко зня́ш, па о-тй тројйце бáр хе ти један до́ћ. Ако тй ўмреш, ова́ј дèда бòлесан, штá хе овò дéте да рáди? Кў-хеш њéга?” Сáмо да нйје бй́ло њè, ја би се обéсила. А ја дй́гнем јутру: улáри стоју, ја́рам стојй, кра́ву имáли и во́ла — рй́чу глáдни, а њéна девојчйца и тá мóа хèрка йшле зáјно у шкòлу, једна врста. Ајте, ка́же, да увáтимо ову́ дèцу — имáла сам ту сáчму близу — нек тèрају, ка́же, ту кра́ву и тог во́ла и тò тэле и нек вèжу за кòла и нек на́рану тáмо. Такò један дáн, два и пòсе óвде бй́о један сиромáшак, а ја га ўзнем: имáла кра́ву и тэле. Дá-му тò тэле и рáнила га и-јон седèо и сйн његòв и жéна, свè тò јèло код мён, зня́ш, и слўшали ме. А ја йшла-сам и обй́лáзила дèцу. Ё, пòсле такò је тò бй́ло сá-двè-трй гòдине йшла тá во́јска, па једна до́ђе, па сòрта лòтићевци, па нéдићевци, па партизányи су ту бй́ли у тој кўћици тáмо мојéга свèкра. Тò је бй́ло мојéга свèкра и ðндак óни су се ту састáјали. И мéне кáжу: „Попáлиће тéп свè и побй́ће свè чётници.” А штá сам ја мóгла да радим, нйса-мóгла да јўрим ја тáмо, д-идём. Нйсам ни йшла тáмо. Ё, нèкако пòсле кад је тò ослобо́ђење дошло и тá-во́јска поизлáзила и партизányи дошли, ðндак су ми овòга млађега

пустили. Пустили кући да иде као у позадину, знаш. Ту му дали да буде стражар у Наталинцима, знаш, и ту као да обилази нас и да долази. И тако је то било после годину дана и кад је се то завршило, чдек ми је дошао и, фала Бџу, тај се рат завршио и све тако било. Опет у мојој кући било, ал сам Бок сачувао: тројицу њи у тим рату, те су дошли кући. А има кућа где је затрло — и један и други па нису дошли. Тако су бата некако имали, ал само није лако. Свекар ми стар, војска дошла, наређала се око шпобрета, ложји, спава, само рече. Ја седим, а они мѣн кажу: „Пази добро, тај дѣда ако каже да смо ми били овде вечерас, ми ћемо да дођемо да га убијемо.” А једна, рѣтква се звала, она и клала. „Ја само — каже — уватим и закољем.” Ја јадна само ћутим, а дѣ да кажем! Ал он није знао то, бијо мало, мал глѣв ка-гѣћ и ово Бранко сад, па каже (а други после неки дошли, други, како се зову, ја не-знам): „Јаој, браће, ви који сте да-сте, ви сте добри. Ал што су дошли ономад једни, пуни — каже — били вашју и напунише нас.” А они мѣн питају: „Па, која је то војска?” „Па шта ја знам — реко — долазу редом, тако ко-то-ви. Откуд-ја могу да знам која је.” И тако је тај рат завршио. Ђто, већ колико година има па сад да буде мира па како да је. Ал да су живи и здрави и борили су се . . . Сад нека само да Бог нек живу тако, ја мислим да је добро. Омладина ради тамо, а ми радимо колико можемо кот куће и за све је нас добро . . .

Мој Бранко из рѣпста дошао је ка-дѣктор, знаш ка-дѣктор. Ја нисам смѣла да прѣћем да се поздравим и ако дѣнеш да верујеш, па бај га нисам добро ни познала. Тако је бијо пун, тако је се бијо угојио, тако је — кошуљу па пантолоне на трѣгѣре и метѣо златне зѣбе, па ствари доно пуно, па одомаћије се тамо и бијо у рѣпсту и слѣшо једнога гѣзду, дѣнео је слѣку: две девојке имао и сѣна, он је слѣшо, мѣзо краве неке и сѣно купио. Лѣпа рана била, каже: „Ал ја не жѣрим тамо, само не стојим кад ѡдем да купим сѣно. Не стојим, све полако. Да л ће киша, да л ће да загрми, да л ће киша д-удари штѣ — ѡе л моје сѣно да покисне?” А рана била лѣпа — ка дѣктор, ал само се намѣчили годину дана. Глѣдовали су по лѣгорима, позатварани, знаш, заробљеници. Скѣро годину дана нису могли да се расподелу. Е, после су се расподелѣли по кућама, по гѣздама, негде два љзели, негде дали једнога, и тако су после живѣли добро. Има неколико њи што су и остали тамо. Један је већ ѣуро, моје унѣке, њѣн стрѣц, није дѣда! . . . Нисам била кот куће, ѡднела ту на једно мѣсто повѣјницу, а једна жѣна дође па ми каза — а ја сам чула — каже: дошѣ Бранко у Младѣновац. Чула сам, ал нисам сѣгурна, а она жѣна дође: јаој, ѣјде, дошѣ Бранко, ѣјде, а ми таман сѣли да рѣчамо, ѣзвуче ме она из онѣк стѣла, а ја ѡтут, па прѣко, крос ту авлѣју — то није било моје, само њѣко није бијо ту, ја сам слѣшала тог-дѣду — па погѣври, а он седи под онѣм магазѣм онде и скѣпило се народа, пуна авлѣја. А један чѣек седи. Је л онѣ, реко, Бранко, знаш како сѣљак, добро се обуко. „Ма — каже — каки онѣ, ене га у срѣд онѣга народа ка-дѣктор.” А ја бљѣже, бљѣже, кад ја поглѣда — има шта и да видим: је л је дѣбљи, је л је пунѣји, је л је лѣпши, је л је одебѣлѣји! Не смѣм да прѣћем, а ја — све на мене и прѣсто и о-тежѣне: и сѣкња и блѣза ѣзаткана па обукла.

И ма­ра­му те­жи­ња­ву за­бу­ли­ла. Ни­је им­а­ло, би­ла­је за­д­ру­га, ако зна­те, зна­ш, па ко је и­ш­о у за­д­ру­гу, оно би­ло пу­но св­аш­та, шта­д­ће. Ми смо св­е од њ­и ше­ћер ку­по­ва­ли, они су на­ма про­да­ва­ли. Да­ва­ли: тре­ба­ло ни за ова два де­те­та. Ми ни­смо им­а­ли: да ти пе­дес­ет, ше­с­ет гра­ма, не­ма ни ки­ло, а они до­би­ју мож­би­т, сад не­знам ко­ли­ко, ал ве­ли­ку ко­ли­чи­ну. На­ма ка­жу: „Ово је до­бро и ле­по, ајте св­и и ви, па и ви да до­би­јете.“ А мој му­ш ка­же — јок, св­е­кар ми ка­же: „Ў, м­ло­го сам ја зн­о­ја про­ту­ри­ју и сир­ћета по­јео док сам ово за­ра­ди­о. Ђ, сад ми ни­је за да­ва­ње” . . . За­д­ру­ге се вак­о по с­е­ли­ма основ­њив­але, не­ко вол­ео ту за­д­ру­гу, д­иде у за­д­ру­гу, та­мо ра­ди, вр­ши? По­сле им до­да­ва­ли св­е, ма­ми­ли так­о: и од­ело, и ше­ћер, и пи­ри­нач, и зај­тин, и св­е, а на­ма не­ма . . .

Сад й­ма пон­е­г­де у не­ко­га. Ни­су они да­ли, кат су до­шли да се те ко­зе др­жу, ал пон­е­ко је оп­ет у не­кој пла­ни­ни др­жо и сад й­ма, сат су то­пит­ме св­е се про­из­ве­ле, не­маду р­го­ве, не­ма р­го­ве. Са­мо без р­го­ва и св­е су бе­ле. Й­ма на два­три м­ста ов­де по Жа­бару . . . О­јару по два, по три ја­рета. Те­шко је ч­у­ва­ти ов­е, ни­је ов­е, оне па­су са ов­ца­ма, ал оне што су биле: п­е­њу се, ш­че­ну уз др­во (ш­е­ну уз др­во, д­ле на две ног­е, а оне две пр­у­жи па сав­и­ја гра­не) . . . Св­е ко­зе биле р­го­те, па са­мо та­мо за­ви­ла­ши­ле р­го­ве, та­м оти­шли вак­о, сад — јок. Й­маду ту по две ки­ћан­чи­це и не­ма р­го­ве, као ов­ца . . . Она вр­е­чи и бе­га у ку­ћу. Па, ши­ш­али смо и про­да­ва­ли то. Не­кат про­да­мо, не­кад ба­ци­мо. То се з­ва­ло ко­з­е­ти­на. Ра­ди­ла је др­жа­ва те по­кр­ов­це, зоб­ни­це, бис­а­ге. Бис­а­ге — па ко­тор­би­це две. Зна­чи: ов­о се пре­кло­пи­ло о­дуд, а овај по­кл­о­пац о­дуд, а ов­д­е је ов­о рас­е­че­но ова­ко па ис то­га с­е­ју ж­и­то. На­би­је то де рас­е­че­но, а по један чо­ек под­иг­не му, зна­ш, то, а он­дак с­е­је, из ов­ок с­е­је, с­е­је па кат по­с­е­је из ов­ог он­дак он об­рне са­м: ов­о на­пр­ед, а ов­о на­зад и так­о по­с­е­је и из он­ог др­у­гог бис­а­га . . .

Й­ма ку­га, й­ма пр­и­ш, у ка­мен уд­ари­о, ша­р­лаг, ша­р­лаг. Да­ле­ко би­ло, св­а­ко­га уд­ари у гр­ло. Ја кат сам у шко­лу и­шла, на­ма један де­чак у­мо­ро о­то­га, от ша­р­ла­га. Так­о ми­ш­љали крај­ни­ци, за­др­жали два­три да­на и њ­ему св­е г­ре и од­ве­ду га у На­та­лин­це. Не бу­де ле­кар и сут­ра­дан у То­по­лу, ис То­пол­е до­ктор вр­ати ку­ћи. Ка­же: „Во­ди­те га, гот­ов — ша­р­лаг, не мо­же да се из­ле­чи.” И оно тре­ћи дан у­мре . . . Ч­ир й­ма вр­. Ја сам до ско­ро им­ала св­е по ру­ка­ма. А ми­ци­на, у­ка­мен уд­ари­ла, она до­ђе ок­ру­гла, а ч­ир из­да­је вр­, на­ко ко­г­ној­ни­ца. Нај­пре цр­ве­но па ко­г­ној­ни­ца па по­сле из­да вр­, па се по­сле ту про­ва­ли — ч­ир. А ми­ци­на је ок­ру­гла и — у­ка­мен уд­ари­ла — м­ло­го бол­и. И она д­ће нај­ви­ше ок­о­в­рата и пот па­зу . . .

Пет ка­мен­чи­ћа па ту — чет­и­ри и онај један из­ба­ц­у­јеш. Из­ба­ци­ш и овај х­у­пи­ш и из­ба­ци­ш и овај у­змеш, так­о, па по­сле м­етеш ка­мен­чи­ће: два вод, два вод. Ај сад у дво­је, па так­о из­ба­ци­мо и х­у­пи­мо па, овај, е по­се м­етем три, а ов­ам један, па х­у­пим он­и три и из­ба­ци­м и ув­атим и по­се ова­један и по­се м­етем св­и чет­и­ри из­ба­ци­м-и св­е. Ако ост­ане, он­да ра­дим по­ново . . . К­ли­са сам се нај­ви­ше иг­ра­ла кат ч­у­ва­мо сто­ку са де­цом — к­ли­са. По­бо­де­мо јед­но др­во, ка­же — ов­о ба­ба. По­бо­ли ов­де јед­но др­во, а ов­ам й­мам у ру­ци ко­но ок­ла­ги­ја, а ов­ам вак­о во­ли­ко шта-

пић и ђнда гађам с овим дрветом онај штапић и ону лѣтву. Па пѡсе онѡ ђдонуд броји ти машки, а овѡ се у рѣци ѡвде звало машка, а он ђтуд броји, кѡлко машки йма до мѣн па тѡ сабѣре, па тѡ надиграјемо јѣдно друго такѡ. Кѡлко машки клиса, а овѡ је клис ѡвде . . .

Свѡ задовољсто нѣка йма па нека и пуши, а нѣка нѣма да је, а ђе да пуши. Кѡ нѣне да раѡи у Шумаѡији тај и нѣма, а свѡ друго мѡже да се зараѡи. И који раѡу у предузећу, на примѣр, као рачуњају се нѣке вѡрѡшке гѡспође, шта ја-знам и на сѣлу да кѡпају. Ја да са-млађа д-идѣм да кѡпам и да мѣтем мушкѡтлу дѡл и да пѣвам и дѡвече стѡ йљада. И сѣтра ђпе д-идѣ да кѡпа и да зараѡи шта ђе. Него йма нѡрѡда лѣнѡг па нѣне . . .

Мѣтем вѡду на шѡрет па проври. Овѡмо сам спрѣмйла брѡшна и онѡ вѡда ври и ја посѡлим ону вѡду и ђндак мѣрно — пѡла кйла или кйло кат колйко ђу — качамак. Ставим у ту вѡду и она ври, ја мѣшам, ври, мѣшам. Не мѣшам него стоји на вѡтри, те ври, ври, ври па кад бйде веђ гѡтѡво, ђе да загорй, ја је скинем па ђндак измѣшам, измѣшам. Измѣшам онѡм обйчно дрвѣном — зовѣмо кѡтлѡча, тѡ је варјѡча — измѣшам, измѣшам. Тѡ је мѡа бѡба правила и мѣте сѡврицу, на сѡврици јѣмо. Она мѣте ону сѡврицу па ђндак ону јѣдну кашйку на сѡвру вѡд, па нѡд, па нѡд, па нѡд, колачйше направи, а овѡм усѣцкала бѣлог лѣка и сирѣта па сѣнула мѡло зајитйна, па онѡга качамака, па мѡл умѡчимо у-вѡ сйрѣе па тѡ јѣмо, па слѡтко ка-шећер, па пијѣмо водѣ до пѡднѣ, сйти . . . Како кѡ ђе. Нѣко прѡжи па сѣне водѣ, а нѣко направи йсто ко тај качамак и мѣте масти и сйра и кајмака преврѣлога у ту цйцвару и тѡ измѣшамо и са *лѣбом јѣмо.

Па, сѣjali смо прѣ под мѡтйку. Искѡпај ѡцак двѡ-трй пѡт па мѣти зрѡно па затрпѡј поре-тѡг ѡцака — мѣн дѣда покѡјни показйвѡ: па корѡкни, па кѡпај други ѡцак. Искѡпај двѡ-пу-дѡбро мѡтйком; ако је тврђе, ти више пѡта па мѣти зрѡно, па прашйне мѡло сйтне и влѡгице — ако йма, па ђпе — такѡ. Ёто такѡ кукуруз. И такѡ пѡчне да расте и трй-четйри зрѡна, трй-четйри ал тѡ бѡгами скѡро мѣтар йма ѡцак од ѡцака. Па ни имѡло ђубрета кѡ-нѡ сѡд. И бйјо онај старй кукуруз што је нѣкад бйјо бѣли и жути, имѡло двѣ сѡрте. Није се мѣњаѡ други, а овѡ сѡт како која гѡдина наилази, ѡно свѡ друго сѣме. А сѡмо трѣба овим сѣмену ђубрета дѡста, ал тѡга нѣма, тѣшко се дѡбије; нѣма да ти дѡђе у магаѡин и тѡ је вѡтра — скупо, скупо свѡ . . . Копѡли, нйсмо имѡли прашѡч, бес прашѡча, мѡтйком кѡпај врсту скоро трй фрѡла, кѡпај, кѡпај па закѡпај мѡло ону прашйницу око ѡцака, па ђпет рѣдом кѡпај. А сѡд је жйвот: и прашѡч и фрѣза, и трактор, и за трактор закѡчу трй-четйри прашѡча и ђубре мѣти и штѡ да ти не родй?! Такѡ тѡ ранйје. Кѡ не окѡпа такѡ, не урѣди, каже: не кѡпа лѣпо. Није онај стручйћ, каже, оплѣвијо, ни зашйшаѡ гѡр . . . Тѡ зовѣмо гагрйца: јѣде, каже, кукуруз. Йма, каже, у кукурузу пѡно гагрйце . . . Онѡ је пламењача: пѡдне кйша, а жйто је накѡ пѡзелено, па пречврѣли сѣнце па онѡ жйто за двѡ дѡна — трй. Онѡ веђ пѡчне да жѡти. Каже: препланѡло ми жйто, убйла га пламењача . . . Нѣкат смо ломйли сѡмо, па на рѣдѡве бацѡли, пѡсе сѣдемо веће па комињамо, а сѡт свѡ комињамо, с кѡлима овим говѣћим догнамо. А сѡд йма трактора

па ваџдан беремо и бацамо на рѣд па трактор дође вѣче па покѹпимо у трактор и догнамо кѹћи. Баџимо прет кѹш и трѣбимо. Који је зрѣо и леп — у кѹш, а онѹ сѣту и онѹ остаљамо свињама. И ђндак онѹ сѣцамо рѣдом и дајемо и свиње пѹједу кочањѣку и свѣ . . .

Па, прѣ смо мѣсили, како сам ја запанџила, квасац остаџимо о-тѣста колаџић и тај колаџић мѣтемо у брашно, ђн стојѣ и кад ђнемо да умѣсимо, ми вѣче ко-исџиџкамо и ђндак тѹ додамо мѣло водѣ и тѹ се отџисели и замѣсимо мѣло брашна у лѹнаџ и тѹ дође квасац и тѹ зовѣмо квасац. Да подмѣсим квасац — сѹтра трѣба ми лѣба. И ѹјутру-нај квасац просѣјемо ѹ-наџви — зѣвали наџви, корѣто дрѣвно ѣскопано кѹ-корѣто. Вндак тѹ просѣјемо брашно и ђндак сѹнемо онај квасац и замѣсимо и тѹ дође, порѣсте и пѹсе мѣсимо и метѣмо (!) тѣмо у вурѹну да се испѣчѣ . . . Из наџвију ваџдимо пѹсле па у плѣкове овѣ метѣмо. Нѣки је окрѹгаѹ, нѣки дугѣчак, вѣћи, и ђнда тѣмо испѣчѣмо. А сѣт квасац изведѣмо па осуџимо, па тај квасац мѹже да ти траје пѹла гѹдине . . . Изведѣмо на колаџиће, додамо ту пивѣрско-квасац и ђндак стојѣ тѹ двајес и четѣри сѣта, тѹ брашно у лѹнѹ, пројино брашно, трѣдо, и ђндак заѣтамо кашѣком и ѹ-руке мѣло расплѣскамо и тѣ колаџиће ѣсто вакѹ на окрѹгло мѣтемо толиѣ на стѹ или мѣтемо па осуџимо. И ђндак покѹпимо пѹсе у јѣдну кѣсу и кад замешѹјемо, ми тѣ два колаџића покѣселимо у водѹ те се отџисели па ѹвече додамо брашна па до ѹјутру тѹ је кѣсело, па ђндак замѣсимо. И кат се укѣсели и дођу наџви пѹне, ђндак размешѹјемо на вѣкне и стаџимо тѣмо у вурѹну. Ал мѣлого је леп лѣбаџ . . .

Па, кисѣло млѣко правимо вакѹ: слијемо са кѣрлице накѹ јѣдампѹт, слијемо доѣта млѣка, накѹ и онај млѣчаџ и свѣ. У џѹрбалѹк мѣтемо па тѹ-пѹчне да се кѣсели, па тѹ додајемо пѹсле кад врѣ млѣко, па онѹ пѣну с вра, ми тѹ боље укѣселимо. Па тѹ напѹнимо скѹро тај џѹрбалѹк, три-четѣри даџа и тѹ се укѣсели и пѹсле кад оѣнемо да направимо, ѹвече лаџно млѣко јутрѹшње и онѹ што си помѹзла вечерѣс, онѹ вечерѣшње узѣарим, онѹ лаџно и састѣвим. И ђндак мѣло прѣстом — да л је мѣлако — састѣвим у нѣку вѣћу чинѣју; тѹ зовѣмо маја што смо стаџили да се кѣсели. Вндак тѹ мају стаџимо у лѹнаџ и мѣло млѣко измѣшамо, измѣшамо добро, исѣтнимо, изгѣавимо, изгѣавимо па помѣло, јѣл у нѣки сѹд вѣлики сѹни свѹ млѣко па ђнда то сѣпају у џѹрбалѹк и мѣћи нѣгде, завѣ га накѹ мѣлаѹшно. И ѹјутру ѹно ко тѣсто . . . Па такѹ узѣаримо, помѹземо, узѣаримо и ѹјутру нѣка-додамо онѹг врѹѣга, а овѣм ѣма подливѹтак што смо свињу клѣли или ѹвѹ, или говѣче, или кѹпимо на касѣпници. Тѹ-зѣвали сѣриште, тѹ је потѹпљено са сѹрутѹком и ђндак тѣ сѹрутѹке сѹнемо, тѣ маје и тѣ сѣришта и сѹнемо у тѹ млѣко и ѹно мѣло се пѹдлије, п-ѹно исѣчѣм, исѣчѣм, сѹрутѹка, сѹрутѹка се одѹџи и ми онѹ што мѹжемо ми одѹџимо, онѹ што не мѹже, сѣпамо тѣмо, ѣма кѣпа бѣла, ѣѣило зовѣмо, лѣпо, мѣти у шѣрпу, стаџи у-нѹ ѣѣило, мѣти у тѹ ѣсту шѣрпу даџиѹ и наѣрѣви на јѣдну страѹну. Вно каѣше дол у онѹ шѣрпу и такѹ се тѹ оѣѣи . . . Па, сѣриште, тѹ се кѹпи сѣриште. Ёто о-тѣ стѹѣке такѹ кад заѣлѹ браѣа, па одѣру онај бурѣг, знаш, скиѹну онѹ кож-мѹру, тѹ се зовѣ сѣриште. А подливѹтак: пѹсле тѹ сѣриште мѣту тѹ у

неки, у неки лончић леп, чис и наливено ту сурутком и то стоји два-три дана и направи се подливџтак. Тџк подливџтка ми сипамо у млеко и добијемо сир.

Направљено јаз више те воденице, направљено на јазу кућа, исто ко-кућа тако и више воденице на јазу направљена брана, затвори се та вода и о-те бране после има ископане горенака, метуте вако у четврт па ту после протиче вода и дџл испод воденице метуте, ис куће дџл у воду — зна-шта је кућа постављена на води — и тај стџб метут дџл, а дџл је направљено на тим стџбу точак па се обрће. То се зове точак, метуто на то дрво и озго иде та вода нанџже нис ту — ма, како то зову — букву, то се зову букве, нис ту букву и капље дџл, сипа у-воду и та се вода обрће. А горџе-је метуто два камена па се обрћу гор ти два камена, а гор има виш тога камења, има зове се кош. То је направљено нако на три хџшка и ту се сунуло оно жито, кукуруз, шта џеш. И точак-се обрће, оно чекетало удара и дџра ону рану гор и она рана полако испада, по пе-ше-зрџнади, колико трџба дџл у камен, а на срџт камена камен пробџшен и ту има гвоздџна чаша, ту где пада зрџно, нако кругло ко цемџнта, тако ту проврџнено. И оно капље ту и онај се точак обрће и вага та зрџна дџл и мџље. А овамо направљено дрвџно ко-корџто гдџ ће д-испада. Горе су два камена и то се обрће и вод испада брашно у сандук, и то врџће — врџће ко да негде вага има, тако је тај камен. И џнда ми имаџи лопату, па мџшај оно, мџшај да не сунемо врџће у цаџк, џће да се уквари. А имаџи смо, то је наша поточара бџла ту, Прџкџи, звала-се Прџкџи воденица. Неки Прџкџи продаџи, а ови наши купџли.

Ангелина-Гица Сремчевић, рођ. у Жабару 1903. год., четири разреда осн. школе.

★

То та жена више нешто: вила и вџштица. То те питам ја, јеси л то чуо и видо негде. Ја то нисам видо, нисам ни чуо. А неки причају виџли вџштицу. Ту има неки чоџк у сџлу где си ишао гор ко-дуџана код неке женџ код Јилке у Паџџвац. Ту је џн отџшо да раџи, да сџче шашу нџћу са џегџвом тџтком, да сџче шашу от кукуруза. Отџшли с коџлима и џнда-коџла пот крушку и полџгали у коџла. Кад оно два џџ лету, нешто тако прџжа се тако као пламен. Доџџше на ту крушку и џнда се играше, играше по тој крушки и уватише правац доџле сџлу, тако то је бџло сџло Јунковац. И отџшли тамо у та-Јунковац и џндак неџо време бџло, џни се вратиџли. Да ли је то могуће, да ли није, не-би мџго да ти кажем ја тачно. Јер исто ту јџдан чоџек, џн је глџдао кад је изишло из оџака исто тај пламен и легџло на неџу кућу и џн запне пушку. Кад запне пушку, џно не мџже да склџпи вилице, него мџбра да доџе да мџли и према томе увату ко је. И да ли је то могуће? Ја то не могу да верујем ниџкако. Ма,

нијачо ја то не могу да верујем. Како је то могло, дѣ то могло, дѣ то могло шта да биде? То не може да биде, то је немогуће. Не могу ја ни вампир — шта је вампир? Само кд је крао, дхе да краде, он обуче бело нешто и онда огрне оно и там: види оно бело — јаој вампир бијо. А он идѣ па краде, заостао народ па мислијо да је то стварно тако. Ама, није, не мож-да буде, не дам ја за-право, ама нијачо.

Ту је један имао и долѣзијо код мѣн, оће да вража. Како ће то он са-да вража? Долѣзи ту: „Крави ми отѣкло виме, шта да радим, како ћу”? „Узми сирће, увече мажи и нека одмѣкне.” „Јаој, нечисто ми млѣко, шта ћу са-да радим”? „Узми мало сѣмпора, мекѣње, овд, онд.” „Јој шта ћу сад, нечисто ми . . .” „Ожеж да вражаш ти, брѣ”? „Па, за то — каже — и долѣзим, Бѣга ти љубим.” А бијо сакат, није мѣго д-идѣ. Реко: „Слушај, ако дѣш и да вражаш, које дрво имаш прет кући (!) близу, ту да ставиш два њи нѣћу, а ти ка-дѣје онај болесник ко-тѣб да тражи лѣк, а ти га изведи па кажи: „Милице, другарице, има ли лѣка и века за овдга болесника”? Они ће да скачу, најлона помало у-руке, као да лету: има, има, оставићемо.” Е, шта са-трѣба њему? Он каже тим човѣку да остави ту. Ил му трѣбау сѣдови ил му трѣба пѣре или шта да остави ту. Оставићемо и на прве рѣскрѣнице, кѣлко трѣба — пѣдесѣт йљада, дѣсет йљада — да бацају. Дѣте идѣ рѣдом и кѣпи. Кака вила, а кака вѣштица, а каки Бѣг! Акѣ-неж да лажеш, ти тако мѣжеш. Грдне је пѣре тај чѣвек узо. Наићу двојица ту ис Тополѣ порѣ-дрѣвета и виду да нешто играју и повѣду пиштѣље да пуцају. Каже: „ај да пуцамо.” „Не — каже — ми смо.” „Кѣ је ту”? „Па, ми.” Ја само верујем да нешто има. Ако није Бѣг, нешто има, кѣ је наз дѣо, кѣ је на-створијо, кѣ је наше биће дѣвао, кѣ је ствѣрао рѣзно: свињу, ѣвцу, краву, рецимо, коња, вола — свѣ рѣдом? Нѣ је тај неѣко имао па да га крѣtimo сѣт како дѣемо. Дѣ л је Бѣг, дѣ л је . . . ми то не-знамо. Није ми ни пѣтреба да знам. Знам да нешто има, а шта је, ја не-знам. Ниѣд би ја то мѣго д-идѣм да лажем народ па да му пѣре љзем. А знам да те лажем, знам да те слажем. Дошао јѣдан ту, народѣ шѣшав, он је одозѣле — млѣла водѣица ту — он дѣје ко-тѣга чѣвѣка ту и ја однесѣм сѣр за рѣчак и онда ѣни глѣдау: „Јој, чѣдног* сѣра, овѣј чѣвек нешто зна.” Чѣм се крава ѣтели — шѣшавко, брѣливко бѣжи не-зна да прѣво идѣ жѣто млѣко па пѣсле бело. Јаој, свѣ нечисто, поглѣда ја: „Изведи ту краву.” Изведе је, ја јѣдну гранчицу мѣту на лѣћа, то је ко бејаги, а ту нема вајда нијачо. Дѣј на дрѣгу капију увѣди овѣм, пѣдоји тѣле, онѣ, ја измѣзо малко, стаде: бело млѣко. И тај дошѣ пријѣтељ њѣгѣв да мѣље, ја им ѣдно сѣр. Каже: тај чѣвек зна нешто, ја дѣјем глѣву и живѣт да ѣн зна. Па шта знам кад не-знам ништа. Акѣ-неж да те лажем, ај да те лажем. Ништа, валѣ, јѣви чѣк у дрѣго сѣло, у Лукѣње, тим пријѣтељу. Кад ја јѣдно јѣтро ту дѣје пред вѣрата чѣвек. „Дѣбро јѣтро.” Реко: „Дѣбро јѣтро.” „Јѣси л ти Чѣда”? Реко: „Ја сам.” „Ја сам нешто дошаѣ ко-тѣб.” „Ти си дошаѣ код мѣн зѣок стѣке.” Каже: „Јѣсам.” „Шта ти је — реко — овѣј што си га срѣо, а шта онај (ѣн мѣро да пѣта дѣ ми је кућа, јѣбо га ѣтац шѣшавѣо, кад је шѣшав!). Дѣбро, са-да ми нешто кажеш ѣко стѣке. Штѣ ти је овѣ заврѣжено, сѣт пѣрно, сѣд непарно.” Нешто заврѣжено,

не-знам тачно шта је, да л је две да ли три или шта — да ми он каже, он да ми каже, а ја не-знам да кажем, па кажи ти кад знаш. „Имам — каже — њи две, ова је отељена пре неко време, а ова ће да са-да се оте-ли.” Реко: „Слушај, ова што је се пре отелила крава, кад идете њој да мӯзете, она мокри, јези се.” Каже: „Јес.” „Ова жена — зидана кашаја, с ове стране — шта је она вама — проседа удовица — та је донела зем-љани лонац, зелени, прџсула. Стџка наишла, наишла: да л знаш ка-ти-се врата сама отворила, ондак ти је звџно ушло у кућу. Него сат пра̀во да ми кажеш поштџно џвде . . .” Нек обиђе око краве и каже: „Тамо је ведро, велика грџда ка-небо, бела ка-снег, тврда ка-лед, слатка ка-мџд. Одлило се сџрутке колико си мџгла у кашики понџт. Ис прџдњи сџса да замџзе у задње папке, и-задњи у прџдње . . .” „Чинарице, врача-рице, која сте натџриле, набџциле, мџја крава на папцима дџнела, пап-цима џднела и кроз рџп.” „У — каже — Милџва, мртву ти мајку јџбџм.” Па, дџ ја зна-Милџву у Лукџњевац, пџто сџло. „Ова жена, сџва, пџ-висока да л вџли тџђе лџде, да л је нека распуштџница, тџ не мџгу да ти кажем.” „У, џлга — што је била удавана у Баре тамо, дџтично сџло . . .” Реко: „Ове две женџ: џне вама дџста злџ направу, дџћу, на пра̀к сџдну и сџфсту рџке, тџ ви чџда пра̀ву.” „У — каже — да л ће ми дџћ, главу ћу им разбит.” „Еве ти пџла живинџ на џубрету, еве ти пџла жи-винџ прџт кући, џво дџ ти је кџче, џво дџ ти је свџвац, џво дџ ти је штџла, џво дџ ти је . . .” — сваки сељџк мџра да йма. „Штџ ти је џво — реко — ймаш неку белџгу од гџвџжа.” „А ймам, џво, бијо сам у рџту, па џво дџ ми је прошџ кџршум.” „џво замршџно, џву свџћу коју ймаш, штџ си тџ ра̀дџјо.” Каже: „Дџлили смо се.” „Ка-сте се дџлили, џву згрџду што си пра̀вијо”? „Па — каже — кућа.” „Окрџнуо си врата сџнцу ил јџгу.” Каже: „Јесам.” „Штџ ти је џво дрџво — реко — прџт кући”? Каже: „Лџпа нека стџра.” „Да ли знаш кџ је тџ седџо, неџсетан бол нџси (мџслим на џџга): неки мршџви, нема га тридес ка̀ла.” „Дџте ми седџло, вѐзло јџстџке и чџршаве, забџлеле га нџге, јџж-га нџга боли.” „џво тџ — реко — кат су се врата отворила, ондак ти је тџ злџ ушло у кућу.” „Да л знаш, која је ми тџ натџрила и набџцила”? Реко: „Не-знам, само мџгу да ти кажем да изиђеш прџт-кућу, да ўзмеж бџлеге кокошиње, белџг лџка и да ўзмеш папџрке. Све која гџт сте мџје, тџ мџје добро тџле, еве џво ви пра̀ћам, мџју добрџту свџ вра̀ћам. Која гџт сте мџје тџле, с тџм се рџниле и тџ јџле; тџ вама пра̀ћам, а мџје вра̀ћам. Ако си кџвао ва̀рицу за светџга Никџлу, онџ — онџ жџто и онџ кукуруз, ондаг да мџтеш џгут с пра̀га и џдуд у штџлу. Која гџт сте мџје тџле, кад изва̀диле, џнда мџјџ стџци досџдиле. џно не мџже да ни́кне ни́кад . . .” А тџ свџ џт-прили́ке, ни́је ми рџко Бџг да ла̀жем, ал умџо би да те сла̀жем а́кџ-неж да те ла̀жем. Дошџо јџдан ис Шџтџрње, нестџло му пџра. Неко га пра̀тијо, јџбо га у дџпе и кџ га пра̀тијо. Који си ми магџрац дошџо! Дџнео вџду неку, глџдам штџ да ра̀дим ја са-тџ. Дџнесе џн онџ вџду, йзручи онџ вџду. Реко: чџвег док не на̀ђе га злџ, не мџже да дџђе. Јџ клџвџим да видим збок чега је дошџо. На̀ђе га џво, па онџ, па рџдом, рџдом, док ми џн каже штџ је: „Ма, нестџло ми пџра.” „Ка-ти је нестџло пџра” — ўзмем ја онџ белџге, мџтем онџ вџду. Са̀д ја не смџм да врџла̀м брзо,

јер ће ђно да трчи кут које, нег нојом полако једна за-другом иде, једна за-другом. „Је л теб неко зна ис куће.” „Зна ми — каже — жена, вџли је туђ човек, па она зна.” „Ако ти она зна, пारे зна она гдѣ су.” „Јаој, мртвѣ јој мајку јебѣм у дѹпе, она је свѣ подавала тѣм човеку.” Гледај шта раду те белѣге. Оне идѹ, идѹ па једна на дрѹгу, пѣњу се. Па ете видиш, пѣњу се једна на-другу. Он шашав, лѹт човек. Јаој, Бџе, лѹди . . . „Добро, са-то да ми кажеш то што смо увѣрили да то твоа жена зна за тај нџвац. Шта ти-во ѣмаш парно, бѣспарно деце?” „Ўмам трѢје.” „Ово једно дѣте ѣипка нѢжу у сѣну.” Каже: „Бѣипка, шта ѣу да радим.” „Да ѹзмеж главичицу бѣлог лѹка, црнога глѢга, у свако чесменце забѢди тај бѣли лѹк, трѣић глѢгов и мѣтѣ-му пѢд-главу де оно спава.” И он кад му ја то испрѣча свѣ: „Шта ѣу да радим ја да се они сваѣау, да се повѣде Ѣчи, да више — каже — не говѢре, да одустѣну?” Реко: „Да Ѣдеж да ѹзмеш с касѣпског пања крви, да се кољу, дѣ се кѹчићи даву, заклопај шеѢера де се маѣке гребѹ, заклопај и тѹ. Скупи онѢ, дѣ се вода растѣје, скувај кафу па им подѣј да се кољу и да се крвѹ и да се растѣју ко-но вода.” СаѢ ја трѢба да слѢжим то, трѢбам ја да слѢжим то како је то једно за-друго, да не мѢже да каже: није то тѣчно, него да каже: то је тѣчно и то је јасно. И ништа: он човек гледа, завршимо тај посѢ редом. Он ѣзваѢи педесѢт ѣљада и баѢи. Каже: „Ѣпе-ѣу да доѢем.” „НемѢ, пријателѹ, да ми долѣзиш. Не мѢгу ја у свако време да ти то ја видим. Ја нѣсам сѣм, ја сам вѣловит, па не даѢѹ ми они да ја гледам свакаѢ.” И он ѣзваѢи онѣ пारे, ја онѣ пारे њѣму баѢи, даѢо: ѣѢи ти у п . . . материну. НемѢ да ми долѣзиш више. Неѣу да му ѹзем пारे што га лѣжем. Лѣжем га ја, ако он баѢи сѣм, баѣш па не мѢгу да му вратим, тако да је остѣло да би ја мѢраѢо да ѹзем онѢ. А инаѣе, да му ја ѹзем, и да те ја лѣжем, а умѣм да те слажем . . . Тѹ су бѣли лѹди из Београда. Ја пѢчо да извѢдим те кривѣне, вѢлим да правим смѣј, па кад им ја свѣ отпрѣчо, ка-тај имѢ неѣи млѣкаѢија, дајѣ млѣко, даво — овѣм казѢ — овај га довѢо. Тѹ неѣи НикѢла и он ѣма дѢста гѢдина, старѣји јѣдно две гѢдине од мѣн. Па они доѣшли код њѣга тѹ, ја-и одвѢо де му је кѹѣа. И они вѢлу да извѢдим, тѹ да правимо шѣлу. Ја извѢдијо, кад онај пѢсле довѢо дрѹге лѹде там што имѣју краве. А ја, даѢ БѢк, срѢном нѣсам бѣјо кот кѹѣе. НѢси ве враѢ, ѣте у враѢа, не вѢлим ја то, те лѣжи. А умѣм да те слажем. Кат си ти сељѣк, ти мѢраж да ѣмаш свѣ, мѢра да ѣмаш јѣдно, дрѹго, и ја полак с тоѢом редом, редом, и тај мѣн човек убеѣује да је он глеѢао на брѢду там да су бѣле Ѣвце, а овај мѹзе Ѣвде. Ама шта мѹзе, божѣја те мајка убила, немѢ да си тако заостаѢо. Откѹд мѢже то да бѹде, ма не мѢже да бѹде ниѣкако . . . ВидѢ Ѣвце на брѢду там, а Ѣвде, каже, да помѹзе. Како да и помѹзеш? Он баѢи неѣе конѢпце, каже, и мѹзе им млѣко. ИѢѣ, каже, млѣко у лѢнац. Како млѣко, БѢга ти лѹбим, остаѢи се те лажѣ и те глѹпѢсти.

Тѣ врачѢре имѣле тѹ неѣе: врачѢра, не мѢже бѢља бѣт неѣа ВѣѢа у АзаѢи, неѣа КосѢна у ЈелѣнѢу. Пѣтам ја њѹ: „КосѢна, реѢци ти мѣн како си пѢчала да враѢаш прѢвом.” Каже: „Знаш како сам. Нѣсам имѣла печениѢу за БѢжић, па се договорим са лѹѢма да извѢѹ јѣдним волѢве у забран, да вежу, и то да замѢтају бѣле лозѣ око роѢѢа. Вежу за дрѢво

...” Да л ко зна, трчите: неке врачаре там, онам. Каже: идите кот Косане, ако она дже да ви каже. Оду они там. „Зна-шта је — каже — волдџи су у тим и тим правцу везани, бела је лоза око рогова, спремāju ножеве да покљџу волдџе него трчите брже.” Они там нађу волдџе. Шта ће сад, син потѣро прасе да јој да, а отац потѣро и крмачу — и прасе и крмача. И после она редом тако редом све — грдне паре узела народу. Кад: жвѣли смо код једног човека па се задржали дџго, па нџн. Мѣсечина, а имала воденица, а моја комшинка, и она ту жвѣла па са неком врачаром отишла там по-ту воденицу, пот коло: нешто раду. А ја ишао, а мѣсечина ко-дан. Ништа, ћутим, прошао сам и видим-и ту. Сутрадан жвѣмо ко-другога. „У — реко — Бџе, што сам уморан. Ишао сам чак там до Паланке па сам ишао до Опсишта, там диграо по два кола, па смо се ту разишли. Штџо ћеш ти, жѣно, с онџм женџм нџд на онџм нашим мѣсту. Онџ је наше мѣсто нџд.” А — ужинамо. Она баџи кашџку: „Каџите сад да није џн вџловит.” Вџловит, у џавола кат сам ве вџдо. Иди, брѣ, у врага . . . И сад ова жѣна, она тџ све вѣрује. Шта јој ко каже, она све вѣрује. Нѣма о-тџга посла ништа. Ни вѣштица, ни вампџр, ни Јанко, ни Марко. Ако мџжеш да раџиш и добро да зараџиш, ти ћеш да ймаш све. Ако знаџ да послџјеш, да знаџ о тим све, о рџчку, о тим сџру, све ће да ти испадне добро . . .

Чџвек чак иза Краљѣва, иза Крушевца; бџла бѣрба оплѣначка, ту ваџар бџјо: лџм и крџи и ја бџјо ту. Реко: ај маџо да изађем до црквѣне капије гџр. Идѣм ја: два човека идџ за-мног и вџчу. Ко је тџ и шта је тџ. Ја — због овџга ме зафркавау више: врачар, гдѣ си — овџ, онџ . . . Кад џџди: „Ма стџни, брѣ, пријатељу.” Ја стаџо. „Шта ви трѣба”? Каже: „Ми смо чак там иза Краљѣва, иза тџга џавола, па смо те траџили, тѣли смо д-идѣмо врачару неким па смо чџли за тѣб.” „Па — реко — зна-шта је. Чџвек докле га не нађе зџд, не траџи никџга.” Опет дџу да кљџвим као жџња у сувѣру да истрчџ мрав да га појѣде (жџња, тица, она чвѣрка де су суве грање, чвѣрка, чвѣрка, па кад йма нека бџбица, она истрчџ, она је појѣде). И ја тако чвѣкам да би сазнаџ шта траџе, шта ће. Кад џн: „Зна-шта је: траџим те, јѣдна ми жѣна рѣче да си ти тџ тај чџвек. Бџјо ми син у војски — каже — па нешто није како трѣба. Бџјо нешто осуђен па није како трѣба.” А ја се мџслим: „Зна-шта је. Он је тѣб добиџо жџвчану блѣс.” „Па јѣс.” Реко: „Слуџај, иди ти де дџеш и куд дџеш, тѣб га спасџит нико не мџже, ка-те ја учџм вакџ уљџдно. Само сам преко књџга читаџо да је црџни глџг због жџвца, а не-знам тџчно и сџгурно да те лажем.” Онај друџи каже: „Ја сам због стџке дошџ, ја сам дошџ због стџке.” Исто ја њѣму отпѣвам тџ као што сам ти причаџо тѣб. Каже џн: „Чџча, колико ти нама траџиш сад”? „Не траџим ја вама ништа, ништа ви ја нећу.” „Оћеш, ти д-идѣш с нама нашој кџћи, грдне пѣре д-узмеш. Бџћеш одѣвен, бџћеш нарађен . . . Ајд с нама у шџтру да рџчамо и да ти плџтимо.” „А, нећу ја да траџим више ништа, никџки рџчак. Ја пѣре нећу да ви узмем.” Каже: „Оћеш да пџпијеш јѣдну чџшу вина мојџм џцу за-душу.” Ај, добро: даде ми онџ чџшу вина, реко: „Бџг да му дџшу прџсти.” И пџпи ја онџ. „А штџо не узмеш, па узми колико дџеш, па све пѣра да ти дамо.” Ма, нећу д-узмем ја, вѣрујем да йма:

нека, нека, ко је наз даво и стваро. И да ја узимам да лажем. Мѣн тај није рѣко да ја тачно радим то па да се ја огрѣшим, нећу. Онѡ што гдѣ знам да помѡгнем ја ћу помѡћ и урадит, а да слажем — ја не тражим од нѣкога ништа, па макар како да је било. Саѡд не-знам како ће јѡж бит даље кад не могаднем да мрднем. Да л мѡрам лагѡт јал вражѡт, јал краѡ — нешто мѡрам. Ако не мѡгу д-идѣм, ја мѡрам да седѣм и да лажем.

Чедомир Јанковић, рођен 1901. год.
у Жабару.

★

Штѡ ја да цакам по њински, цакам ѡвдѣна њашки. Ма нема ѡна, није њѡм пуко корѡћ преко гузица, па би да видиш како би ѡна цакала лепо. Није јѡј пуко корѡћ преко дупета (корѡћ је штѡп, штѡп). Ал да ми је мѡј чѡек да јѡм сѡди, јѣбѣм јѡм њану њанину у дупе. Јѡ, брѣ, маѡра сам; Даница, маѡра сам бѡгами и бојѣм се тѡк-чѡвѣка. Овѣ данѡшње младе: „Штѡ се бојѣм? Штѡ да се бојѣм чѡвѣка?” Како се не бојѣм чѡвѣка? Оне добиле праѡо! Да се чѡди свѣт. Па така је моѡа саѡ, кажеш? Кака црна моѡа?! Жѣна мѡра да бѣде жѣна, чѡвек мѡра да бѣде чѡвек . . . Жѣна комѡндује и ѡна комѡндѡт, а чѡвек рѡке неѡма . . . Онѡдѡк ниѡи тѣ смѣѡ ништа да мрднеш док ти старѣ не нарѣди него слѡшаш. Тѡ се прѡло ѡнда свѣкру њѡге, чѣстила ѡбућа свѣкру, пѣглало се, прѡло, свѣ тѡ. А, додуше, мѣн мѡј свѣкар није даѡ да пѣрем њѡге. Јѡ сам дошла тѡ, бѣла пѡна кѡћа мушкарѡца лѡдѣ. А ја де сам бѣла код мѡје мајке, ја ниѡам имѡла лѡдѣ, но смо се мѡчили. Воликѣ смо бѣли, маѡо већа сам бѣла, идѣмо ѡремо у њѣви па плѡг не мѡж да занѣсеш у вратѣни, него подмѣтем раѡе па на раѡе мѣтеш. Плѡг не мѡж да занѣсеш ња-дну њѣве на рукаѡа, маѡи — не мѡжемо него мѣтемо на раѡе, па полако, полако, полако: занѣсеш ѡнај плѡг у браѡду па јѣдно вѡди краѡе, а јѣдно држѣ плѡг. Ма јѡк, дѣ су бѣли ѡвѣ траѡтори ка-саѡ!? Тѡ није имѡло него с краѡама ѡреш. А ѡвѡ саѡ идѣ добро, н-идѣ ѡно да кѣсне по кѣши. Неће да кѣсне кот кѡће, а да кѣсне у њѣви. Да сѡт кѣсне ѡно у њѣви — ѡће ха! . . . Оѡѡц-ми погѣнуо ѡнѡга раѡа. Онѡ кад је ранѣје бѣјѡ ѡнај раѡ, тѡ ми је ѡѡац погѣнуо, погѣнуо ми ѡѡац и дѣда. Јѡ сам бѣла маѡа, мѡжда сам бѣла маѡо већа од ѡвога маѡога . . . Па штѡ се сѣћам? Јѡ сам ѡндак бѣла маѡа кат су ѡни изгѣнули. Пѡсе се сѣћам како сам се мѡчила пѡсле. И ѡндак пѡсле сам дошла ѡвде, бѣла пѡна кѡћа лѡдѣ. И мѡраж да слѡшаш свѣ, штѡ ти нарѣди ѣмаж да слѡшаш, а јѡк тѣ да ѡдговѡраш старѣм. А ѡвѡ саѡ — јѡк, дрѡги њѡрод. Не слѡша ниѡко ниѡкога, свѡк за сѣб и гѡтѡво . . . Штѡ вреѡи што долѡзу? Они бѡду маѡо и ѡду, њѣној кѡћи мѡра д-идѡ, а не да седѡ код мѣн, штѡ вреѡѣ. А није лако бити сам. Свѣ си старѣ, свѣ, гѡре не мѡже. Док си млађѣ, тѣ и неѡако, кад ѡстѡриш па не мѡже . . . Тѡ није моѡа кѡћа . . . Јѣдна ми се ѡдала у Јѡнѡваѡ, јѣдна у Младѣноваѡ, јѣдна ѡвде у сѣлу, гѡре у Урошевићѣм има јѣдна.

Бѣреш тежину и тѣ набѣреш, како да ти кажем тако колико можеш да уватиш рукѣм па вѣжеш на два мѣста, па пѣсле осѣчеш вѣрове, па ђдеш у Јасеницу, па потѣпиш у вѣду. Потѣпиш, мѣтеш одозгѣ дрвѣће, мѣтеш камѣње да грѣзне вѣда одозгѣ. Она-се кѣсели, стоји скоро недѣљу дана и она се искѣсели, и ми опѣremo. Прве зовѣмо белѣѣке, белѣѣке, па пѣсле онѣ последње, тѣ су црнѣѣке. Онѣ су белѣ прѣве, а онѣ су — мало дођу друкче, дође црнѣа тежина од онѣ белѣи. Ранѣје се сѣјало млого тежине, а сѣ-тѣ не сѣје нико. Онда покѣселиш, опѣреш, осушиш па има трѣлица на крају. Сѣши се, вакѣ мѣтеш ти на сѣнце и осушиш, прѣстреш вакѣ. Јѣдну онѣ рѣку прѣстреш и оно се осуши. Пѣсле направу о-дрѣвета: три дрѣвета, тѣ се зовѣ трѣлица. Мѣтеш тѣ и лѣпаш, лѣпаш, лѣпаш, оно испадне онај пѣздер, остане само тежина. И пѣсле мѣтеш на сѣнце па ѣзмеш грѣбене па огребенѣш, па кудѣлице (онѣ што огребенѣш), онѣ кудѣлице извѣчѣш па пѣсле ѣзмеш па прѣдѣш . . . Шта је, Радмила? . . . Изгубѣла лѣнац, велѣш. Нѣси тѣ, нѣси га тѣ ни дѣнела.

Жена стара око 70 година, рођена у Жабару.

